

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Poliittinen historia	
Tekijä – Författare – Author Ilkka Haavisto			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Sankaruuskuva Kansa taisteli – miehet kertovat -lehden toimitetussa sotamuistelukerronnassa 1957 – 1961			
Oppiaine – Läroämne – Subject Poliittinen historia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu		Aika – Datum – Month and year Kesäkuu 2020	
		Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 93	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Aikauslehti "Kansa taisteli – miehet kertovat" -lehden (jatkossa KT) ensimmäinen numero näki päivän valon keväällä 1957. Väinö Linnan kiistely teos <i>Tuntematon sotilas</i> oli ilmestynyt pari vuotta aikaisemmin synnyttäen kiivaan keskustelun Linnan kuvauksen aitoudesta ja totuudenmukaisuudesta. KT:n perustaminen oli julkilausutusti reaktio Tuntemattomasta sotilaasta käytyyn keskusteluun suomalaisen sotilaan ominaisuuksista ja siihen kytkytyvästä sankaruuskuvasta.</p> <p>Tämä Pro gradu -tutkielma käsittelee Kansa Taisteli – miehet kertovat -lehden sankaruuskuva. Yhteiskuntahistoriallisena kehyksenä on Suomen Neuvostoliittoa vastaan käymien sotien muistamisen kulttuuriin liikkumatila ja sen ongelmallisuus Suomessa 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa. Tutkieman tavoitteena on selvittää minkälaisia elementtejä KT:n sankaruuskuva pitää sisällään ja minkälaisin kerronnallisin keinoin se rakentuu lehden sotamuistelukertomuksissa.</p> <p>Alkuperäisaineistona on KT:n julkaistut lehdet. Tutkielman rajaus perustuu lehden ensimmäisen päätoimittajan Aarne Blickin toimikauteen. Rajaus sisältää lehdet vuosilta 1957-1960 sekä kolme ensimmäistä numeroa vuodelta 1961. Aineisto käsittää yhteensä 357 KT:ssa julkaistua kirjoitusta, jotka koostuvat toimituskunnan omista sotamuisteluista, yksittäisistä jutuista sekä kirjoituskilpailujen tuloksena toimituksen saamista muistelukertomuksista. Kaskut on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle.</p> <p>Tutkielman metodisena lähtökohtana on suhtautua lehden julkaisemisiin sotamuisteluihin lehden valitsemana ja muokkaamana otoksena, joka edustaa lehden linjaa siitä, mitä haluttiin kertoa ja millä tavalla, jotta se palvelisi tavoiteltua ideaa tai kuvaa sodasta ja sankaruudesta siinä. Tarkastelun keskiössä on lehti sankaruuskuvan tuottajana, eivät sen kirjoittajat. Tutkielman metodi on aineistolähtöinen ja KT:n tekstejä lähestytään kahdesta näkökulmasta: sankaruuskuvan elementtien hahmottelussa tutkimuksen kohteena on muistelu sinänsä. Tarkoituksena on selvittää mikä merkityksellistyy poikkeuksellisen ihailun kohteena sankaruudeksi. Toisessa näkökulmassa tutkimuksen kohteena on kerronta sinänsä. Tavoitteena on analysoida niitä kerronnallisia keinoja, joilla sankaruuskuva tuotetaan. Analyysissä hyödynnetään Kirsti Salmi-Niklanderin soveltamia kirjallisuustieteen metodisia työkaluja. Kiinnostukseen kohteena on tekstin kertojan suhde tapahtumiin, joita hän kuvaa ja se, minkälaisia sankaruuteen linkittyviä puhetapoja kerronnasta on erotettavissa.</p> <p>Tutkimustuloksena on KT:n sankaruuskuvan luokittelu neljään pääkategoriaan, sankaruustyyppiin, jotka ovat uhrivalmis sankari, taistelutaitoinen sankari, moraalinen sankari ja jermuileva sankari. Luokittelu sisältää 129 kirjoitusta, joissa on viiteittä yhdestä tai useammasta määrittellystä neljästä sankaruuden tyyppistä. Sankarityyppien väliset erot ovat häilyvät ja ne eivät ole kategorisesti toisensa poissulkevia.</p> <p>KT:n sankaruuskuvan eri tyyppiä läpileikkaavana taustatarinana toistuu mahdollisuuden ympäristössä selviäminen, mikä luo kontekstin sankaruudelle. Vaikka asetelma alleviivaa pakon edessä toimimista toiminnan motiivina, taistelutahtonsa säilyttävästä suomalaisen sotilaan abstraktista ideasta muodostuu ihailun kohde, johon linkittyy KT:n sankaruuden eri tyypit uhrivalmiudesta, taistelutaidosta, moraalisuudesta. Tutkimustulos osoittaa, että KT:n sankaruustyyppien välillä ei ole merkittäviä sisäisiä ristiriitaisuuksia perustavanlaatuisissa arvopohjaisissa kysymyksissä, kuten sotien ja väkivallan käytön oikeutuksessa, Suomen armeijan legitimitetissä tai isänmaallisuudessa. KT:n sankaruuskuva on eheä. Siinä missä <i>Tuntemattoman sotilaan</i> on tulkittu asettavan kyseenalaiseksi 1920- ja 1930-lukujen valkoisen Suomen arvomaailman ihanteet, KT:n sankaruuskuva on Linnaa armollisempi kyseisiä arvoja kohtaan - joskaan ei niitä yksilulotteisesti sellaisenaan toisintava.</p> <p>KT:n tekstien kerronnalliset siirtymät näyttävät tarjonneen kirjoittajille puhettavan ja keinon arvioida omien sotakokemusten linkittymistä laajempaan kollektiiviseen narratiiviin, jossa toimijana on suomalainen sotilas. Sankaruus kytkeytyy tämän puhettavan kautta usein suomalaisen sotilaan abstraktiin ideaan, josta varsinaisen ihailun kohteena olevat miehet ovat representaatioita. Puhetapa on mahdollisesti ollut myös keino osallistua keskusteluun siitä, minkälainen suomalaisen sotilaan ideaali on ja minkälaisia ihanteita siihen liittyy. Suomalaisen muistamisen kulttuurin kontekstista tarkastellen kerronnallisten siirtymät ja eri merkityksellistämisen tasot yksilön, ryhmän ja koko kansan tasolla kertovat varmasti myös KT:n yhteisön tavoista vaalia kollektiivisia kokemuksia samoissa joukoissa sotineiden kesken ja selvittää muistoista psyykkisesti.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Kansa taisteli – miehet kertovat Sankaruus 1950-60 -luku Muistelukerronta Toinen maailmansota			

**Sankaruuskuva Kansa taisteli – miehet kertovat -lehden
toimitetussa sotamuistelukerronnassa 1957 – 1961**

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Poliittisen historian Pro gradu -tutkielma

Kesäkuu 2020

Ilkka Haavisto

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo	2
1 Johdanto	3
1.1 Muistamisen kulttuuri.....	4
1.2 Tuntemattoman sotilaan synnyttämä debatti ja historiapoliittinen kädenvääntö suomalaisen sotilaan sankaruudesta	8
1.3 Tutkimuskysymykset ja rajaus	11
1.4 Sankaruus kulttuurisena ilmiönä	13
1.5 Teoreettismetodologiset lähtökohdat – muistelukerronta lähteenä	19
2 Kansa taisteli – miehet kertovat	27
3 Sankaruuskuvan elementit	32
3.1 Uhrivalmis sankari.....	34
3.2 Taistelutaitoinen sankari.....	43
3.3 Moraalinen sankari	50
3.4 Jermuileva sankari.....	55
4 Kerronnan alalyysin kautta hahmottuva sankaruuskuva.....	59
4.1 Kerronnalliset siirtymät.....	59
4.2 Sisäistekijän, henkilötekijän ja kertojan välinen problematiikka ja toimituksen rooli.	67
4.3 Sankaruuskuva ja kritiikki heikosta valmistautumisesta ennen talvisotaa	72
5 Johtopäätökset KT:n sankaruuskuvasta.....	77
Lähteet	83
Liitteet	87

1 Johdanto

Aikakauslehti ”Kansa taisteli – miehet kertovat” näki ensimmäisen kerran päivänvalon vuonna 1957. Väinö Linnan kiistelty teos Tuntematon sotilas oli ilmestynyt pari vuotta aikaisemmin saaden osakseen laajamittaista ihailua ja arvostusta, mutta myös vihaa ja kritiikkiä. Kuva purnaavasta ja kurittomasta, joskin sotataidoiltaan erinomaisesta konekiväärikomppaniasta jakoi aikalaisten mielipiteet – oliko Linnan kuvaus ”aito” ja miesten keskuudessa vallinnut henki, asennoituminen sotaan, isänmaahan ja kaikkeen ympärillä olevaan ”totuudenmukainen”?¹ Oli Tuntemattoman sotilaan välittämä kuva oikea, väärä, yleistävä tai ei, sodasta puhumisen perspektiivi koki muutoksen. Ainakin se laajeni huomioimaan myös rivimiehen toiminnan sodassa. Vuosina 1957–1986 ilmestyneen Kansa taisteli – miehet kertovat -lehden perustaminen oli reaktio Tuntemattoman sotilaan myötä avautuneeseen uudenlaiseen keskusteluun talvi- ja jatkosodasta.²

Tutkin gradussani sitä, millä tavalla Tuntemattomaan sotilaaseen reaktiona perustetun Kansa taisteli – miehet kertovat -lehden välittämä kuva sankaruudesta ilmenee lehden sotamuistelukertomuksissa. Tämä on myös jonkinlainen työhypoteesini: Kansa taisteli – lehti halusi julkaisemillaan kertomuksilla välittää johdonmukaista ja lehden linjaan sopivaa kuvaa. Lehden reaktio voidaan nähdä toisaalta positiivisena myötäreaktiona ja kriittisenä vastareaktion. Ristiriitaisuus tässä on tutkielmani kannalta hedelmällinen.

---

¹ Aikalaiskeskustelusta esim. Radiokeskustelu: ”Väittelyä Tuntemattomasta”, esitetty 27.01.1955, kesto: 34.47. Ylen elävä arkisto: <http://yle.fi/elavaarkisto/>

² Oesch, Lennart: ”Taipaleelle lähdeäessä”. Kansa taisteli –miehet kertovat, kuvauksia sotiemme tapahtumista, Sotamuisto-yhdistys, Helsinki 1/1957, 1 (jatkossa KT); Kilkki, Pertti (1991): Suomen maanpuolustuslehdistö. Tommila, Päiviö (toim.): *Suomen lehdistön historia. 9, Aikakauslehdistön historia: Erikoisaikakauslehdet*, Aikakauslehtien liitto r.y, Kuopio, 210.

1.1 Muistamisen kulttuuri

Toisen maailmansodan jälkeistä muistamisen kulttuuria Suomessa on kuvattu kaksijakoiseksi. Virallinen Suomi vaikenä sodasta aina 1980-luvulle saakka poliittisista syistä. Neuvostoliittoa vastaan käydyn sodan muistelu sopi huonosti pragmaattiseen, kestäviä idänsuhteita vaalivaan ulkopoliittikkaan. Toisaalta henkilökohtaisia menetyksiä kokeneen kansan keskuudessa muistot eivät poistuneet ja muistamisen surutyötä tehtiin myös julkisesti. Sankarihautausmaista tuli tärkeitä muistamisen paikkoja omaisille ja ne toimivat myös kansallisten muistopäivien tilaisuuksien julkisina näyttämöinä.³

1980-luvulla herännyt uuspatriottinen revansismi on kuvannut jatkosodan päättymisestä NL:n hajoamiseen kestänyttä aikaa sotamuistelusta vaiennettuna aikana. On totta, että sensuuri kyllä karsi äärimmäiset nationalistiset ilmaukset julkisesta keskustelusta ja poliittinen ilmapiiri ei varmasti ollut kutsuva revanssihenkeille sotatulkinnoille. Tiina Kinnunen ja Markku Jokisipilä ovat argumentoineet vakuuttavasti sen puolesta, että pinnan alla kansallisen itseymmärryksen jatkuvuudessa ei kuitenkaan tapahtunut suurta muutosta. Vaikka ulkopoliittinen retoriikka teki pesäeroa patriottisiin sotatulkinnoihin heti syksyn 1944 rauhansopimuksesta lähtien ja vasemmistoradikalismi asetti 1960-70-luvuilla Suomen sodanajan politiikan ja veteraanien edesottamuksen kyseenalaiseksi, jatkuvuus yhteiskunnan rakenteissa ja kansallisessa itseymmärryksessä säilyi. Vuoden 1945-46 sotasyllisyysoikeudenkäynnissä syytettyjen poliittikkojen nationalistiset puheenvuorot loivat selkänöjää sodan tulkinnoille pitkäksi aikaa. Suurin osa historiantutkijoista pitäytyi nationalistissa sodantulkinnoissaan ja myös kirjallisuudessa nationalistinen

---

³ Kinnunen, Tiina & Jokisipilä, Markku (2012): Shifting Images of "Our Wars". Finnish Memory Culture of World War 2. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.): Finland in World War II. History, Memory, Interpretations. Brill, Leiden, 439-440.

näkökulma oli valtavirtaa. Mannerheimin vuonna 1951 julkaistuista muistelmista lähtien ilmestyi myös useita sodan johtoportaan kuuluneiden korkeiden upseerien kirjallisia teoksia, jotka välittivät nationalistista maailmankuvaa ja tulkintoja sodasta. Jo tällöin lanserattiin Lennart Oeschin teoksessa käsite ”torjuntavoitto”. Sotakirjallisuus kukoisti etenkin 60-70-luvuilla ja 70-luvulla joka kuudes fiktiivinen kirjallinen teos liittyi sotaan.⁴

Vaikka siis väitettä vaiennetusta ilmapiiristä voidaan pitää liioiteltuna, ruohonjuuritason näkökulman sivuuttaminen historiankirjoituksessa ja poliittisen johdon vaikeneminen aiheutti pettymystä ja katkeruutta veteraanien keskuudessa. Suomen ja Neuvostoliiton sodat tulkittiin ulkopoliittisessa retoriikassa varoittavaksi esimerkiksi siitä, mitä tapahtuu, jos harjoitettiin vääränlaista ulkopoliitikkaa. Tämä jätti vähän tilaa veteraanien kokemuksia käsittelevälle muistamisen kulttuurille.⁵

Kaarle Sulamaa kuvaa artikkelissaan ”Himmetä ei muistot koskaan saa” muutosta veteraanien halussa ja tavoissa muistaa ja muistella sotaa ja nuoruuttaan sotien jälkeisinä vuosikymmeninä: *”Välittömästi sotia seuranneina vuosina ja vuosikymmeninä sodista saatiin keskustella korkeintaan negatiiviseen tai puolinegatiiviseen sävyyn ... Tämä ilman muuta vaikutti siihen, että myöskään sotien muisteleminen ei ollut erityisen suotavaa.”* Muistelun mahdollisuuksiin vaikutti osaltaan se, että syksyn 1944 rauhansopimuksen nojalla lakkautettiin useita kansalaisjärjestöjen mukaan lukien veteraanitoiminnan keskeiset järjestöt Rintamamiesten liitto ja Suomen Aseveljien Liitto. Vain Sotainvalidien Veljesliitto jäi elämään.⁶

---

⁴ Kinnunen & Jokisipilä (2012), 440-441, 447-448.

⁵ Kinnunen & Jokisipilä (2012), 447-448.

⁶ Sulamaa, Kaarle (2006): ”Himmetä ei muistot koskaan saa”. Veteraanien järjestäytyminen ja muutokset muistamisen mahdollisuuksissa. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.): *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodassa*. Minerva Kustannus Oy, Helsinki, Jyväskylä, 297.

Rauhansopimuksen nojalla lakkautettu järjestäytynyt veteraanitoiminta eli hiljaiseloa aina 1950-luvun puoliväliin saakka, kunnes ensimmäiset ei-invalisoiduille veteraaneille tarkoitetut liitot perustettiin. Elettiin kansainvälistä suojasäätä, joka soi järjestäytymiselle paremmat poliittiset olosuhteet. Suomi liittyi samoihin aikoihin YK:n jäseneksi ja Pohjoismaiden Neuvostoon. Myös Porkkala palautettiin.⁷

Toisaalta veteraanien verkkaiseen järjestäytymistähtiin on muitakin kuin poliittisia syitä. Järjestäytymisen mahdollisuuksien lisäksi kyse oli myös ihmisten halusta muistella sotaa ja siinä koettuja väkivaltaisia kokemuksia. Heti sodan jälkeisinä vuosina sosiaalista kysyntää toiminnalle ei heti syntynyt. Sotaa ei haluttu muistella. Kipeät muistot olivat vielä tuoreita ja sotaväsymys kosketti varmasti kaikkia kansan kerroksia – Useilla oli halu ja tarve keskittyä välillä muuhun kuin sotimiseen ja ajatella muita ajatuksia. Vuosien rintamallaolon jälkeen oli kiire perheen luo kotiin, töihin tai opiskelemaan – arjen pariin.⁸

Jatkosodan päättymisen jälkeinen väsymys sotaan näkyi hiljaiselona myös Suomen sotakirjallisuudessa. Talvisodan aikana käynnistynyt sotakirjallisuuden buumi synnytti kymmeniä sotaa käsitteleviä kaunokirjallisia ja tietokirjallisia teoksia vuodessa, mutta innostus laantui pian uuden sodan pitkittyessä. Vasta Väinö Linnan *Tuntematon sotilas*⁹ käänsi sotakirjallisuuden trendin uuteen nousuun. Vuonna 1954 ilmestynyt sotaromaani saavutti valtavan suosion kansan keskuudessa. Puoli miljoonaa lukijaa ensimmäisten neljän kuukauden aikana ja 200 000 myytyä kappaletta vuodessa ylittivät kustanjan kaikki odotukset. Erään suomalaisen konekiväärikomppanian vaiheita jatkosodassa kuvaava teos poikkesi kotimaisten sotakirjojen valtavirrasta

---

⁷ Sulamaa (2006), 298-299.

⁸ Sulamaa (2006), 299-300; Kinnunen & Jokisipilä (2012), 440.

⁹ Linna, Väinö (1956): *Tuntematon Sotilas*. 1. kansanpainos. WSOY, Porvoo.

käsittelytavassaan ja poliittisessa kantaaottavuudessaan. Sotatapahtumien tarkan dokumentoinnin sijaan Linna halusi enemmän kuvata sitä ”inhimillisten kokemusten summaa, jonka läpi sotilaiden on kuljettava”.¹⁰

Linnan kritiikki Tuntemattomassa sotilaassa kohdistui jatkosodan todellisuuteen, luokkayhteiskunnan valtasuhteisiin sekä myös sotaan ylipäätään. Linna asetti kurittoman, mutta taistelukykyisen komppanian kuvauksen kautta kyseenalaiseksi 1920- ja 1930-lukujen valkoisen Suomen arvomaailman ihanteet, sankarikuolemaa ihannoivan runebergiläinen isänmaallisuuden. Sodan päämääriä palveleva kirkko sai myös osansa Linnan kritiikistä.¹¹

Olavi Paavolaisen romaani *Synkkä yksinpuhelu*¹², oli muutamaa vuotta aiemmin vuonna 1946 avannut kriittisen keskustelun Suomen jatkosotaan johtaneesta kehityksestä, johon myös Tuntematon kantaaottavuudessaan kytkeytyy. Paavolaisen teos ei kuitenkaan pian sodan jälkeen ilmestyessään kirvoittanut laajempaa yhteiskunnallista huomiota siinä missä Tuntematon 1950-luvun puolivälissä. Sodan dokumentaariset kuvaukset olivat 50-luvulle tultaessa ennen Tuntematonta kritiikiltään varovaisia ja viattomia. Paavolaisen teos oli tässä mielessä poikkeus suorasukaisuudessaan. Juhani Niemi on arvioinut, että kansa ei ollut 1940-luvulla vielä valmis Paavolaisen avoimen kriittiselle kansalliselle itsetutkiskelulle. Paavolaista moitittiin myös omien rintamakokemusten puutteesta, jotka puolestaan Linnalta löytyivät. Tuntematon koettiin merkitykselliseksi erityisesti miesten keskuudessa. Rintamalla palvelleet

---

¹⁰ Kinnunen, Tiina (2006): *Kiitetyt Ja Parjatut: Lotat Sotien Jälkeen*. Otava, Helsinki, 106; Niemi, Juhani (1988): *Viime Sotien Kirjat*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 10-12, 123.

¹¹ Kinnunen (2006), 150.

¹² Paavolainen, Olavi (1946): *Synkkä Yksinpuhelu: Päiväkirjan Lehtiä Vuosilta 1941-1944*. WSOY, Porvoo.

kokivat vihdoinkin saaneensa kuin synninpäästön sekä samastumisen kohteen Linnan kuvaamista monenkirjavista ja jermuilevista hahmoista.¹³

1.2 Tuntemattoman sotilaan synnyttämä debatti ja historiapoliittinen kädenvääntö suomalaisen sotilaan sankaruudesta

Tuntemattomasta sotilaasta syntyneitä debatteja on luonnehdittu suurimmaksi kirjallisuussodaksi, jota kirjan ilmestymiseen mennessä oli Suomessa koettu. Keskusteluun ottivat osaa laajat kansankerrokset kirjallisuuskriitikoista ja toimittajista aina tavallisiin lukijoihin, joilla oli mielipiteensä sanottavana Linnan sotakuvauksesta. Keskeiseksi kiistakysymykseksi nousi Linnan kuvauksen aitous ja totuudenmukaisuus; kuinka realistisena Linnan sodan kuvausta voitiin pitää ja oliko se oikeudenmukainen kuvaamilleen kohteille. Kysymys realismista tavoittamisesta oli tärkeä sekä Linnan puolustajille että hänen vastustajilleen: Tuntemattomasta ylistettiin ja haukuttiin tästä samasta syystä. Linnan vastustajille lähikuva purnaavasta komppaniasta ei sopinut yleisesitykseksi suomalaisesta sotilaasta. Kuvausta pidettiin yksipuolisena ja epäoikeudenmukaisena niin rivimiesten, upseeriston kuin lottienkin kuvausten osalta. ”Suomen kirjalliseksi jatkosodaksi” kutsutulle aikalaisdebatille alkusysäyksen antanut Helsingin Sanomien johtava kirjallisuuskriitikko Toini Havu teilsä Tuntemattoman suorasanaisesti. Havun mukaan Linnan kuvaamien rivimiesten näkökulmasta ei avautunut totuudellista yleiskuvaa sodasta, siinä käytetystä strategiasta ja taktiikasta. Havun mukaan Linna ei vastannut siihen kysymykseen miten suomalaiset sotilaat kykenivät selviytymään vastustajastaan. Havun oman näkemyksen mukaan vahvalla maanpuolustushengellä, joka määrittyi isänmaan ja vapauden aatteen kautta, oli keskeinen merkitys Suomen selviämiseksi. Linnan sankareiden sammakkopersektiivistä tarkasteltuna Linna myös Havun mukaan sivuutti yksilön ja yhteistön vastuukysymysten

---

¹³ Kinnunen (2006), 106; Niemi (1988), 10-12, 123.

arvioinnin toteamalla jatkosodan päätyttyä, että ”onnellisina ja ja syyttöminä he lähtivät, sillä vastuu ei ole heidän vaan muiden.”¹⁴

Toini Havun tyrmäyksestä huolimatta suurin osa valtalehdistön kirjallisuusarvioista ylistivät Tuntematonta ja Linnan kirjalliset ansiot tunnustettiin laajasti puoluerajoista piittaamatta. Muun muassa Uuden Suomessa ja kristillisessä Kotimaa-lehdessä teosta ylistettiin poikkeuksellisen rehellisyydessään, henkilökuvausten elävyydessä ja suomalaisen sotilaan sankaruuden kuvauksessa. Linnan 1920- ja 1930-lukujen valkoisen Suomen aatteellisen hegemonian oikeutusta ravisteleva yhteiskuntakritiikki sai niin ikään kiitosta myös poliittisesti oikealta, jotka edustivat aatteellisesti sitä joukkoa, jota Linna teoksessaan arvosteli. Myös vasemmistolainen lehdistö otti Tuntemattoman vastaan lähinnä myönteisin arvioin, joskin äärivasemmistolle teos oli luokkatietoisuudessaan riittämätön. Debatin marginaalissa nuoren polven kirjalliset modernistit pitivät Linnan realismia puolestaan vanhanaikaisena.¹⁵

Linnan yhteiskuntakritiikki välittyi myös hänen kuvaamiensa lottahahmojen kautta. Tuntemattomasta syntyneessä aikalaisdebatissa Linnan kuvaus moraalisesti langenneesta lotasta herätti kiivaita tunteita ja kritiikkiä. Lottakuvausta pidettiin yksipuolisena ja lottien moraaliala mustamaalavana. Kuten Linnan kuvausta suomalaisen sotilaan maanpuolustushengestä ja isänmaallisuudesta, koko teosta arvioitiin siitä arvottavasta näkökulmasta, kuinka realistisena Linnan sodan kuvausta voitiin pitää. Tämä oli keskeinen kiistakysymys, joka jakoi kriitikoiden mielipiteet. Monille sodassa mukana olleille Tuntematon oli odotettu kuvaus sodasta sellaisena kuin rivimiehet sen itse kokivat. Linnan kuvaamat ristiriidat maanpuolustushengessä, isänmaallisuudessa ja sotilaiden käytöksessä olivat monille kuitenkin liikaa. Linnan lähikuva purnaavasta

---

¹⁴ Kinnunen (2006), 107-109.

¹⁵ Kinnunen (2006), 108-113.

komppaniasta ei sopinut yleisesitykseksi suomalaisesta sotilaasta, vaikka teoksen kaunokirjalliset ansiot tunnustettiin laajasti.¹⁶

Tiina Kinnunen on kuvannut historiapolitiikka-käsitteen merkitystä menneisyyttä koskevan määrittelyvallan kamppailuna eri yhteiskunnallisten toimijoiden kesken. Historiakulttuurin voi nähdä symbolisena taistelukenttä - muistamisen ja unohtamisen, esittämisen ja vaikenemisen välisen valtataistelun näyttämönä. Yhteisö määrittelee sen mikä on muistamisen arvoista, mutta välillä kiivaan ja muuttuvan prosessin tuloksena.¹⁷

Tuntemattomasta käydyn debatin voi nähdä myös historiapolitiittisena kädenvääntönä suomalaisen sotilaan sankarikuvasta. Linnan sotakuvausta arvotettiin sillä perusteella tukiko kuvaus arvostelijan historiapolitiittisia intressejä vai ei. Jos keskustelu asetetaan laajempaan yhteiskunnalliseen kehykseen, Tuntemattomasta käyty debatti sekä Kansa taisteli – miehet kertovat -julkaisu liittyvät Suomen Neuvostoliittoa vastaan käymien sotien muistamisen kulttuuriin tai toista termiä käyttäen historiakulttuuriin Suomessa. Tutkielmani kannalta on mielenkiintoista, että KT-lehden perustamisen aikaan muistamisen kulttuuri koettiin ongelmalliseksi. Törmäyskurssilla olivat valkoisen Suomen arvomaailmaa ja runebergiläistä sankarimyyttiä uusintavan sotakirjallisuuden hallitseva asema, sotamuistelusta vaikeneva poliittinen johto ja toisaalta veteraaniväestö, joista ainakin osa ei kokenut ympäristöä otollisena oman kokemuksen julkiselle jakamiselle tai löytänyt julkisesta muistelun kulttuurista samaistumisen kohteita.

---

¹⁶ Kinnunen (2006), 106-113.

¹⁷ Kinnunen (2006), 12-13.

Kuva purnaavavasta, sosiaaliselta taustaltaan, motiiveiltaan ja arvomaailmaltaan epäyhteinäisestä konekiväärikomppaniasta ikään kuin kriisiytti suomalaisen sotilaan ideaalin osana Linnan kritisoimaa valkoisen Suomen, 1920- ja 1930-lukujen arvomaailmaa. Vaikka Linnan oma, julkilausuttu tavoite ei ollut luoda yleistävää kuvausta suomalaisen sotilaan ominaisuuksista, Linnan teosta arvioitiin myös historiantutkimuksena. Linnan tulkittiin esittävän näkemyksensä siitä, minkälainen suomalainen sotilas on, minkä takia hän taisteli ja miten hän merkityksellisti omaa ja muiden toimintaa sodassa. Näkemykseen, toiveeseen tai odotukseen suomalaisen sotilaan kuvasta liittyy tiiviisti yhteen myös käsitys sankaruudesta. Kuten Ilona Kemppainen ja Ulla-Maija Peltonen asian ovat kiteyttäneet: ”Sankaruus yhdistää ja erottaa ihmisiä. Keskustelu siitä, kuka on sankari, onkin loppujen lopuksi neuvottelua siitä, millaisia tekoja ja ominaisuuksia arvostamme¹⁸.”

1.3 Tutkimuskysymykset ja rajaus

Tutkimuskysymykseni liittyy *Kansa taisteli – miehet kertovat* -lehden sankaruuskuvaan lehden ilmestymisen alkutaipaleella. Minkälainen sankaruuskuva lehden toimitetusta muistelukerronnasta välittyy? Minkälaisia merkityksiä kirjoittajat antavat kuvaamilleen tapahtumille ja kertomuksissa esiintyvien henkilöiden toiminnalle sodassa? Mikä on ihailun kohteena ja minkälaisen merkityksellistämisen kautta piiryy *KT*-lehden kuva sankaruudesta sodassa? Minkälaisia elementtejä sankaruus pitää sisällään ja minkälaisin kerronnallisoin keinoin niistä muodostuva sankaruuskuva rakentuu lehden muistelukertomuksissa?

---

¹⁸ Kemppainen, Ilona ja Peltonen, Ulla-Maija (2010): *Muuttuva sankaruus*. Teoksessa Peltonen, Ulla-Maija ja Kemppainen, Ilona (toim.): *Kirjoituksia sankaruudesta*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 9.

Tutkielmani rajaus perustuu lehden ensimmäisen päätoimittajan Aarne Blickin toimikauteen, joka kattaa lehdet vuosilta 1957, 1958, 1959, 1960 ja kolme ensimmäistä numeroa vuodelta 1961. Lehden perustamisvuonna 1957 lehti ilmestyi nelinumeroisena ja sen jälkeen 12-osaisena. Vuosina 1958 ja 1959 kesällä ilmestyneet irtonumerot 6 ja 7 ilmestyivät kaksoisnumerona kuten myös vuosien viimeiset irtonumerot 11-12. Olen jättänyt lehdissä ilmestyneet lyhyet kaskut tutkimuksen ulkopuolelle ja keskittänyt vain muistelukertomuksiin.

Pyrin tutkielmassani hahmottelemaan lehdestä välittyvää sankaruuskuvaa, joka oli julkilausutusti reaktio Tuntemattomasta sotilaasta käytyyn keskusteluun suomalaisen sotilaan ominaisuuksista ja siihen kytkeytyvästä sankaruuskuvasta.

Miten sitten saada kiinni niinkin vanhasta kulttuurisesta ilmiöstä kuin sankaruus, jonka merkityssisältö ei ole muuttumaton ja joka on aikaan, paikkaan ja erityisesti yhteisöön sidonnainen. Ensinnäkin on syytä tehdä ero sankaruuden eri muotojen ja tutkielmani teoreettiseen viitekehukseen liittyvän sankaruuden välillä. KT-lehden sankaruuskuva toki havainnollistuu ja käsitteellistyy sankaruuden eri muotojen, merkityssisältöjen ja niiden taustalla vaikuttavien ilmiöiden kautta ja pyrinkin muodostamaan oman tulkintani KT:n sankaruuskuvasta keskustelemalla niiden kanssa. Tutkielmani historiapolitiittinen näkökulma liittyy sankaruuden funktionaalisen arvon pohdintaan. Mihin sankaruutta tarvitaan? Miksi jokin merkityksellistetään sankarilliseksi ja mitä tavoitteita tällä voidaan ajaa?

Sankaruutta on vaikea pohtia irrallaan asiayhteydestä tai ilman ilmiön hahmottamista helpottavia teoreettisia työkaluja. Sankaruuden aika-, paikka- ja yhteisösidonnaisuudesta johtuen sankaruuteen liittyvä pohdinta jää auttamatta irralliseksi ilman tarkastelua helpottavaa teoreettista viitekehystä. Olen pyrkinyt

lähestymään KT-lehden kertomusten sankaruuskuvaa tarinan, kertojan ja yhteisön keskinäisen vuorovaikutussuhteen näkökulmasta.

1.4 Sankaruus kulttuurisena ilmiönä

Nykyiset länsimaalaiset käsitykset sankaruudesta linkittyvät vahvasti kansallisvaltion syntyprosessiin 1700-luvulle, jonka myötä ajatukset yksilön merkityksestä, kansakunnasta ja kansalaisen velvollisuuksista suhteessa valtioon muokkautuivat. Vaikka kansallisvaltioinstituutio ihmisen toimintaa määrittävänä kehyksenä on sittemmin kyseenalaistunut, tunnistamme sankarin edelleen klassisen ihannekansalaisen tunnusmerkeistä: Perussankarimme on velvollisuudentuntoinen, henkisesti vahva, yhteisöään hyödyttävä ja ikaikaisten sankarimyyttien tapaan poikkeuksellisilla ominaisuuksilla varustettu.¹⁹

Sankarin ihanteellisten ominaisuuksien rinnalla sankari määrittyy sankaritarinoissa kuvattujen sankaritekojensa kautta. Länsimaisessa ajattelussa teoista keskeisimmäksi on noussut Jeesuksen sankaruuden vaikutuksesta uhrautuminen muiden puolesta. Kristinuskon opetuksen keskiössä olevan merkitysrakenteen perintö elää edelleen vahvasti sankaritulkinnoissamme. Keskuudessamme vaikuttavat arkisemmatkin sankarit, kuten lääkärit, sairaanhoitajat tai urheilijat identifioituvat samalla lailla yhteisön edessä uhrautuvina sankareina.²⁰

Länsimaisessa kulttuurissa ehkä keskeisimmäksi sankaruuden tyyppiä on noussut sotasankaruus, joka juontaa juurensa antiikin Kreikan heerosten palvontaan. Sankarillisten tekojensa ansiosta ihailtut jumalten suosimat ihmiset nousivat kuoleman

---

¹⁹ Kempainen ja Peltonen (2010), 10.

²⁰ Kempainen ja Peltonen (2010), 11.

jälkeen puolijumalten arvoon. Taistelussa kuolemista pidettiin suurimpana sankaruutena ja heeroksen ideaalina, joskin myös muunlaiset sankarilliset teot saivat arvostusta osakseen.²¹

Sotaisiin saavutuksiin perustuva sankaruuskäsitys ja Kristuksen sovintokuolemaan rinnastuva marttyyrius ikään kuin yhdistyivät modernin yhteiskunnan kehityksessä, joka johti nationalismiin voimistumiseen, kansallisten yleiseen asevelvollisuuteen perustuvien massa-armeijoiden syntyyn sekä totaaliseen sotaan. Kansallisen massa-armeijan asevelvollinen kanto yhä harteillaan vuosisatojen sotilasperinteeseen liitettyjä ihanteita, mutta ei enää edustanut tehtävässään aatelistoa, vaan kansaa, jonka puolesta hänen tulisi tarpeen tullen uhrautua. Kansalaissotilaan odotettiin tuntevan vilpitöntä uhrivalmiutta isänmaansa edessä ja toisaalta isänmaa saattoi myös vaatia kaatumista kansakunnan puolesta. Käsitteet maskuliinisuudesta muuttuivat ja sotilaallisuus kiinnittyi osaksi miehuutta. Siinä missä sotasankaruus oli aiemmin mahdollista vain marginaaliselle palkka-armeijoissa taisteleville miehille, avautui mahdollisuus sankaruuteen nyt kaikille asevelvollisille. Massa-armeijoiden mobilisointi täytyi myös onnistua perustelemaan jotenkin. Sotasankaruuslupaus auttoi tässä. Tarviittiin myös jokin korkeampi tarkoitus kaatuneiden sotilaiden uhraukselle. Päämääränä tehdä luonteeltaan inhottavasta menneisyydestä hyväksyttävä, jopa pyhä.²²

Vaikka modernin länsimaisen yhteiskunnan kehitykseen liittyvä sankari-ihanne merkityksellistyi nimenomaan kansalaisuuden kautta, rajoittui toimijuus käytännössä vain kansan miespuolisiin edustajiin. Sota oli edelleen sankariteoille ominainen

---

²¹ Kempainen ja Peltonen (2010), 24-25; Kempainen, Ilona (2006): *Isänmaan uhrin – sankarikuolema Suomessa toisen maailmansodan aikana*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 53.

²² Kempainen (2006), 53; Ahlbäck, Anders (2010): Sotasankaruus miehuuden esikuvana. Jääkäriupseerit ja suomalainen sotilaskoulutus. Teoksessa Ulla-Maija Peltonen ja Ilona Kempainen (toim.): *Kirjoituksia sankaruudesta*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 48-50.

konteksti ja elämänalue, jonka ulkopuolelle naiset kategorisesti jäivät. Sankaruuden ja maskuliinisuuden yhteen liittämällä on taustansa myös länsimaisessa sukupuolijärjestelmässä, joka jyrkentyi korostamaan sukupuolten välistä lähtökohtaista erilaisuutta 1900-luvun taitteessa. Ilona Kempainen nostaa esiin saksalaisen filosofi Otto Weiningerin, alunperin 1903, ilmestyneen teoksen *Sukupuoli ja luonne*²³ ajankuvaa ilmentäväksi esimerkiksi. Weiningerin mukaan nainen keskittyy kokonaan sukupuolisena olentona vain itseensä eikä näin ollen kykene miehen lailla asioiden ja itsensä rationaaliseen tarkasteluun. Sankaruus vaatii itsensä unohtamista ja oman seksuaalisuutensa hallintaa, johon naisella ei ole edellytyksiä. Ajatus yhteisön puolesta itsensä uhraavasta naissankarista on Weiningerin logiikan mukaan mahdoton. Ajankuva sukupuolisuuden kautta määrittävistä toiminnan rajoista on sattuva ja tarjoaa kiinnostavan näkökulman sankaruuden ja maskuliinisuuden yhteenkietoutumiseen.²⁴

Anders Ahlbäck on tutkinut suomalaisten jääkärien sotasankaruutta sotilaallisen maskuliinisuuden esikuvana. Jääkärien sankaruuden yhteenkietoutuminen miehuuteen liittyy niin ikään siihen historialliseen kehityskulkuun, jossa käsitykset maskuliinisuudesta muuttuivat nationalismiin voimistumisen, yleiseen asevelvollisuuteen perustuvien massa-armeijoiden synnyn ja totaalisen sodan seurauksena. Suomessa jääkärien sotasankaruudella oli vuoden 1918 tapahtumiin liittyvä menneisyyden hallintaan liittyvä poliittinen funktio myönteisen kansallisen omakuvan rakentamisessa sekä sotien välisessä sotilaskoulutuksessa. Jääkäreiden nuoruus symbolisoi nuorta ja kansallisesti itseymmärtävää Suomea. 1800- ja 1900 - lukujen porvarillisten moralistien kirjoituksissa miehuusihanteessa korostui intohimojen, mielihalujen ja hallitsemattomien tunteiden hallinta. Ahlbäck huomioi, että jääkäritarinoissa nämä nuoruuden epäkypsyyttä ilmentävät ominaispiirteet on valjastettu osaksi sankaruutta. Nuoruuden intohimosta tulee kääntentekevä voima,

---

²³ Weininger, Otto ja Turunen, Panu (2000): *Sukupuoli ja luonne: Periaatteellinen tutkimus*. Ranvaik, Turku.

²⁴ Kempainen ja Peltonen (2010), 25-27.

kun se kanavoidaan isänmaan etua ajavaan sankarilliseen toimintaan. Jääkäreiden sankaritarinan keskiössä ei ole niinkään kuolema ja uhrautuminen, vaan enemmänkin selviytyminen, Ahlbäck huomauttaa. Sisällissodan trauma veljessodasta punaisten ja valkoisten välillä oli ristiriitainen ja kipeä konteksti sankaruuskuoleman korostamiselle. Suomalainen sotienvälinen sotasankaruuskuva poikkeaa tässä suhteessa muista maailmansodan kokeneista maista. Jääkäreiden sankaruudella on yhtäläisiä piirteitä sotilassankaruuden kultin kanssa, joka oli ominaista Iso-Britannian imperiumille ennen ensimmäistä maailmansotaa. Sankarit erottuivat erityisesti ”maskuliinisten perinteiden ruumiillistumana”.²⁵

George L. Mossen mukaan ensimmäisen maailmansodan äärimmäiset olosuhteet ja rintamatoveruus vahvistivat maskuliinisuuden ja sankaruuden välistä yhteyttä myös niiden miesten keskuudessa, jotka suhtautuivat sotaan kriittisesti. Totaalisen sodan mielettömyys ja kriittinen suhtautuminen sodan päämääriin ei ollut este sodassa koettujen tekojen ja siellä vallinneiden arvojen merkityksellistämiseksi sankarilliseksi. Kuten Kemppainen huomioi, sotasankaruuden luonne on tässä mielessä traaginen.²⁶

Jääkäriiliike, sisällissota ja suhtautuminen sortovuosiin muokkasivat suomalaista nationalismia 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä, ja suomalaisen nationalismin valtavirta jossain määrin militarisoitui itsenäisyyden myötä. Suomalaisuuden rakentajina nähtiin ruonoilijoita, kirjailijoita, kuvataiteilijoita ja säveltäjiä. Sotilaallista sankaruutta edustivat enemmän tai vähemmän Väinö Linna fiktiiviset tarinat, joiden merkitystä ei pidä aliarvioida. Valkoisten voiton myötä kuva muuttui.²⁷

---

²⁵ Anders Ahlbäck (2010), 48-51, 58-60.

²⁶ Kemppainen ja Peltonen (2010), 25; Mosse, George L. (1996): *The Image of Man: The Creation of Modern Masculinity*. Oxford University Press, New York, 108.

²⁷ Anders Ahlbäck (2010), 54-55.

Arto Jokinen on tutkinut runebergiläisen sotasankarimyytiin uusintamista talvisodan ajan kirjoissa. Hän pohtii miten sodan järjetön väkivalta voidaan merkityksellistää sankarillisena ja liittää tämä miehisyyteen, joka erottuu moraalittomasta, järjestyksenvastaisesta, epäinhimillisestä väkivallasta. Jokisen tutkimissa talvisodan kuvauksissa isänmaallisuus, sodan ylevöittäminen ja uskonnollinen paatos kietoutuvat toisiinsa. Näiden varaan rakentuu myös idealisoitu käsitys miehisyydestä, mikä linkittyy väkivaltaan myönteisellä tavalla. Jokisen tutkimustulos on, että talvisodan kirjojen tyyli ei ole runebergiläisen romanttinen, vaan realistinen. Siitä huolimatta tapa, jolla mies kasvaa vain sodan kautta sankaruuteen, on samankaltainen kuin runebergiäisessä traditiossa: talvisodan kirjoissa ihailaan *"fyysisesti ja henkisesti piinattua, tunteensa hallitsevaa, homososiaalista ja sankarillisesti sotivaa miessubjektia, jonka muodostumisen edellytys on epäinhimillinen sota."* Toisaalta Jokisen mukaan väkivallan merkityksellistämiseksi on myös kyse sankaritaruista ja kerrontaperinteestä yleensä.²⁸

Ilona Kempainen on tutkinut väitöskirjassaan *Isänmaan uhrin : sankarikuolema Suomessa toisen maailmansodan aikana* miten sotilaan kuolemaan suhtauduttiin toisen maailmansodan aikaisessa Suomessa. Talvi- ja jatkosodan aikana Suomen armeijan tarjoama selitysmalli ja käsittelytapa sotilaiden kuolemalle perustui sankariuhriuteen. Sodassa kaatuminen ei ollut näin koskaan turhaa tai merkityksetöntä, vaan lähtökohtaisesti sankaruuden kautta merkityksellistyvä suurin teko, mitä kansalainen voi isänmaansa eteen tehdä. Virallisen selitysmallin ja kuolemaa surevien henkilökohtaisten kokemusten välille saattoi kuitenkin muodostua ristiriitä. Tutkimuksen kontekstissa sankaruus on määritelty *"ennen kaikkea uhrautumiseksi toisten puolesta, mutta myös rohkeudeksi ja itsensä alttiiksi asettamiseksi vaikeissa ja*

---

²⁸ Jokinen, Arto (2006): Myytti sodan palveluksessa – suomalainen mies, soturius ja talvisota. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.): *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodassa*. Minerva Kustannus Oy, Helsinki, Jyväskylä, 156-157.

*vaarallisissa tilanteissa.*²⁹ Toisaalta kuolema sankarina ei vaatinut poikkeuksellisia henkilökohtaisia edesottamuksia, vaan sankaruus symboloi isänmaan puolesta kuolemista. Kyse oli myös merkityksenannosta, joka tapahtunui ylhäältä päin. Kempainen kysyykin, miten sankaruuden värittämään kuolemaan suhtauduttiin ja miten se voitiin oikeuttaa yksilön ja perheiden tasolla. Sotaan lähtemisen julkilausuttu motiivi miehille oli kodin ja perheen mutta toisaalta koko isänmaan puolustaminen.³⁰

Sankariuhriuden korostaminen lientyi jatkosodan pitkittyessä ja kuoleman merkityksellistäminen muuttui myös virallisissa puheissa. Sotaan suhtautuminen muuttui toki muutenkin jatkosodan pitkittyessä verrattuna nopeasti ohi menneeseen talvisotaan, jonka aikana annetut uhrit puolustustaistelussa ulkoista hyökkääjää vastaan oli helpompi hyväksyä. Jatkosodan alussa viljelty suur-Suomi-uho karisi nopeasti sodan päämääriä ja oikeutusta käsittelevästä puheesta hyökkäysvaiheen tyrehtyessä asemasotaan.³¹

Yksi oman tutkielmani kannalta kiinnostava kysymys on, näkyykö tämän isänmaan sankariuhriin liittyvä ristiriita KT:n sankaruuskuvassa ja ehkä eroavaisuuksina käsiteltäessä talvi- ja jatkosodan tapahtumia? Keskeinen ero Kempaisen käsittelevän sankariuhrin ja oman tutkielmani välillä on, että pyrin hahmottelemaan KT:sta välittyvää sankaruuskuva myös muuna kuin kuolemisen kautta toteutuvana sankaruutena. On toki selvää, että KT:n toimitetusta sotamuistelukerronnasta välittyvää sankaruuskuva tutkiessani, konteksti tapahtumien ja toiminnan merkityksenannolle on eri. Kempaisen kuvaamalla sankariuhriudella on ollut aikaan sidottu funktio, joka poikkeaa oman tutkielmani viitekehyksestä. KT:n sankaruuskuva on osa lehden kautta piirtyvää talvi- ja jatkosodan jälkikuvaa 1950-60-luvun taitteen

---

²⁹ Kempainen (2006), 17.

³⁰ Kempainen (2006), 18, 53-54.

³¹ Kivimäki, Ville (2003): *Murtuneet Miehet: Taistelu suomalaissotilaiden hermoista 1939-1945*. WSOY, Helsinki, 190-191, 195-196.

nykyisyydessä. Lehti on perustettu ja sitä on kirjoitettu ja toimitettu tietyssä yhteiskunnallisessa kontekstissa ja sen aikalaisten motiiveista, tavoitteista ja päämääristä käsin. Kuten edellä totesin, isänmaan sankariuhrin käsitteeseen on liittynyt tarve käsitellä kuolemaa kansallisella ja yksityisellä tasolla. Oman tutkielmani laajempi kysymys kohdistuu siihen, minkälainen funktio puolestaan KT:n sankaruuskuvalla on mahdollisesti ollut.

1.5 Teoreettismetodologiset lähtökohdat – muistelukerronta lähteenä

Miten toimitettuun muistelukerrontaan tulisi sitten suhtautua? Tarkoitukseni on ohittaa toimituksen välikätisyyden tuottama metodinen ongelma pitämällä lehden julkaisemia sotamuisteluja lehden valitsemana ja muokkaamana otoksena, joka edustaa lehden linjaa siitä, mitä haluttiin kertoa ja millä tavalla, jotta se palvelisi jonkilaista ideaa tai kuvaa sodasta ja sankaruudesta siinä. Tarkastelun keskiössä on lehti sankaruuskuvan tuottajana eikä lehteen kirjoituksia lähettäneet, vaikka lähdeaineistolle esittämäni kysymykset ovatkin laatua: miten kirjoittaja muistelee? Palaan toimituksen ja kirjoittajan välisen suhteen problematiikkaan vielä edempänä.

Lähestymistapani vaatii siis kahdenlaista suhtautumista muisteluaineistoon. Taina Ukkonen on havainnollistanut eroja lähestymistapojen välillä suhteessa muisteluaineistoon. Erot syntyvät luonnollisesti eri tieteenalojen tutkijoiden mielenkiinnon kohteista suhteessa aineistoon ja heidän tutkimuskysymyksistään. Keskeinen seikka on, että muisteluaineistot voivat olla sekä tutkimuksen kohteina että lähdeaineistoina. Muisteluaineistoja käytettäessä lähteinä tutkija voi olla kiinnostunut esimerkiksi muistetusta ja kerrotusta menneisyydestä sinänsä, tavoista muistaa tai tulkinnoista, jotka esitetään muistetusta. Muisteluaineistojen ollessa tutkimuksen

kohteena tutkija voi puolestaan olla kiinnostunut esimerkiksi muistelupuheen tai – kerronnan ominaispiirteistä tai erilaisista kerronnallisista ilmaisukeinoista.³²

Outi Fingerroos on jaotellut muistitietotutkimuksen Jürgen Habermasin mallin mukaan selittävään, ymmärtävään ja kriittiseen muistitietotutkimukseen. Lähestymistapani suhteutuu tämän jaottelun mukaan ymmärtävään muistitietotutkimukseen, jossa menneisyyden ilmiöiden selittämisen sijaan fokus kiinnittyy muistelun prosessiin ja menneisyyden tuottamisen tapoihin. Ymmärtävään muistitietotutkimukseen liittyvä tiedonintressi on useimmiten praktinen, empiiris-analyttinen. On huomioitava, että tämän lähestystavan tuottama tutkimustulos esimerkiksi tekstien tai kerronnan analyysin avulla, on vahvasti subjektiivinen ja valitun metodologian synnyttämä tulkinta.³³

Ottaen huomioon lähdeaineistoni luonteen, jossa valtaosa KT:ssa julkaisuista jutuista on lehden lukijoiden kirjoittamia, Jyrki Pöysän huomiot kilpailukirjoitusten monenkirjavuudesta ovat tutkielmani kannalta olennaisia. Pöysä toteaa, että kilpakeruuvastausten lajirepertoaariin vaikuttavat monet kirjoittamisen lajit. Kirjeillä, päiväkirjoilla ja elämänkerrallisilla kuvauksilla on vahva vaikutus ilmaisuun, mutta myös kaunokirjallisuuden, lehtikirjoittamisen ja tiedetekstien lajityypilliset konventiot sekä esimerkiksi koulussa opittu ainekirjoittamisen tapa, näkyvät kaikki muistelukirjoituksessa eri tavoin eri kirjoittajien teksteissä.³⁴

---

³² Ukkonen, Taina (2000): *Menneisyyden tulkinta kertomalla : muistelupuhe oman historian ja kokemukertomusten tuottamisprosessina*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 15.

³³ Fingerroos, Outi – Riina Haanpää (2006): Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Fingerroos, Outi – Riina Haanpää – Anne Heimo – Ulla-Maija Peltonen (toim.): *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 38-40.

³⁴ Pöysä, Jyrki (2006): Kilpailukirjoitukset muistitietotutkimuksessa. Teoksessa Fingerroos, Outi – Riina Haanpää – Anne Heimo – Ulla-Maija Peltonen (toim.): *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 234.

Myös KT:n juttujen kirjoittajakunnassa on edustettuna ihmisiä eri yhteiskuntaluokista, koulutus- ja kirjoittajataustoista. Tämä varmasti näkyy teksteissä monenlaisina kirjoitustyyleinä. On kuitenkin keskeistä huomioida, että lehden toimitus on kuratoinut sisällön ja editoinut sitä. Toinen erottava tekijä esimerkiksi tiettyä aikana kerättyyn aineistoon on KT:n kirjoitusten ja lukijoiden välinen vuorovaikutussuhde. KT:n toimitukseen juttuja lähettäneet kirjoittajat ovat oletettavasti olleet myös lehden lukijoita, jolloin lehdessä aiemmin julkaistut jutut ovat saattaneet vaikuttaa siihen minkälaisia muistelukirjoituksia kirjoittajat ovat laatineet ja minkälaisella tavalla ovat tapahtumista kertoneet.

Lähestymistapani muisteluaineistoon tutkielmassani on siis kahtalainen:

- a) toimitettu muistelukerronta muisteluna sinänsä – miten muistellaan? Tavoitteena sankaruuskuvan elementtien hahmottelu.
- b) toimitettu muistelukerronta kohteena – kerronta sinänsä. Tavoitteena analysoida kerronnallisia keinoja, joilla sankaruuskuva tuotetaan sekä toimituksen vaikutusta teksteihin.

Kansa taisteli –lehti sisältää erilaisia kerronnan lajityyppejä, eikä pelkkä oma käsitteeni ”toimitettu sotamuistelukerronta” riitä kuvaamaan lajityyppien kirjoa.

Muisteluluonteisen kertomusten lajityypit on kategorisoitu perinteentutkimuksen parissa elämänkertaan, memoraattiin ja muistelukertomukseen. Yhteisöllisyyden vaikutusta kertomuksen syntyyn puolestaan painottavat termit ”huhu”, ”juoru” ja uudestermi ”juttu”.³⁵ Ulla-Maija Peltonen on väitöskirjassaan lähestynyt eri arkistojen keräämiä muistitietoaineistoja tematisoinnin kautta. Peruslähtökohtana tematisoinnin

---

³⁵ Peltonen, Ulla-Maija (1996): *Punakapinan muistot: tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Rauma, 39.

lisäksi Peltonen on käyttänyt laajojen muistitieto- ja perinneaineistojen hallinnassa "genreä".³⁶

Luokittelumenetelmien hyöty lähdeaineiston hahmottamisessa ja tutkimuksen systematisoinnissa on varmasti ilmeinen. Uskon, että tutkimuskysymys ja lähestymistapa kuitenkin määrittävät jokaisen tutkimuksen kohdalla erikseen teoreettista viitekehystä parhaiten palvelevat kategorisoinnit. Toimitettu sotamuistelukerronta –käsitteelläni haluan lähinnä tuoda esiin lähestymistapani kaksi eri puolta, enkä kuvata muistelukerronnan eri lajityyppejä yhdellä termillä. Uskon, että sisällöllisesti keskeisin luokittelu on tehtävä sankaruuden elementtien mukaan, ei kirjoitusten lajityyppien mukaan. En kuitenkaan aio tutkimuksessani tyystin sivuuttaa lajityyppien tarkastelua. Kerronnan analyysin avulla aion nostaa esiin niitä kerronnallisia keinoja, joilla sankaruuskuvaa tuotetaan. Tämä kytkeytyy myös kirjoittamisen lajityypillisiin konventioihin.

Palatakseni edellä sivuamaani toimituksen ja kirjoittajan välisen suhteen problematiikkaan ja b-kohdan lähestymistapaan esittelen seuraavaksi kerronnan analyysiin liittyviä metodisia työkaluja.

Olen soveltanut Kansa taisteli -lehden muistelukertomusten kerronnan analyysissä Kirsti Salmi-Niklanderin kertojapositiojaottelua, jonka hän on tehnyt tutkiessaan käsinkirjoitetun *Valistaja*-lehden ”selkeästi kertovia tekstejä”.³⁷ Kertojapositioiden erittelyn kautta on mahdollista päästä käsiksi siihen, mikä on tekstin kertojan suhde niihin tapahtumiin, joita hän kuvaa. Kertojapositioiden lisäksi kerronnallisia

---

³⁶ Peltonen (1996), 17,22-23.

³⁷ Salmi-Niklander, Kirsti (2004): *Itsekasvatusta ja kapinaa: tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjoittavasta keskusteluyhteisöstä 1910- ja 1920-luvuilla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 163.

siirtymiä voi havaita myös fokalisoinnin muuttumisen kautta. Fokalisoinnilla voidaan erottaa kertomuksesta se, kenen näkökulmasta asioita tarkastellaan.³⁸

Salmi-Niklanderin keskeisimpänä tutkimuskohteena on ollut paikallisyhteisön tapahtumia käsittelevät ja kertojan omiin havaintoihin perustuvat ei-fiktiiviset kertomukset. Kerronnallisten siirtymien kautta hän on pohtinut, miten kirjoittajat etäännyttävät omia kokemuksiaan kerronnan ja muiden kirjallisten konventioiden avulla. Voisiko kerronnallisten siirtymien syynä olla kirjoittajan taitamattomuus vai lehdelle tyypillinen kerronnallinen keino ja lajityyppillinen konventio. Onko tällaiset siirtymät ehkä kirjoittajan keino ilmaista jotain?³⁹

Käsitellessään tutkimuskohteenaan olevien lehtien syntyprosessia ja kerronnan rakennetta Kirsti Salmi-Niklander nostaa esiin käsitteet: tekstin *henkilötekijä*, *sisäistekijä* ja *kertoja*, joiden välisten erojen ja keskinäisen suhteen pohtiminen on myös *Kansa taisteli* –lehden tekstien syntymisprosessin ja analyysin kannalta hyödyllistä. Henkilötekijä tarkoittaa tekstin todellista kirjoittajaa, joka saattaa olla kollektiivinen toimija, jos tekstin tuottamiseen on osallistunut useampi henkilö. KT:n tapauksessa alkuperäisen kirjoittajan lisäksi joku toimituksesta on saattanut muokata tekstiä. Sisäistekijä on lukijan oletama kirjoittaja nimimerkin takana tai omalla nimellään kirjoittava tekijä. Nimi tai nimimerkki viittaavat yksilöön, mutta niiden takana voi olla todellisuudessa useampi henkilötekijä. KT:n tutkimusaineistossani sisäistekijä on poikkeuksetta yksi nimetty tekijä, jonka nimissä teksti on julkaistu.

---

³⁸ Rimmon-Kenan, Shlomith (1991): *Kertomuksen poetiikka*. (Narrative fiction) suomentanut Auli Viikari. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 92-109.

³⁹ Salmi-Niklander (2004), 160.

Ei-fiktiivisessä tekstissä sisäistekijä, henkilötekijä ja kertoja eivät välttämättä erotu selvästi toisistaan. Fiktiivisessä tekstissä, kuten novelleissa, runoissa ja kertomuksissa nämä positiot ovat tavallisesti selvemmin erotettavissa. Rajanveto ei ole kuitenkaan näin yksiselitteistä. Kertojan osuus kuvaamiinsa tapahtumiin saattaa jäädä epäselväksi, kun tapahtumien kuvauksissa käytetään erilaisia *kertojapositioita*. Kertoja voi käyttää minä- tai me-muotoa esittäen itsensä osallisena tapahtumiin ja joskus etäännyttää itsensä pelkän havannoitsijan kertojapositioon.⁴⁰ Kertomuksen aikana *fokalisoinnissa* saattaa myös tapahtua muutoksia eli se, kenen näkökulmasta asioita tarkastellaan vaihtuu esimerkiksi tietystä henkilöstä kaikkietäväksi.⁴¹

Kertojapositiot ja fokalisointi kerronnan analyysin työkaluina liittyvät gradussani siihen kysymykseen, miten kerronnallisten siirtymien kautta sankaruuskuva piiryy Kansa taisteli -lehden kertomuksissa? Olen kiinnittänyt huomiota siihen, muuttuuko kerrontatapa kertojaposition muutoksella sellaisissa yhteyksissä, joissa kertoja luo merkityksiä kuvaamilleen tapahtumille, jotka tulkintani mukaan ovat Kansa taisteli -lehden välittämän sankaruuskuvan elementtejä. Onko kerronnallisia siirtymiä analysoimalla mahdollista havaita jokin kerronnallinen keino tai puhetapa, jonka kautta sankaruuskuva määrittyy? Jos on, niin mitä siitä on tulkittavissa?

Minkä luonteisesta alkuperäislähteestä tutkielmassani on sitten kysymys?

Toimituskunnan omien sotamuisteluiden lisäksi materiaali on tullut toimitukseen kahdella tavalla: kirjoituskilpailujen innoittamana ja yksittäisinä juttuina.

Kirjoituskilpailujen tehtävänanto on ollut aihevaatimuksiltaan vapaa, ja lukijoita on pyydetty jakamaan ”kiintoisia elämyksiään ja kokemuksiaan” sotien ajalta. Juttujen on täytynyt olla ”tosiasioihin” perustuvia, ja kirjoittaja on ollut velvollinen kertomaan

---

⁴⁰ Salmi-Niklander (2004), 157-159.

⁴¹ Rimmon-Kenan, Shlomith: Kertomuksen poetiikka. (Narrative fiction) suomentanut Auli Viikari, Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 1991, 92-109.

myös nimensä, sotilasarvonsa, sodan ajan joukko-osastonsa, jotta juttujen tarkistaminen olisi ollut mahdollista.⁴²

Kirjoituskilpailut saavuttivat lehden ilmestymisen aikana suuren suosion, mikä tarkoitti käytännössä 200–800 kirjoitusta yhtä kirjoituskilpailua kohden. Lehti ilmestyi ensimmäisen vuoden neljän näytenuumeron jälkeen vuodesta 1958 12 kertaa vuodessa. Toimitukseen tulleista teksteistä alkuseulonnasta läpi pääsi 30–40%, jotka saattoivat päätyä lehtiin toimituksen muokkaustyön jälkeen. Loput julkaisukelvottomina sivuutetut tekstit ovat arkistoitu Sota-arkistoon.⁴³

Suomen Sotahistoriallinen Seura ry on julkaissut digitoidut versiot kaikista KT:n vuosikerroista <http://kansataisteli.sshs.fi/> -sivustolla sekä myöskin julkaisemattomat kirjoitukset, joita sivuston mukaan on 4 282 kappaletta, yhteensä 25 509 sivua. Julkaistuista vuosikerroista on samalla sivustolla myös kattava hakemisto. Hakemisto sisältää jokaisesta kirjoituksesta perustietoina kirjoittajan nimen, otsikon, lehden numeron ja sivunumeron sekä sisällöllisinä tunnistetietoina sodan (sisällissota, talvisota, jatkosota vai Lapin sota), aselajin, joukko-osaston, tapahtumien paikkakunnat ja mahdolliset erityishuomiot henkilöistä tai tapahtumista. Hakemistoon on myös merkitty ruksilla tekstit tunnisteella ”nainen”, mikä ilmeisesti indikoi naiskirjoittajia. Sisällölliset tunnistetiedot ovat ymmärrettävästä syystä vajavaiset, koska kirjoituksista ei aina käy ilmi kaikkia tietoja.⁴⁴

Hyödynnän gradussani edellä mainittua hakemistoa aineiston haltuunotossa ja tekstien tilastollisessa analyysissä, mutta aikomukseni on myös täydentää sitä omilla

---

⁴² KT, 2/1957, ”Kirjoituskilpailu lukijoillemme”, 31.

⁴³ HS 27.12.1986: Kansa taisteli –lehti lopetti itsensä; Kansa taisteli –miehet kertovat, 6/1982, Neljännesvuosisadan taipaleelta.

⁴⁴ <http://kansataisteli.sshs.fi/>

lisätunnisteilla, kuten kirjoittajan sotilasarvolla. Muun muassa tämä tieto ei käy ilmi SSHS ry:n hakemistosta.

Olen jakanut gradun kaksi päälukua ”3. Sankaruuskuvan elementit” ja ”4. Kerronnan alalyysin kautta hahmottuva sankaruuskuva” kahden eri lähestymistavan mukaan. Sankaruuden elementit -luvussa esittelen KT:n aineistosta löytämäni keskeisimmät sankaruuden elementit. Argumentointiani ohjaa kysymys siitä, minkälainen toiminta merkityksellistyy kirjoituksissa poikkeukselliseksi ja ihailun kohteeksi – tulkitsemakseni sankaruudeksi. Minkälaisista ominaisuuksista tämä koostuu ja kuka on ihailun kohteena? Toisessa pääluvussa pyrin tuomaan esiin kerronnan analyysin työkaluja käyttäen sen miten sankaruuskuvaa tuotetaan kerronnallisilla keinoin. Gradun viimeisessä luvussa esittelen johtopäätökseni KT:n sankaruuskuvasta kahden lähestymistavan lopputuloksena. Ennen päälukuihin siitymistä esittelen seuraavaksi KT:n historiaa ja lehden perustamisen syitä.

2 Kansa taisteli – miehet kertovat

Sotamuisteluihin keskittyvän Kansa taisteli – miehet kertovat -lehden perustamisajatus syntyi aktiivipalveluksesta jo eronneiden korkearvoisten upseereiden, kenraaliluutnanttien Aarne Blickin, Lennart Oeschin ja eversti Valo Nihtilän kesken vuonna 1956. Myös lehden muu toimituskunta koostui pääosin ammattisotilaista. Lehden päätoimittaksi valittiin Blick ja Oesch sai osakseen toimituskunnan puheenjohtajuuden.⁴⁵

Julkaisemisen lähdettyä kunnolla käyntiin muutama vuosi lehden perustamisen jälkeen toiminnan ympärille perustettiin Sotamuisto-yhdistys ry. Lehteä alkoi kustantamaan Sanoma Osakeyhtiö. Suunnitteluvaiheessa lehden levikin toivottiin saavuttavan 10 000 kappaleen rajapyykin ja lehden eliniäksi kaavailtiin noin kymmentä vuotta. Kysyntä kuitenkin osoittautui odotettua suuremmaksi, ja jo ensimmäisen numeron 30 000:n kappaleen painos myytiin loppuun. Lehden levikki kasvoi vielä 1960-luvulla ja saavutti huipun vuonna 1967, jolloin lehteä myytiin noin 76 000 kappaletta.

Menestyksekkäimpinä vuosinaan lehden myynnistä saaduista tuloista Sotamuisto-yhdistyksen oli mahdollista tehdä myös lahjoituksia, jotka se osoitti Sotainvalidien Veljesliitolle ja Maanpuolustuksen Tuelle. 1970-luvulla levikki kääntyi kuitenkin jo laskuun, ja lehti menetti yhä lukijoitaan 1980-luvulle saavuttaessa, kun sodat kokenut sukupolvi merkittävänä osana lukijakuntaa ikääntyi lehden rinnalla. Vuonna 1986 levikin laskiessa alle 30 000:n, lehden perustamisaikojen lukemiin, lehti tulkitsi ajan olevan kypsä toiminnan lopettamiselle.⁴⁶

---

⁴⁵ KT 6/1982, ”Neljännesvuosisadan taipaleelta”, 184-187.

⁴⁶ HS 27.12.1986: ”Kansa taisteli –lehti lopetti itsensä”; KT 6/1982, ”Neljännesvuosisadan taipaleelta”, 184-187.

Mitkä olivat sitten lehden perustamisen takana olevat tarkemmat motiivit ja vaikuttimet? Kesäkuussa 1957 ensimmäistä kertaa ilmestyneen lehden pääkirjoituksessa toimituskunnan puheenjohtaja Oesch perusteli sotamuisteluihin perustuvan lehden perustamista sillä, että paljon yksittäisten miesten ja pienten taisteluryhmien ”tekoja, taistelu, -ym. suorituksia ja sankaritöitä” oli jäänyt kertomatta. Teoista, joista ei ollut kirjoitettu ja ”jotka piilevät vaatimattomien, kerskailua karttavien miestemme mielessä – ei ole varaa jättää kertomatta”.⁴⁷ Myös Eero Kuussaari korosti ensimmäisen julkaisuvuoden viimeisessä numerossa lehden funktiota ja pyrkimystä olla ”virallista sotahistoriaa” täydentävä julkaisu.⁴⁸

Oesch otti pääkirjoituksessaan suoraan kantaa Tuntemattoman sotilaan välittävän kuvauksen onnistuneisuuteen. Oeschin näkemyksen mukaan Linnan sotilaista ja heidän toiminnastaan esittämä ”yleistävä lähikuva” oli ollut ”sattuva ja naulan kantaan osuva”. Oesch silti kritisoi Linnaa kirjan negatiivisesti maanpuolustukseen suhtautuvasta ”taustaanestä”, joka ”halveksien” ja ”ivaten” väärästi muuten onnistunutta kuvausta suomalaisista korpisotureista. Pääkirjoittaja ei hyväksynyt ajatusta, että suomalaiset sotilaat olisivat toimineet vain ylhäältä annettujen käskyjen motivoimina kokematta puolustavansa myös itselleen tärkeitä arvoja ”sitkeästi ja uhrivalmiina”. Oesch huomauttikin, että tällaiset miehet, jotka ”melua itsestään pitämättä” suorittivat tehtävänsä Linna oli unohtanut. Kansa taisteli – miehet kertovat –lehti halusi tuoda tämän ”Linnalta unohtuneen tyyppin” esiin ja kertoa heidän merkityksestään.

Suomen lehdistön historian erikoisaikakauslehtiä käsittelevässä numerossa kerrotaan Kansa taisteli –lehden perustamisajatuksen syntyneen Tuntemattomaan ”kriittisesti

---

⁴⁷ KT 1/1957, Oesch, Lennart: ”Taipaleelle lähdeittäessä”, 1-2.

⁴⁸ KT 4/1957, Kuussaari, Eero: ””Kansa Taisteli” -julkaisun pyrkimyksenä on täydentää virallista sotahistoriaamme”, 27-28.

suhtautuneiden” upseerien keskuudessa ja tämän vaikutuksesta.⁴⁹ Lehden päätoimittajana 11 vuotta vuosina 1976–86 toiminut Eero Eräsaari taas on kahdessa haastattelussa painottanut lehden olleen myötäreaktio. Vuonna 1986 Helsingin Sanomien haastattelussa lehden lopettamispäätöksen jälkeen Eräsaari muistuttaa, että sotien jälkeen sotakokemuksista ei ollut juuri kirjoitettu ja Linna toi ensimmäisenä esiin ”sotilaan tason” ja ”sammakkoperspektiivin”. Kun ottaa huomioon, mitä Lennart Oesch Kansa taisteli –lehden ensimmäisessä pääkirjoituksessa kirjoitti kriittisistä ajatuksistaan suhteessa Tuntemattomaan, Eräsaaren kommentit tuntuvat oudoilta: Eräsaari toteaa, että

”arvostelumyrskyt ja oheiskohinat ovat asia erikseen. Sillä olihan tietysti niitäkin, joilla oli suomalaisesta sotilaasta sellainen kuva, että joka ukko on hurskas sankari, joka lukee raamattua aina kun ehtii.”⁵⁰

Toisessa Helsingin Sanomien haastattelussa noin parikymmentä vuotta myöhemmin Eräsaari arvioi edelleen, että Tuntematon jakoi ilmestyessään myös upseerien mielipiteet, mutta ”lehden (Kansa taisteli) tekijöistä kirja oli mestariteos”.⁵¹

---

⁴⁹ Kilkki, Pertti (1991), 210.

⁵⁰ Helsingin Sanomat (HS) 27.12.1986: Kansa taisteli –lehti lopetti itsensä.

⁵¹ HS 27.5.2007: Jermujournalismin lipunkantaja.

Taulukko 1. KT:ssa ilmestyneiden kirjoitusten lukumäärä ja kirjoittajakunnan jakauma sotilasarvon perusteella.

Vuosi- kerta	Irto- numerot (kpl)	Kirjoituk- set* (kpl)	Toimitus- kunnan jäseten kirjoituk- set (kpl)	Upseerien juttuja (%)*	Miehistön /aliupsee- rien juttuja (%)*	Muut (siviilit, lotat) (%)**
1957	4	46	7	78%	15%	7%
1958	10	88	2	72%	18%	10%
1959	10	90	8	58%	33%	9%
1960	12	106	3	47%	45%	8%
1961 (1-3)	3	27	0	25%	56%	19%

*Ei sisällä lehdessä julkaistuja kaskuja.

**Otoksen ulkopuolelle on jätetty ne kirjoitukset, joissa ei ole kerrottu kirjoittajan sotilasarvoa eikä sitä ole luotettavasti pääteltävissä. Otosten koot kappaleissa ovat 1957: 41, 1958: 40, 1959: 43, 1960: 66, 1961: 16.

On merkillepantavaa, että upseerien osuus kirjoittajakunnasta laski merkittävästi tutkimani ajanjakson aikana. Toisaalta tälle on myös luonnollinen selitys: lehden alkuvaiheessa kirjoituskipailuista ei ollut vielä ehditty samaan materiaalia julkaistavaksi. Läpinäkyvyyden vuoksi on lisäksi todettava, että osa kirjoituksista on jäänyt tämän otoksen ulkopuolelle, koska sotilasarvoa edes karkealla tasolla ei ole ollut mahdollista tekstistä tulkita. Tämä aiheuttaa virhemarginaalin. Näyttäisi kuitenkin siltä, että trendin suunta on se, että miehistön tekstejä on julkaistu ensimmäisten kahden vuoden jälkeen suhteellisesti enemmän.

Taulukko 2. KT:ssa ilmestyneiden kirjoitusten käsittelemät Suomen sodat jakauamana.

Vuosikerta	Sisällissota	Talvisota	Jatkosota	Lapin sota
1957	8%	38%	54%	0%
1958	7%	30%	61%	2%
1959	2%	38%	60%	0%
1960	0%	45%	55%	0%
1961 (1-3)	0%	19%	81%	0%

Talvi- ja jatkosotaa käsitteleviä kirjoitusten välinen jakosuhte on pysynyt suhteellisen samankaltaisena vuosina 1957-1960. Rajaukseni päättyy kesken vuoden 1961, joten kyseisen vuoden luvut eivät ole vertailukelpoisia edellisten vuosikertojen kanssa. Vuoden 1961 kolme ensimmäistä numeroa ovat kuitenkin sisältäneet suhteellisesti merkittävästi enemmän jatkosotaa käsitteleviä kirjoituksia aiempiin vuosiin nähden. Tämä on mahdollisesti tasoittunut vuositasolla, mutta on myös mahdollista, että trendin on tässä kohdin kääntynyt. Jatkosodan kestoä ajatellen olisi luonnollista, että sitä koskevia muistelukertomuksia olisi lähetetty toimitukseen enemmän.

3 Sankaruuskuvan elementit

Olen luokitellut aineistolähtöistä lähestymistapaa käyttäen KT:n sankaruustyypit neljään pääkategoriaan: uhrivalmis sankari, taistelutaitoinen sankari, moraalinen sankari ja jermuileva sankari. Tutustuessani aineistoon ensi kerran, alustavat tutkimuskysymykseni olivat jo muotoutuneet selkeiksi. Tein tekstien lähiluvun tuloksena kattavat muistiinpanot kaikista kirjoituksista kiinnittäen erityishuomiota viitteisiin sankaruudesta ja kerronnallisiin keinoihin, jotka linkittyvät sankaruuskuvaan. Minulle oli toki selvää, että sankaruuden elementit olisivat tutkimustulokseni eikä ennalta määritetty. Näin ollen pyrin suhtautumaan mahdollisimman avoimesti aineistoon antaen sille ikään kuin mahdollisuuden ohjata kysymyksenasetteluani. Aineiston ensimmäisen lukukerran aikana tein sankaruuden elementeistä karkean jaottelun, joka jalostui seuraavien lukukertojen ja työvaiheiden myötä.

Tutkimusainestoni koostuu 357 KT:ssa julkaistusta kirjoituksesta, joista 129 kirjoituksessa olen havainnut viitteitä yhdestä tai useammasta määrittelemästani neljästä sankaruuden tyyplistä. Olen lisännyt taulukon tutkielmani liitetietoihin (Taulukko 3.) tarkempaa tarkastelua varten. Taulukointi osoitti, että uhrivalmiin sankaruuden merkkejä esiintyi sankaruudesta kertovissa teksteissä eniten, 45%:ssa otoksen kirjoituksista. Taistelutaitoinen sankaruus esiintyy 31%:ssa valituissa teksteistä. Moraalinen sankaruus on sankarityypeistäni harvinaisin. Sen osuus on 10%. Jermuilevasta sankaruudesta on viitteitä 19%:ssa luokittelun piiriin valituissa jutuissa.

Kun tarkasteluun ottaa ne tekstit, jotka sisältävät joitain tulkitsemistani sankaruuden elementeistä, upseeriston kirjoituksia on näistä niin ikään valtaosa, yhteensä 64%. Miehistön ja aliupseerien tekstejä on 33% ja lottien tekstejä 3%. Johtopäätökseni on, että aliupseerit, miehistö, lotat tai upseerit eivät ole sankaruustyyppejä kuvaavissa

teksteissä ylliedustettuna suhteessa kaikkiin KT:ssa julkaistuihin teksteihin. Toisaalta, upseeriston kirjoitusten osuus on merkittävä eikä se ole välttämättä täysin ongelmatonta KT:n tavoitteen kanssa tuoda esiin hiljaisten rivimiesten sotakokemuksia.

Esitin edellisessä luvussa taulukon siitä, mitä Suomen sodista KT:n kirjoitukset koskevat. Kun tätä jakaumaa KT:n kaikista kirjoituksista vertaa jakaumaan sankaruuden elementtejä sisältävien kirjoitusten joukkoon, jakauma on saman suuntainen. Vuosina 1958-1960 n. 50-60% jutuista koskee jatkosotaa ja loput jutuista talvisotaa muutamaa Lapin sodan jutun ohella. Vuonna 1961 molemmissa jakaumissa valtaosa jutuista, 80-100% koskee jatkosotaa. On huomioitava, että rajaukseni kattaa vuoden 1961 lehdistä vain kolme ensimmäistä numeroa. En ole tästä syystä tehnyt pitkälle meneviä johtopäätöksiä tilastosta sen osalta. Vuoden 1957 osalta jakaumien välillä on selkein ero. Kyseisenä vuonna kaikista KT:n kirjoituksista 38% koskee talvisotaa, mutta sankaruuden elementtejä sisältävistä kirjoituksista vuonna 1957 70% on talvisodasta.

Kuten tässä pääluvussa pyrin tuomaan esille, sankarityyppien väliset erot ovat häilyvät. Tämä näkyy myös sankaruustyyppijä koskevassa taulukoinnissa. Noin joka viidennessä kirjoituksessa (19%), jossa olen havainnut merkkejä sankaruudesta, elementtejä on ollut useammasta kuin yhdestä määrittelemästäni sankaruuden tyyppistä. Neljä sankaruustyyppiä eivät siis ole kategorisesti toisensa poissulkevia. Uhrivalmius sankaruutena esiintyy jonkin toisen sankaruuden tyyppin kanssa noin joka kolmas kerta (33%). Jermuilevan sankaruuden kohdalla prosenttiosuus on sama. Taistelutaitoinen sankaruus ja moraalinen sankaruus esiintyy otoksessa noin joka toinen kerta jonkin toisen sankaruuden tyyppin kanssa⁵².

---

⁵² Tarkat prosenttiosuudet ovat: moraalinen sankaruus 54% ja taistelutaitoinen sankaruus 50%.

Hahmottelen tässä luvussa KT:n toimitetusta muistelukerronnasta välittyvää sankarikuvaa edellä mainitsemani neljän sankarityypin avulla, jotka ovat tämän tutkielman teoreettisen viitekehykseen liittyviä liittyviä omia käsitteitäni. Olen jakanut jokaisen sankaruustyyppin käsittelyn omaksi alaluvukseen, joissa tuon esille havaintojani KT:n neljän sankaruustyyppin tunnusmerkeistä.

3.1 Uhrivalmis sankari

Ensimmäisenä KT:sta välittyvän sankaruuskuvan tyyppinä esittelen uhrivalmiin sankarin, jonka keskeisiä tunnusmerkkejä ovat kuolemaa pelkäämättömyys, äärimmäinen fatalistinen velvollisuudentunto isänmaata, tehtävän suorittamista ja ryhmää kohtaan. Uhrivalmius näyttäytyy myös maskuliinisena tehtävänä sukupolvien jatkumossa. Esittelen seuraavaksi KT:n juttujen kautta havaintojani tästä sankarityypistä⁵³.

Kuolemaa pelkäämättömyys ja rauhallinen päättäväisyys hädän hetkellä vaikuttaisi olevan yksi uhrivalmiin sankarin ominaisuuksista, joka toistuu KT:ssa. Ihailun kohteeksi nousee ihmisen poikkeuksellinen kyky kohdata kuoleman todennäköisyys ja säilyttää silti toimintakykynsä. Sankaruus näyttäytyy velvollisuudentunteen äärimmäisyytenä tehtävän suorittamista, isänmaata ja usein myös taistelutovereita kohtaan.

Tätä sankaruustyyppiä KT:ssa edustaa muun muassa Hugo Kujan kirjoitus ” Me emme, pojat, antaudu”, jonka tapahtumat sijoittuvat Aunuksen Kannakselle vuoden 1942 lopulla. Kujala kertoo vihollisen hyökkäyksestä tukikohdan korsuihin, joka onnistutaan

---

⁵³ Tässä alaluvussa esiteltujen juttujen lisäksi hyviä esimerkkejä uhrivalmiudesta velvollisuudentunteena isänmaata kohtaan on muun muassa: KT 3/1960, Olavi Järveläinen: ”Periksi ei annettu Vuosalmella talvisodan viimeisenäkään päivänä”, 84-87; KT 7/1960, Eino Seitavuori: ”Kävin tuonelan porteilla”, 219-223.

torjumaan. Hyökkäyksen alussa yksi korsussa olleista saa konepistoolin luodista osuman päähänsä ja muut luulevat tämän kuolleen. He kuitenkin erehtyvät: *”Mutta hetken kuluttua kuulimme korsun pimeydessä hänen selkeät sanansa: ’Me emme, pojat, antaudu’.*” Periksiantamattomuuden ihailu jatkuu kuvauksella joukkojen poistumisesta tukikohdasta taistelun jälkeen. Ryhmä etenee haavoittuneina lumihangessa räpiköimällä kaikkine varusteineen, mutta säilyttää toimintakykynsä:⁵⁴

*”.. Luomala mm. oli saanut oikeaan käsivarteensa niin voimakkaan konepistoolisuihkun, että koko käsi oli heti kenttäsaaralassa katkaistava pois. Tämä urhea mies ei kuitenkaan missään vaiheessa valitellut.”*⁵⁵

Toisaalta sotilaallisessa tehtävässä onnistuminen tai epäonnistuminen eivät vaikuta määrittävän uhrivalmiin sankarin ihailtavuutta. Kyse on enemmänkin henkisen lujuuden poikkeuksellisuudesta itsessään ja omien tunteiden ja toiminnan äärimmäisestä hallinnasta hallitsemattomassa ympäristössä sodan keskellä. Oman kohtalon sureminen tai purnaaminen eivät sovi tähän sankaruuskuvaan.

Epäonnistuneiden sotatehtävien kuvauksissa uhrivalmius näyttyy usein vakavan haavoittumisen tai kuoleman kohtaamisessa, jossa uhrin asenne, teot ja olemus henkivät uhrivalmiudesta. Kyse on jonkinlaisesta rauhallisesta oman kohtalon hyväksymisestä.

Keijo Katajaisen kertomus epäonnistuneesta maihinnousutehtävästä Laatokalla lokakuussa 1941 kuvaa vapaaehtoisena sissiretkelle mukaan lähteneen alikersantin

---

⁵⁴ KT 3/1958, Kujala, Hugo ”Me emme, pojat, antaudu”, 71-74.

⁵⁵ KT 3/1958, Kujala, Hugo: ”Me emme, pojat, antaudu”, 74.

pelotonta ja rauhallista asennetta kuoleman kohdatessa. Alikersantin profiiliin kutoutuu myös poikkeuksellisen taistelutaitoon liittyvää ihailua, mutta kuoleman hyväksyminen osana velvollisuuden täyttämistä näyttäytyy merkityksellisimpänä tekijänä alikersantin sankaruuden kuvauksessa. Alikersantti haavoittuu pahasti vihollisen linjojen takana ja toteaa osaston johtajana toimineelle kirjoittajalle:⁵⁶

”Jättäkää minut vain tänne, kp ja pistooli mukaan, luutnantti, sanoi hän rauhallisena, tämä on nyt minun kohdallani meno!” Kirjoittaja jatkaa: ”En nähnyt pienintäkään merkkiä pelosta tai ajatuksesta, että hän nyt varmasti lähtee viimeiselle sissiretkelleen.”⁵⁷

Kesän 1944 kaukopartioiretkestä kertova Sulho Kivimäen kirjoitus ”Pakkolasku” on toinen kuvaava esimerkki toivottomuuden hetkellä esiin nousevasta äärimmäisestä velvollisuudentunteesta omaa ryhmää kohtaan. Kaukopartiota vihollislinjojen taakse kuljettava vesitaso joutuu tekemään pakkolaskun metsään vihollisjoukkojen keskelle. Tarina kertoo raskaita tappioita vaatineesta selviytymistaistelusta metsässä. Moni haavoittuu tai kaatuu. Poikkeuksellista on, että useita taistelijoita kuvataan avoimesti sankareiksi. Lentokone menee ilmassa rikki, mutta lentäjät eivät hyppää laskuvarjoista huolimatta, vaan pysyvät miesten kanssa koneessa alas saakka:⁵⁸

”Metsään mennään, mennään kaikki, me emme hyppää.”... ”Lentäjien sankarillisuus oli ihailtava. Heillä olisi ollut mahdollisuus selvitä hyppäämällä, vaan se ei tullut edes heidän mieleensä.”⁵⁹

---

⁵⁶ KT 9/1958, Katajainen, Keijo: ”Maihinnousu Laatokalla elokuussa 1941”, 248-253.

⁵⁷ KT 9/1958, Katajainen, Keijo: ”Maihinnousu Laatokalla elokuussa 1941”, 253.

⁵⁸ KT 6-7/1959, Kivimäki, Sulho: ”Pakkolasku”, 173-176.

⁵⁹ KT 6-7/1959, Kivimäki, Sulho: ”Pakkolasku”, 174.

Pakkolaskussa alaruumista halvaantunut sotilas ei suostu lähtemään pakoon, vaan pyytää jäädä yksin viivyttämään vihollisen takaa-ajoa:

”Tilanteen vakavuuden ja pelastuksensa mahdottomuuden täysin tajuten suomalainen sotilas paljasti täten todellisen sankaruutensa.”⁶⁰

Yhtenä tutkimuskysymyksenäni on ollut selvittää onko KT:n sankaruuskuvan tyypeissä ja kerronnassa eroja talvi- ja jatkosodan tapahtumia käsittelevien kirjoitusten välillä. Aikaisempaan tutkimukseen nojautuen nämä mahdolliset eroavaisuudet sotien välillä linkittyvät oman tutkielmani viitekehyksessä erityisesti uhrivalmiin sankarin alatyyppiin, joka rakentuu äärimmäisestä velvollisuudentunteesta isänmaata kohtaan. Poikkeuksellista velvollisuudentunnetta taistelutovereitaan kohtaan osoittava sankaruus ei ole yhtä suuressa vaarassa joutua hankaluuksiin sodan päämäärien moraalisuuden kyseenalaistuessa. Uhrivalmius ryhmää kohtaan on ikään kuin vapaa poliittisista konnotaatioista siinä missä uhrivalmius velvollisuutena isänmaata kohtaan liittyy myös isänmaan toiminnan ja päämäärien hyväksyttävyyteen valtiona. Käsitteenä isänmaa on monimerkityksellinen ja siten ongelmallinen ilman jonkinlaista määrittämistä osana teoreettista viitekehtystäni. Arkikielessä isänmaa edustanee eri ihmisille eri asioita: valtiota, maa-aluetta, alueella asuvaa ihmisyhteisöä ilmeisimpiä niistä listatakseni. Tässä tutkielmassa sankaruuskuvan elementtejä kuvatessani en tee selkeää eroa näiden isänmaan merkitysisältöjen kesken, vaan käsittelen isänmaata yhtenä merkitystä luovana ulottuvuutena.

---

⁶⁰ KT 6-7/1959, Kivimäki, Sulho: ”Pakkolasku”, 175.

Matti Harvion kirjoitus ”Viipurin puolustajia” on yksi kuvaava esimerkki siitä, miten oman taistelukoettelemuksen kuvaus liitetään osaksi suomalaisten kollektiivista ponnistelua ja elävöitymistä isänmaata kohtaan tunnetun velvollisuuden vuoksi. Kirjoittajan oma toiminta ja kokemukset merkityksellistyvät tällä tavoin kansallisen narratiivin – talvisodan hengen kuvaukseksi tulkisemani kuvauksen kautta. Harvion kirjoitus kertoo kahden taistelijan paosta vihollisen tuntumasta kohti omia joukkoja. Vaarallisen ja sohjoisen jään halki kulkevan vaikean taivalluksen jälkeen kaksikko löytää turvaan. Kertomus päättyy reflektioon ankarasta koettelemuksesta osana Suomen kollektiivista sodan kokemusta.⁶¹

”Mikä meidät talvisodan jermut sitten sai kestäämään ruumiillisia ja henkisiä ponnistuksia enemmän kuin inhimillisesti katsoen normaali ihminen voi kestää? Mielestäni se oli selvä tietoisuus siitä, että Suomi oli pakoitettu taistelemaan elämästään ja olemassaolostaan vapaana kansana ja valtiona. Tuntui siltä, etteivät mitkään uhrin olleet liiaan kalliita tässä epätasaisessa taistelussa tuon ylevän päämäärän saavuttamiseksi.”⁶²

Uhrivalmius äärimmäisenä velvollisuudentunteena isänmaata kohtaan kietoutuu KT:n sankaruuskuvassa usein yhteen uskonnon kanssa. Reino Himasen kirjoituksessa ”Arvet”, joka kertoo partioetkestä Rukajärven suunnalla syyskuun lopussa 1942, sankaruus määrittyy isänmaan eteen suoritetun uhrauksen kautta, josta Jumala päättää. Jumalan valta ja merkitys on toimia kohtalon määrittäjänä ja isänmaan puolustajana. Kertomuksessa partio tulee vihollisen yllättämäksi. Vain kirjoittaja selviää hengissä leikkimällä kuollutta vaikeasti haavoittuneena ojassa.⁶³

---

⁶¹ KT 4/1960, Harvio, Matti: ”Viipurin puolustajia”, 102-106.

⁶² KT 4/1960, Harvio, Matti: ”Viipurin puolustajia”, 106.

⁶³ KT 11-12/1959, Himanen, Reino: ”Arvet”, 341-343.

Himasan kirjoitus on aineistossani poikkeuksellinen, koska kertomuksen sisäiskertoja reflektoi sotamuistojensa rinnalla nykyhetken tilannettaan - lisäksi avoimen ristiriitaisin tuntein. Keskiöön nousee muistojen kivuliaisuus ja syyllisyyden tunne omasta selviytymisestä. Kertoja suuntaa puheensa Jumalalle, jonka hän kokee koettelevan häntä henkiin jättämisellä ja vaikeilla muistoilla. Jutun ydinajatuksena tuntuu olevan kunnianosoitus partioretkellä ja sodassa ylipäätään uhraituneille sotilaille. Hengissä selviytyminen on ikään kuin jättänyt kertojan vajavaikseksi isänmaallisen velvollisuuden toteutumisesta sankariuhrin antamisen muodossa. Kirjoittaja kertoo yrityksistään muiden tavoin sopeutua siviilielämään harmittellen, että töitä ei meinannut millään löytyä. Kirjoittaja on jo menettänyt toivonsa, että yhteiskunnan puolelta arvostusta tulisi ja pyytää Jumalalta vapautusta sotamuistoistaan:

*"...mutta nuo muistot tulvivat mieleen yhä uudelleen tuskaisina ja raatelevina. Tiedän, että Sinä kohtaloni olet ne poltinraudallasi sisimpääni painanut enkä pääse niistä eroon, mutta tämän kirjoitettuani toivon Sinun armahtavalla kädelläsi ottavan pois muistojen tuskat ja jättävän niiden tilalle syvän kunnioituksen heitä kohtaan, jotka uhrasit isänmaalle."*⁶⁴

KT:n uhrivalmiin sankarin tyyppiin liittyy myös uhrivalmius maskuliinisena tehtävänä sukupolvien jatkumossa. Kirjoituksissa jokin teko tai tapahtuma saa merkityksen sukupolvelta toiselle siirtyvän maskuliinisen velvollisuuden täyttämisen kautta. Sankaruus ikään kuin realisoituu maskuliinisesta velvollisuudesta kertovan siirtymäriitin kautta. Tämä sankaruuskuvan piirre on siten myös KT:n välittämän sankaruuskuvan sukupuolisuutta vahvistava.

---

⁶⁴ KT 11-12/1959, Himanen, Reino: "Arvet", 343.

Niilo Kenjakan kirjoitus ”Taipaleenjoella tammikuun lopulla 1940” kertoo etulinjaan siirtymisestä, tähän liittyvistä joukkueenjohtajan tuntemuksista ja varsinaisesta ”tulikasteesta” taistelussa. Kirjoittaja ymmärtää joukkuuensa ja komppaniensa ”vuoron” tulleen suorittaa osansa sukupolvien jatkumossa - velvollisuuden puolustaa isänmaata ja uhrautua sen edessä. Kirjoituksessa etulinjasta lepovuoroon lähtevät karaistuneet ”vanhat” ovat ihailun kohteena ja vahvistavat symboliikkaa maskuliinisen jatkuvuuden ja sankarivelvollisuuden suorittamisesta. Kirjoittaja reflektoi velvollisuuttaan komentajan puheen vaikuttamana. Komentaja korostaa uhrautumisen ja sankarikuoleman velvollisuutta.⁶⁵

*”Edessä on työ, joka on suotu vain harvoille sukupolville, se työ on suuri ja kunniakas. – Kestäkää, kuten kesti viikko sitten se komppania, josta vain yksi lähetti pelastui ja hänkin vain siksi, että tuli tuomaan urhean komppanianpäällikkönsä tiedonannon vihollisen voimakkaasta hyökkäyksestä. Ei yksikään jättänyt paikkaansa, vaan kaikki taistelivat viimeiseen asti...”*⁶⁶

Toivo Vuorelan kirjoituksessa ”Haukipерän taistelu” komppania saa tulikasteen Suomussalmen lähellä Haukipерän taistelussa talvisodan ensimmäisinä päivinä joulukuussa 1939. Kirjoittaja kuvaa tuntemuksiaan ensimmäisestä kranaattitulesta ja viholliskosketuksesta. Asemat pidetään, mutta tappioita tulee paljon. Vaikka kirjoittaja kuvaa tapahtumia, joissa on itse ollut läsnä, kirjoittaja etäännyy maalailemaan kuvaa ideatasolla suomalaisen sotilaan kärsimyksestä, peräänantamattomuudesta ja uhrivalmiudesta talvisodassa. Kirjoittajan oma kokemus on vain yksi juonne suuressa

---

⁶⁵ KT 2/1959, Kenjakka, Niilo: ” Taipaleenjoella tammikuun lopulla 1940 I”, 47-50.

⁶⁶ KT 2/1959, Kenjakka, Niilo: ” Taipaleenjoella tammikuun lopulla 1940 I”, 48.

narratiivista, jota kirjoittaja tukee. Kirjoituksessa suomalainen mies kärsii sukupolvesta toiseen ja jokainen sukupolvi käy vuorollaan oman taistelunsa:⁶⁷

*”Suomalaisen miehen vaellus on ollut raskasta ja epätoivoista muulloinkin, mutta sitä se oli näidenkin miesten, jotka ensimmäisenä asettuivat ase kädessä vastarintaan marraskuun viimeisen päivän aamuna maahan hyökännyttä vihollista vastaan.”*⁶⁸

Uhrivalmis sankaruutena näyttäytyy usein velvollisuudentunteen äärimmäisyytenä joko tehtävän suorittamista, isänmaata ja usein myös taistelutovereita kohtaan. Vuorelan kirjoituksessa velvollisuudentunnon täyttämiseen sisältyy myös jääräpäisyyttä ja auktoriteetin kyseenalaistamista, jonka voi tulkita alleviivaavan ihailun kohteena olevaa poikkeuksellista mielen lujutta:

*”Mielissämme velloi kärsimys ja katkeruus. Monet rajavartioston miehen vakuuttivat pysyvänsä tässä, käskeköön johto mitä tahansa.”*⁶⁹

Uhrivalmius sukupuolittuu maskuliiniseksi velvollisuudeksi naiselle varatun hoivaajan roolin kautta. Nainen on etulinjassa ihailun subjektina ja sankaruuden todistajana. Myös kaukaa kotirintamalta käsin nainen tukee miehen velvollisuuden täyttämistä kaipauksen kohteena ja paketteja lähettävänä hoivaajana. KT:n naiskuva on toki tätä moniulotteisempi, mutta myös miehen maskuliiniseen velvollisuuteen perustuvaa sankaruuskuvaa vahvistava.

---

⁶⁷ KT 4/1960, Toivo Vuorela: ”Haukipерän taistelu”, 111-112.

⁶⁸ KT 4/1960, Toivo Vuorela: ”Haukipерän taistelu”, 111.

⁶⁹ KT 4/1960, Toivo Vuorela: ”Haukipерän taistelu”, 111.

Aatos Pärnänen kuvaa kirjoituksessaan ” Kollaanjoelta Hippolanjärvelle” oman pataljoonansa vaiheita joulukuussa 1939 Kollaalla ja Laatokalla. Keskiöön nousee sodankäynnin kuvaaminen ikään kuin työnä kaukana kotirintamasta. Kodin kaipauksesta muistuttaa kotoa lähetetyt vaatepaketit, pataljoonan siirtymisten välillä nähdyt siviiliasutukset ja tien varsilla eväitä tarjoavat naiset:⁷⁰

”Postista sain kaksi siviilipakettia...Kirjeiden mukana taas saapui tuulahdus kotoa. Tuntui kuin omaiset ja koti olisivat nyt olleet hyvin kaukana. Ainoastaan haavoittuminen toisi heidät ehkä lähemmäksi. Lomista ei ollut puhettakaan, sillä rintama tarvitsi miehensä.”⁷¹

Havainnollistavana esimerkkinä naisesta uhrivalmiin sankaruuden todistajana käy Aino Marja Räsänen-Lemaitren kirjoitus ”Kello 3.33, otteita sotapäiväkirjastani”, joka kertoo lotan päiväkirjamerkinnöistä etulinjasta maaliskuun päivinä 1943. Kukkulan valtausta koskeva iso operaatio on käsillä ja lotan huoli kanttiinissa vierailevista sotilaista on suuri. Kirjoituksen kautta piirtyy kuva sotilaista, jotka astuvat nöyrinä ja kuuliaisina täyttämään kuolemanvaarallista ja raskasta velvollisuuttaan pistäytyen välillä korvikkeella kanttiinissa. Oman kohtalon sijaan sotilaiden huoli kohdistuu lotan selviämiseen.⁷²

”...vihollinen on todella vallannut kukkulan takaisin. Oli pannut sellaisen keskityksen ja tuonut vielä tankit . . . Joita meillä täällä ei ole . . . Pojat poistuvat vakavina. Mutta eräs ensi komppanian sotilas kääntyi ovelta ja sanoi

---

⁷⁰ KT 11-12/1959, Pärnänen, Aatos: ”Kollaanjoelta Hippolanjärvelle”, 330-333.

⁷¹ KT 11-12/1959, Pärnänen, Aatos: ”Kollaanjoelta Hippolanjärvelle”, 330.

⁷² KT 2/1959, Räsänen-Lemaitre, Aino Marja: ”Kello 3.33, otteita sotapäiväkirjastani”, 33-38.

*kohteliaasti: "Voikaapa sisar hyvin ja varokaa". Hänen sanansa hukkui kovaan täräykseen, jonka sai aikaan lähelle pudonnut kranaatti. Itse hän poistui, mutta käski minun visusti pysyä korsussa."*⁷³

*"Ortamo oli kuulemma haavoittunut vaikeasti, mutta hiihti itse sidottavaksi ja sanoi voivansa hyvin sekä selitti pojille tehtävät ennen lähtöään. On siinä rautaiset härmot, ihmettelivät pojat. Kerrotaan myös vänrikki Vesasta, joka tuli savotalta tänne ja pyysi päästä mukaan. Sai joltakin lainaksi tussarin. Sitä ei lainaaja saa ikinä takaisin, sillä Vesa kaatui viime yönä."*⁷⁴

3.2 Taistelutaitoinen sankari

Esittelen tässä alaluvussa toisena KT:n sankaruuskuvan sankarityyppinä taistelutaitoisen sankarin. Pyrin havainnollistamaan sen ominaispiirteitä valikoitujen KT:n juttujen avulla.

Yrjö Korhosen kirjoituksen "Vapaaehtoisesti tykinruoaksi" tapahtumat sijoittuvat jatkosodan kesään 1941. Vapaaehtoisista muodostettu osasto saa tehtäväkseen lähteä partiomatkalle vihollisen puolelle varmistamaan tykistön ja kranaatinheittimien keskitysten onnistumista. Minä-muodossa kirjoitetusta tarinasta välittyy ylpeys omasta urheudesta ja uskalluksesta lähteä vapaaehtoisena matkaan. Varsinaisen ihailun kohteena kuitenkin on Mannerheim-ristin ritariksi lyöty partionjohtaja, rajaylikersantti

---

⁷³ KT 2/1959, Räsänen-Lemaitre, Aino Marja: "Kello 3.33, otteita sotapäiväkirjastani", 37-38.

⁷⁴ KT 2/1959, Räsänen-Lemaitre, Aino Marja: "Kello 3.33, otteita sotapäiväkirjastani", 36.

Jooseppi Moilanen, jonka johtajaprofiilissa yhdistyvät rohkeus, kokemus, vapaaehtoisuus, pelkäämättömyys, valppaus, sotataito, ja rentous.⁷⁵

Jooseppi Moilasan edustamassa taistelutaitoisen sankarin kuvassa korpisoturin ylivertainen maastontuntemus ja yhteys luontoon rinnastuvat villin metsäneläimen aisteihin ja ominaisuuksiin:

*"Hän tuntee nämä rajan tienoot kuin omat sormensa -- Miehet luottavat Jooseppiinsa, sillä hän on viekas kulkija kuin kettu ja täysin peloton yrittäjä."*⁷⁶

*"Jooseppi Moilanen kulkee edelläni keinuvin, vieterin joustavin askelin. Pistooli heilahtelee rennosti kädessä - - Epäilyttävää kuullessaan tai nähdessään hän pysähtyy salamannopeasti ja paikoillaan seisten kurkistelee eri suunnille. Hän on herkkävaistoinen kuin metsäneläin."*⁷⁷

Uula Aapan kirjoitus "Viimeiseen mieheen" kertoo Sallan suunnalla 19.12.1943 suoritetusta partisaanien takaa-ajosta. Joukko joutuu tulitaistelun lomassa käsirsyyntö lumisessa ja hämärässä metsässä tavoitettujen venäläisten partisaanien kanssa. Suomalaiset onnistuvat voittamaan lähitaistelun lukumääräisesti vahvempaa vihollista vastaan ilman tappioita ja surmaten 26 partisaania. Aapan kirjoitus on kuvaava esimerkki taistelutaitoisen sankarin tyyppistä, jossa yhdistyvät korpisoturin ideaaliset ominaisuudet ylivertaisesta maastontuntemuksesta, synnynnäisistä erätaidoista

---

⁷⁵ KT 5/1958, Korhonen, Yrjö: "Vapaaehtoisesti tykinruoaksi", 139-142.

⁷⁶ KT 5/1958, Korhonen, Yrjö: "Vapaaehtoisesti tykinruoaksi", 140.

⁷⁷ KT 5/1958, Korhonen, Yrjö: "Vapaaehtoisesti tykinruoaksi", 141.

selviytyä hankalakulkuisessa lumisessa, pimeässä ja kylmässä metsässä sekä erehtymättömästi taistelukyvyistä.⁷⁸

Aappa kertoo joukkueen määrätietoisesta partisaanien jahtauksesta, jossa pakoon lähteneiden vihollisten lumeen jääneet ladunjäljet löytyvät suomalaisilta vaivatta. Joukkueen miesten saumaton ja rohkea yhteistoiminta taistelussa tuottaa virheettömän tuloksen. Toimintaa värittää miesten tokaisut ja huudahdukset, mutta ei tunteiden kuvauksia pelosta, jännityksestä, ahdistuksesta, kauhusta tai ilosta, vaikka lähitaistelussa kaikki taistelevat elämästä ja kuolemasta.⁷⁹

”Niskala huusi toverilleen ja lähti juoksemaan taistelevaa ryhmää kohti. Lisävoimien saavuttua paikalle taistelu päättyi lyhyeen. Kiväärinperillä nuijittiin vastustajat muutamassa hetkessä maahan. Pian tämän jälkeen pääsivät myöskin muiden ryhmien kohdalta taistelut.”⁸⁰

Aappan kirjoituksessa kuvataan taistelijoita nimeltä, mutta tekemättä sen enempää eroa heidän välillään. Yhdessä he jakavat saman rohkeuden, kyvykkyyden ja ominaisuudet ollen ikään kuin representaatioita ihailun kohteena olevan suomalaisen taistelukykyisen sotilaan ideaalista. Taistelukykyisen sankarikuvan linkittyminen suomalaisen sotilaan abstraktiin korostuu kertomuksen lopussa, joka on erotettu loppuun omaksi kahdeksi kappaleeksi katkoviivalla:

---

⁷⁸ KT 6-7/1959, Aappa, Uula: ”Viimeiseen mieheen”, 193-194.

⁷⁹ KT 6-7/1959, Aappa, Uula: ”Viimeiseen mieheen”, 193-194.

⁸⁰ KT 6-7/1959, Aappa, Uula: ”Viimeiseen mieheen”, 194.

”Edellä kuvattu takaa-ajo antaa meille jonkinlaisen käsityksen Lapin erämaataistelujen luonteesta ja kovuudesta. Ulkoapäin tulevaan apuun ei voida luottaa eikä siihen turvata, sillä kysymys on useinkin rajoitetusta ajasta. Taistelutoiminnassa asumattomissa ja tiettömissä korpimaastoissa näytteleekin tärkeää osaa osaston tottumus erämaaoloihin, miesten sitkeys, taito ja häikäilemättömyys, mikä osaksi on saavutettavissa asiantuntijan opastuksella suoritetun koulutuksen avulla. Osasto, joka on varustettu näillä ominaisuuksilla, on ylivoimainen lukumäärältään suurempaankin vastustajaan nähden, jolta osittain tai kokonaan nämä avut puuttuvat.”⁸¹

V. Volasen kirjoituksen ”Motteja ja siperialaisia Kuhmon talvisodassa (2. Osa)” on korkea-arvoisen upseerin seikkaperiäinen kuvaus suomalaisten hiihtojoukkojen taisteluista venäläistä 2100 miehen vahvuista hiihtoprikaatia vastaan helmikuussa 1940. Volanen kuvaa divisioonatasolta yksittäisiin taisteluihin pureutuen tarkasti eri jääkäriyrykmenttien ja niistä irroitettujen joukkojen toimintaa Kainuun metsissä. Kontrastia taistelutoiminnan kellontarkalle selostukselle luo kepeä ja lennokas tyyli kuvata suomalaisten suhtautumista edesottamuksiinsa taistelleessaan ankarissa talviolosuhteissa paikallisesti ylivoimaisia, hyvin aseistautuneita ja arvaamattomia sissijoukkoja vastaan. Kirjoitus on kavalkadi voitokkaita taistelukertomuksia, jossa eräänlaisena metatarinana on suomalaisen sotilaan taistelutaidon ylivertaisuus ja vihollisen jääväämätön tuhoutuminen sen edessä. Kuten kirjoittaja itsekin lopussa toteaa, kirjoituksen tarkoituksena ei ole antaa täydellistä kokonaiskuvaa taistelutoiminnasta, vaan esitellä suomalainen hiihtotaistelija:⁸²

”Kertomuksella onkin pyritty tuomaan esille vain suomalainen sotilas hiihtävänä metsätaistelijana, sellaisena kuin hänet tämän kirjoittaja noina raskaina aikoina

---

⁸¹ KT 6-7/1959, Aappa, Uula: ”Viimeiseen mieheen”, 194.

⁸² KT 8/1960, Volanen, V.: ”Motteja ja siperialaisia Kuhmon talvisodassa (2. Osa)”, 231-236.

näki Kainuun korvessa. ... Vaikka voimasuhteet olivat meille epäedullisemmat, taistelu päättyi joukkojemme täydelliseen voittoon. Suunnistamis- ja hiihtotaito, joukkojen ja johdon sotilaskunto sekä järkkymätön tahot johtivat lopputulokseen, johon taistelussa pyrittiin, vihollisen tuhoamiseen.”⁸³

Taistelukykyisen suomalaisen sankaruuskuva vahvistuu Volasen kirjoituksessa myös viholliskuvan kautta. Venäläisen hiihtoprikaatin peloton rohkeus, sitkeys, monilukuisuus ja varustautuneisuus rakentavat vaativan vastuksen. Toisaalta suomalaisten yliveraisuus rakentuu myös viholliselle naureskelun kautta. Äärimmäisen väkivallan ja kuoleman kuvaukset saattavat olla samaan aikaan viholliselle irvailevia ja toisaalta uhrien kohtalolle myötätuntoisia ja kunnioittavia.

”- No, voi sun tuhannen . . . mutta kuinka tämä on mahdollista yleensä, kyselin katsellessani teltan sijalla olevia vihollisen kaatuneita. Kuka on asettanut nämä Dolinin miehet näin hyvään järjestykseen tähän teltan pohjalle?

- Eipä niitä siihen ole kukaan asetellut. Itse ne ovat vain levolle laskeutuneet, vastasi joku.

- No, ovatpa kuin kalat purkeissaan hyvässä järjestyksessä, ihmettelin.”⁸⁴

”Kauniissa auringon paisteessa ei näky taistelupaikalla ollut paras mahdollinen. Se oli surullinen, ja sitä pakostakin ajatteli säälien. Oliko tämä määrätty etukäteen näiden ehkä hyvin urhoollisten siperialaisnuorukaisten kohtaloksi? Niin, ihmisen elämän päätepiste saattaa olla meille itse kullekin yllätyksellinen ja saattaa tehdä jälkeemme jääneet surullisen miettliäiksi.”⁸⁵

---

⁸³ KT 8/1960, Volanen, V.: ”Motteja ja siperialaisia Kuhmon talvisodassa (2. Osa)”, 236.

⁸⁴ KT 8/1960, Volanen, V.: ”Motteja ja siperialaisia Kuhmon talvisodassa (2. Osa)”, 233.

⁸⁵ KT 8/1960, Volanen, V.: ”Motteja ja siperialaisia Kuhmon talvisodassa (2. Osa)”, 233.

Leni Hoffrenin kirjoitus ”Vapaaehtoiset, 1.osa” on kertomus vapaaehtoisista kootun komppanian hyökkäystaistelusta Summan lohkolla vihollisen valtaamaan suomalaisten pääpuolustusasemaan helmikuussa 1940. Hoffren kuvaa ”Summan lukon” murtumisen synnyttämää lohdutonta ja ankaraa tilannetta, jonka eteen vapaaehtoiset, 17-18 – vuotiaista koottu joukko, on tuotu. Menetettyt asemat olisi vallattava takaisin, vaikka vihollisen kranaatti- ja konekiväärituli oli tappanut asemia takaisin yrittäneitä suomalaisia valtavan määrän. Lähtötilanne on jokseenkin mahdoton, mitä Hoffren kuvaa makaaberin runollisesti: ⁸⁶

”Kun tuollainen terässade piiskaa tienoota, hajoavat siinä naisen synnyttämät olemattomiin. Vain kumea räjähdys kertoo siinä olleen elävän olennon.”⁸⁷

”vain outoihin asentoihin kangistuneet vainajat olivat kertomassa pääpuolustusasemista, joiden piti kestää raskainkin hyökkäys.”⁸⁸

Keskiössä sodan järjetön julmuus ja tappaminen - todellisuus, jossa kirjoittajan mukaan sankariteot jäävät selviytymisen varjolla merkityksettömäksi. Toisaalta, kertomuksesta piirtyy hyvin romanttinen kuva uhrivalmiista, nuoresta, pelottomasta ja taistelukyvyltään erinomaisesta suomalaisesta sotilaasta, joka pakon edessä tappaa ammattimaisesti vihollisen taistelijoita ja suorittaa kunniakkaasti tehtävänsä.

---

⁸⁶ KT 9/1959, Hoffren, Leni: ”Vapaaehtoiset” (1.osa), 252-255.

⁸⁷ KT 9/1959, Hoffren, Leni: ”Vapaaehtoiset” (1.osa), 253.

⁸⁸ KT 9/1959, Hoffren, Leni: ”Vapaaehtoiset” (1.osa), 253.

KT:n taistelutaitoisen sankarin kuvassa poikkeuksellinen toiminta kumpuaa pakosta äärimmäisen mahdottomuuden ja lohduttomuuden ympäristössä, joka tekee avoimesti pesäeroa runebergiläiseen, taistelukentän glooriassa kultivoituvaan sotasankariin. Kiinnostavaa on, että runebergiläisen sankaruuskuvan kritiikki ei kuitenkaan poista ihailua, vaan tekee tilaa toisenlaisista aineksista rakentuvalle sankaruuskuvalle: vaatimattomuuden ja pakon sanelemalle taistelutaidolle, luonnon- ja maastontuntemukselle, kyvylle selviytyä ankarissa luonnon oloissa ja materiaalisen puutteen korvaamiselle kekseliäisyydellä.

KT:sta välittyvä sankaruus taistelutaitona ei ole kuitenkaan yksiulotteinen, vaan se myös linkittyy uhrivalmiin maskuliinisen velvollisuuden kanssa. Uhrivalmiuden motivoima, poikkeuksellisiin suorituksiin pystyvä taistelutaitoinen suomalainen sotilas myös elävöityy sodassa. Taitava, rauhallinen ja päättäväinen tappaminen näyttäytyy velvollisuuden täyttämisen kautta positiivisena maskuliinisena kokemuksena, jonkinlaisen riittinä sukupolvien jatkumossa, kuten esimerkiksi Urpo Eronen kirjoituksessa ”Lipolan taistelijoita”. Eronen kuvaa talvisodan syttymisen ensimmäisen päivän kokemuksia joukkueenjohtajan silmin:⁸⁹

”Meidän ei tarvinnut odottaa vuoroamme pelon tuntein, vaan ensimmäiset kranaatit ilmoittivat meille sodan, ne terästivät jokaisen lihaksen, kovettivat katseen ja jännittivät mielen, ei pelkoon, vaan lujaan, järkähtämättömään päättäväisyyteen. Ne tekivät meistä sotilaita. Se oli valtava elämys!”⁹⁰

Päättäväisesti, rauhallisesti ja taitavasti tappavan suomalaisen sotilaan ideaali saa kuvauksen nuoren jääkärin edesottamusten kuvauksesta:

---

⁸⁹ KT 8/1960, Eronen, Urpo: ”Lipolan taistelijoita”, 236-240.

⁹⁰ KT 8/1960, Eronen, Urpo: ”Lipolan taistelijoita”, 236.

*”Katselin miten jääkäri Remes, Pohjolan tukkisavottojen poika, otti uuden .
Kuuset rapisivat luodeista, mutta se ei häirinnyt häntä lainkaan, laukaus
pamahti ja taas kellahti mies. ...Ei silmän rävähdystä silloinkaan, kun kranaatti
räjähti vieressä, ja luodit karsivat puita, vaan levollinen tähtäys, ja kun sitten
osui maaliin, jääkäriin suupielet vetäytyivät tyytyväiseen hymyyn.”⁹¹*

3.3 Moraalinen sankari

Kolmanneksi KT:n sankaruuskuvan tyyppiksi olen erottanut moraalisen sankarin, jonka määräävänä piirteenä on oikeudentuntoisuus. Sota on väkivaltaisena ja moraalille toiminnalle haastavana ympäristönä kohde, jota vastaan moraalinen sankari taistelee ja jonka koettelemana hän kipuilee. Moraalisessa sankaruudessa on tutkielmani kontekstissa kyse tavalla tai toisella myös väkivallan kohtuullisesta mitoittamisesta ja sen käytön perusteltavuudesta ja oikeutuksesta. Tutkimustani on ohjannut tämänkin sankaruustyyppin kohdalla kysymys siitä, näkyykö talvi- ja jatkosodan kertoumusten välillä eroa siinä, minkälaisista aineksista väkivallan käytön moraalinen selkänöja on rakennettu.

Sodan lohduttomuus sankaruuskuvan eri ulottuvuuksia läpileikkaavana taustana korostaa tietynlaista pakon kokemusta toiminnan motiivina ja toisaalta myös perusteluna toiminnalle. Taisteltiin ja sodittiin, kun ei muutakaan voitu. Oli pakko tappaa tai tulla tapetuksi. Poikkeuksellista ja ihailtavaa tästä tulee, kun tässä hengenvaarallisessa ympäristössä osoittaa kyvykkyyttä toimia oikeamielisesti.

---

⁹¹ KT 8/1960, Eronen, Urpo: ”Lipolan taistelijoita”, 238.

Mistä tämä moraalinen sankaruus sitten käytännössä koostuu KT:n kirjoituksissa? Turhaa julmuutta ja liiallista väkivaltaa välttävä moraalinen sankari tuntee myös empatiaa vihollisotilaiden kohtaloa kohtaan, joskin moraalinen sankaruus saa vahvistusta epämoraaliseksi piirtyvän viholliskuvan kautta. Venäläiset esimerkiksi hyökkäävät varomattomasti ja tyhmänrohkeasti joukkojensa ihmishenkiä säästämättä. Haavoittuneita ei pelasteta eikä yksilöstä välitetä. Vihollinen ylenkatsoo koko sodan vakavuutta, mikä on ristiriidassa toiminnan moraalisuudesta elävöityvän sankaruuden kanssa. Moraalinen sankaruus siis merkityksellistyy viholliskuvasta nousevan vastakkainasettelun kautta. Se myös linkittyy mielestäni ajatukseen yhteisöllisyydestä, yhteishengestä ja yhteisestä moraalisesta tehtävästä voimaantumiseen. Havainnollistan seuraavaksi näitä tekijöitä esimerkkien avulla KT:n kirjoituksista.

Urpo Arhosuon kirjoitus ”Vastaisku Vammeljoella 1939” kuvaa kirjoittajan kokemuksia talvisodan ensimmäisien päivien taisteluista moninkertaisesti vahvempaa vihollista vastaan. Arhosuo kuvailee komppaniensa miesten tuntemuksia sodan syttymisen hetkellä ja liittää heistä huokuvan järkymättömän yhteishengen ja taistelutahdon kaikkia suomalaisia yhdistävään talvisodan henkeen.⁹²

”Isänmaamme kimppuun oli hyökätty ... jokainen oli uskonut oikeuden voittoon. Nyt tämä usko murskaantui tykkien suuliekkien leimuun ... Hiljaisuus katkesi pimeydestä kuuluviin sanoihin: - Nyt tapellaan - Nämä sisimmästä lähteneet sanat, lyhydestään huolimatta, sisälsivät paljon. Niihin sisältyi koko Talvisodan henki. Kasvojen ilmeet kiristyivät, ja niistä kuvastui horjumaton päättäväisyys.”⁹³

---

⁹² KT 11-12/1959, Arhosuo, Urho: ”Vastaisku Vammeljoella 1939”, 314-317.

⁹³ KT 11-12/1959, Arhosuo, Urho: ”Vastaisku Vammeljoella 1939”, 314.

Kuten Arhosuon kirjoituksen esimerkistä käy ilmi, väkivallan moraalinen oikeutus linkittyy isänmaan moraaliseen oikeuteen puolustaa loukattua vapauttaan.

Arhosuon kirjoituksessa viholliskuvaan laajemmin liittyvä välinpitämättömyys ihmishengen arvosta ilmenee vihollisen hyökkäysten kuvauksista. Epäsotilaallinen, taitamaton ja holtion käytös vertautuvat suomalaisten päättäväiseen, sotataitoiseen ja järkevään toimintaan.

”Vihollinen marssi kuulemma teitä pitkin kuin paraatissa, metsistä ei tarvinnut odottaakaan tulijoita.”⁹⁴

”Vihollisen röyhkeä esiintyminen jatkui. Ihmishenki ei siellä merkinnyt suuria. Suomalaiselle sotilaille sen sijaan oli opetettu viimeiseen saakka säilyttämään henkensä, koska elävän voiman tuhlaus on suorastaan rikos. Mutta nyt näimme vihollisen käsityksen samasta asiasta, ja se näky oli suorastaan tyrmistyttävä.”⁹⁵

Samassa Arhosuon kirjoituksessa venäläiset pystyttävät siltaa suomalaisten puolustusasemien läheisyydessä, vaikka suomalaisten konekivääri ampuu heidät mies toisensa jälkeen. Vastakkain asettuvat vihollisen välinpitämättömyys ihmishengistä ja suomalaiseen sotilaan ideaaliin kiinnittyvä turhan tappamisen ja julmuuden inho:

”Vihollinen alkoi rakentaa uutta siltaa vähäisen rinteiden takana ... Saatuaan tekeleensä valmiiksi komennettiin joukkue miehiä kantamaan siltarakennelma

---

⁹⁴ KT 11-12/1959, Arhosuo, Urho: ”Vastaisku Vammeljoella 1939”, 315-316.

⁹⁵ KT 11-12/1959, Arhosuo, Urho: ”Vastaisku Vammeljoella 1939”, 316.

jokeen. Oma konekiväärimme oli noin sadan metrin päässä, mutta tämä ei vaikuttanut ylimieliseen viholliseen. Konekivääriampujamme antoi kantajien tulla melkein pä rannalle ... Uudet miehet tuotiin tilalle, ja sama oli tulos. Tämä ällöttävä leikki jatkui, ja olimme onnellisia siitä, ettemme kuuluneet tähän "voittamattomaan" armeijaan..."⁹⁶

Heikki Lammen kirjoitus "Avoin kirje luutnantti Feodoroville" kertoo suomalaisen ja venäläisen taistelulentäjän kaksinkamppailusta Suomenlahden yllä lähellä Karjalan kannasta 2.4.1944. Minä-muodossa kirjoitettu "avoin kirje" on osoitettu lentotaistelussa vastassa olleelle venäläiselle vänrikki Feodoroville. Kaksinkamppailun tuloksena kirjoittaja onnistuu ampumaan viholliskoneen alas, mutta tekee tietoisien päätökseen olla tappamatta laskuvarjolla pelastautunutta vihollista:⁹⁷

"Nyt olisi tietysti velvollisuuteni sotilaana vaatinut minut tuhoamaan vihollinen loppuun saakka eli siis ampumaan Sinut siihen laskuvarjoon, sillä jokainen koulutettu hävittäjälentäjä on arvokas mille sotaikäyväälle maalle tahansa ... En kuitenkaan ampunut, en voinut ampua Sinua avuttomassa tilassasi, vaan muistanet sen Sinäkin, kuinka heilutin Sinulle hyvästit koneeni siivillä."⁹⁸

Lammen kirjoitus maalaa kuvaa talvisodasta toisiaan kunnioittavien sotilaiden kamppailuna, joka ei perustunut sotilaiden väliseen vihaan. Sotilaat olivat kirjoituksen taistelulentäjien tavoin "pikku nappuloita jos oikein sitäkään suurten pelissä". Turhan julmuuden välttämisen ja solidaarisuuden osoituksen rinnalla moraalinen sankaruus vahvistuu viholliskuvasta nousevan vastakkainasettelun kautta. Kirjoittaja pohtii

---

⁹⁶ KT 11-12/1959, Arhosuo, Urho: "Vastaisku Vammeljoella 1939", 316.

⁹⁷ KT 1/1959, Lampi, Heikki: "Avoin kirje luutnantti Feodoroville", 1-4.

⁹⁸ KT 1/1959, Lampi, Heikki: "Avoin kirje luutnantti Feodoroville", 2.

vihollisen propagandan välittämää kuvaa suomalaisista fastistisimperialistisina hyökkääjinä verrattuna omiin motiiveihinsa käydä sota. Kirjoittaja on menettänyt kotipaikkansa talvisodassa, mutta siitä huolimatta hän taistelutilanteessa uskaltaa toimia arvojen mukaisesti ja kyseenalaistaa sodan järjettömyyttä edustavat toimintavat eli vastapuolen puolustuskyvytön taistelijan tappamisen. Tällä tavoin moraalinen sankaruus linkittyy sodan mahdottomuuden ympäristöön, jonka puitteissa moraalista vahvuudesta tulee ihailun kohde.

K.O.J. Raivion kirjoitus ”Dramaattinen Syvärin ylitys” on esimerkki KT:n aineistosta erottamastani moraalista sankaruudesta jatkosodan kertomuksissa. Äänislinnan miehityksen ajankohdasta päätellen tapahtumat sijoittuvat syksyille 1941 jatkosodan hyökkäysvaiheeseen. Kirjoittajan joukko-osasto on saanut tehtäväkseen ylittää Syvärin, 400 metriä leveän joen, jonka vastarannalla tiedetään vihollisen olevan puolustusasemissa. Ilmeisesti joukkueenjohtajana ja komppanian varajohtajana toiminut kirjoittaja kuvaa joukkojensa pelon tuntemuksia sekä tapahtumia, jossa osa miehistä kieltäytyy lähtemästä vaaralliseen joen ylitykseen kuolemanrangaistuksen uhastakin huolimatta. Vaarallinen ylitys kuitenkin lopulta onnistuu ja vähin tappioin. Vastarannalla asemien vyörytyksen jälkeen joukot kohtaavat paikallista siviiliväestöä, jota he kohtelevat korostetun kohteliaasti ja huomioonottavasti. Moraalista pesäeroa tehdään suomalaisten aikaisempiin sotaretkiin rajan takana.⁹⁹

”Eivät nämä asukkaat niin kovin pelänneet meitä emmekä menetelleetkään niin kuin ennen esi-isät, kun tappaen ja ryöstäen kylät polttivat. ... Myöskään emme ilmaiseksi pyytäneet mitään emmekä ottaneet. Kun kartanolla kaakatti kanoja, tuli mieleeni ostaa emännältä kananmunia. ... Emäntä ymmärsi heti ja haki 4-5 munaa, ja annoin hänelle suomalaisen kaksikymppisen ja pussissani

---

⁹⁹ KT 9/1959, Raivio, K.O.J.: ”Dramaattinen Syvärin ylitys”, 256-259.

olevista venäläisistä seteleistä yhden kolmen tservonetsin rahan. Se oli kova hinta niistä munista, mutta tahdoin teollani osoittaa heti alkajaisiksi, ettemme olleet mitään raakalaisia.”¹⁰⁰

Kuolemanpelko, käskyjen uhmaaminen ja toisaalta kunnioittava käytös paikallisväestöä kohtaan korostavat sotilaiden inhimillisyyttä omine pelkoineen, tunteineen ja rajoitteisuuksineen. Suomalaisen sotilaan ideaaliin linkittyvä sankaruuskuva on KT:n jatkosodan kertomuksissa tällä tavoin kompleksimpi talvisodan kirjoituksiin verrattuna.

3.4 Jermuileva sankari

Neljänneksi KT:n sankaruuskuvan tyyppiä olen erottanut jermuilevan sankarin, joka on esittelemistäni sankaruustyypeistä ristiriitaisin ja lähimpänä Väinö Linnan Tuntemattomasta sotilaasta välittyvää kuvaa suomalaisesta korpisoturista. Jermuileva sankari on ominaisuuksiltaan uhrivalmista, taistelutaitoista ja moraalista sankaruuskuvaa sekä vahvistava että rikkova. Itsetietoinen, mahtaileva, vitsaileva ja purnaava ote tekee siitä kiistanalaisen, mutta toisaalta jermuilevan sankarin toiminta kielii yhteiseen tavoitteeseen sitoutumisesta, taistelutaidosta ja määrätietoisuudesta. Esittelen seuraavaksi tähän sankaruustyyppiin liittyviä havaintojani valikoitujen KT:n kirjoitusten avulla.

Pentti O. Kelavirran kirjoitus ”Taru ja kahdeksantoista tuntia” kertoo partioretkestä partisaanijoukon perässä Lapin erämaassa. Murteista hirtehisuumoria viljelevä

---

¹⁰⁰ KT 9/1959, Raivio, K.O.J.: ”Dramaattinen Syväriin ylitys”, 259.

korpisoturien joukko on vastentahtoinen lähtemään tehtävän suorittamiseen ja käyttäytyy epäsotilaallisesti joutavia höpöttäen ja lauleskellen.¹⁰¹

*"Pojat liikahtelevat pihalla rauhattomina ja ryhmänjohtaja työntyy sisälle taloon, missä joukkueenjohtaja nukkuu. Joku sakista murahtaa:
- Reissuun lähtö se näkyy olevan taas edessä, vaikka siitä ei ole mitään hyötyä. Kyllä se --tanankapu taas vie puljansa, että eivät jäljetkään haise."*¹⁰²

*"Pojat ovat haluttomia monen turhan reissun jälkeen. Mutta samassa joukkueenjohtaja ja ryhmänjohtaja työntyvät tuvasta ulos. Kuuluu huuto:
"He. . rä . . tys." Ääni saa aikaan liikettä, mutta hukkuu pian Lapin erämaan hiljaisuuteen. Teuvo tulee ensimmäisenä ulos teltasta, katsoo joukkueenjohtajaa ja sanoo:
- Älä Aimo huuva, vienänmies tulloo ja ottaa siut omaks' pojaksee."*¹⁰³

Ryhmä lähtee kuitenkin liikkeelle ja partisaanijoukko saadaan jäljitetyksi ja tapetuksi määrätietoisien ja sotataitoisten toiminnan tuloksena antamatta sijaa jermuilevan sankarin sotataidon ja tehtävään sitoutumisen kyseenalaistamiselle.

"Asetumme ketjuun ja lähdemme kiertämään oikealta, missä vihollispartio on mahdollisesti tulilla. Koetamme välttää kaikkea ääntä, ja merkitkin annetaan viittomalla. Koetamme päästä yllätykseen, sillä se on puoli voittoa. Oikea sivusta kulkee edellä ja suorittaa koukkausta. ... Konepistoolimme kääntyvät yhtäaikaa juoksijoita kohti, ja melkein samassa on kolme lipasta tyhjentyneet."

---

¹⁰¹ KT 9/1960, Kelavirta, Pentti O.: "Taru ja kahdeksantoista tuntia", 272-274.

¹⁰² KT 9/1960, Kelavirta, Pentti O.: "Taru ja kahdeksantoista tuntia", 272.

¹⁰³ KT 9/1960, Kelavirta, Pentti O.: "Taru ja kahdeksantoista tuntia", 273.

Erämaa on jälleen aivan hiljainen. ... tullessamme tulille näemme viisi kaatunutta. Panemme tupakaksi.”¹⁰⁴

En yritä arvioida Väinö Linnan Tuntemattoman sotilaan vaikutusta KT:n kirjoitusten tyyliin ja niiden aihevalintoihin, mutta suorat ja ilmeiset viittaukset Linnan romaanin jermuilevan sankaruustyypin kontekstissa kertovat tulkintani mukaan Tuntemattoman innoituksesta. J. Raution useasta kirjoituksesta koostuva juttusarja ”Ässä-rykmentin sotaa sammakkoperspektiivistä” viittaa jo otsikossa termiin, jolla Linnan tarkastelutapaa luonnehditiin romaanista käydyssä aikalaiskeskustelussa. Kirjoitus koostuu lyhyistä kaskun tapaisista jutuista rykmentissä palvelleista miehistä, joita yhdistää tavalla tai toisella epäsotilaallisuus tai runegergiläistä sankaruuskuvaa rikkovat piirteet. Kurittomuus ja sankaruuden ravistelu, tietynlainen antisankaruuden kommentointi linkittyy tulkintani mukaan Tuntemattomasta käytyyn keskusteluun suomalaisen sotilaan olemuksesta. Raution kirjoitus alkaa alustuksella:¹⁰⁵

”Tietysti meidänkin ”sankarijoukollamme” olivat kaikki kokemattomien ja kuriin tottumattomien sotilaiden tavalliset viat ja virheet. Niinpä kaasunaamatit lensivät tiepuoleen jo marssin alkuvälillä ja useimmat meistä heittivät lapionsakin samantien. Ne olivat mielestämme turhaa painolastia muutenkin raskaitten kantamuksemme lisänä...”¹⁰⁶

Jermuilevan sankarin antisankarilliset piirteet, kuten kurittomuus, epäsotilaallisuus huurmori ja uho vertautuvat Raution tekstissä Tuntemattomaan:

---

¹⁰⁴ KT 9/1960, Kelavirta, Pentti O.: ”Taru ja kahdeksantoista tuntia”, 274.

¹⁰⁵ KT 2/1958, Rautio, J.: ”Ässä-rykmentin sotaa sammakkoperspektiivistä (juttusarja jatkuu)”, 60-61.

¹⁰⁶ KT 2/1958, Rautio, J.: ”Ässä-rykmentin sotaa sammakkoperspektiivistä (juttusarja jatkuu)”, 60.

*"Puttonen oli joukkueessamme välttämätön pelle ja huumorin ylläpitäjä. Hänen liioiteltu sotilaallisuutensa, hiukan Linnan jousimies Honkajoen tyyliin, antoi toisille monta hauskaa hetkeä ... Väkivaltaisen tiedustelun aikana Suokumaalla onnistui joukkueemme sieppaamaan ensimmäisen sotavankinsa ... [Puttonen] sai tehtäväkseen marssittaa vangin pataljoonaan ... Silminnäkijät väittävät hänen tulleen pataljoonan esikuntaan kädet housuntaskuissa, vangin kävellessä edellä kantaen saattajansa konepistoolia."*¹⁰⁷

Jermuilevan sankarin uho armeijan sääntöjä kohtaan kanavoituu myös jonkinlaisena odottamattomana hullunrohkeutena, jossa on humoristisia piirteitä. Esimerkkinä tästä toimii Heikki Sajannon kirjoitus "Rajamiesten kokemuksia Lieksan suunnalla Talvisodan kolmena ensipäivänä". Tapahtumat kertovat partioretkistä talvisodan alkupäiviltä Vääpelin näkökulmasta. Joukkueellinen suomalaisia joutuu venäläisten neljän pataljoonan saarron uhkaamaksi ja joutuu kiireesti perääntymään.¹⁰⁸

*"Taas oli lähdekö! Siinä samassa huomasin rajajääkäri Lehtosen ampuvan suuren kiven päältä. Kehotin häntä heti vetäytymään, jolloin hän tokaisi: - "Johan on piru, ettei veri lähde vihulaisen päästä! - Totesin, että mies oli tosissaan taistellessaan maan puolesta."*¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ KT 2/1958, Rautio, J.: "Ässä-rykmentin sotaa sammakkoperspektiivistä (juttusarja jatkuu)", 60.

¹⁰⁸ KT 1/1960, Sajanto, Heikki: "Rajamiesten kokemuksia Lieksan suunnalla Talvisodan kolmena ensipäivänä", 6-8.

¹⁰⁹ KT 1/1960, Sajanto, Heikki: "Rajamiesten kokemuksia Lieksan suunnalla Talvisodan kolmena ensipäivänä", 7.

4 Kerronnan alalyysin kautta hahmottuva sankaruuskuva

Tässä pääluvussa hahmottelen kerronnan analyysin työkaluja käyttäen sitä, miten KT:n sankaruuskuva tuotetaan kerronnallisilla keinoilla. Myös kerronnan analyysin kohdalla tutkimusmetodini on ollut aineistolähtöinen. Olen antanut tutkimusaineiston ohjata huomioni kiinnitymistä kerronnallisiin erityisyyksiin ja varsinkin tutkimuksen alkuvaiheessa tein laajasti muistiinpanoja myöhemmää jalostamista varten. Tein muun muassa havaintoja siitä, onko tekstissä kyse minä-kertojasta tai ehkä kaikkitietävästä kertojasta vai jääkö kertojan osallisuus ehkä kokonaan epäselväksi. Eniten huomioita herättivät kerronnalliset siirtymät, joissa on kyse kertojapositionien ja fokaalisoinnin muutoksista. Käsittelen niitä ensimmäisessä alaluvussa ja pohdin muun muassa puhutavan muutoksia sankaruuden kuvauksien yhteydessä. Toisessa alaluvussa käsittelen sisäistekijän, henkilötekijän ja kertojan välistä problematiikkaa, joka liittyy tutkielmassani toimituksen vaikutuksen identifiointiin tekstien tasolla. Viimeinen alaluku koskee KT:sta välittyvää kritiikkiä poliittista johtoa kohtaan heikoista varustumisesta talvisotaan ja tämän linkittymistä KT:n sankaruuskuvaan.

4.1 Kerronnalliset siirtymät

Miten kerronnallisten siirtymien kautta sankaruuskuva piirtyy Kansa taisteli -lehden kertomuksissa? Pureudun tähän kysymykseen esittelemällä valikoituja KT:n kirjoituksia, joissa kiinnitän huomioita kertojapositioneihin ja niiden muutoksiin. Kertojapositionit kuvaavat tekstin kertojan suhdetta kuvaamiinsa tapahtumiin. Kerronnallisten siirtymien havainnoinnissa toinen työkalu on fokaalisointi ja siinä tapahtuvat muutokset. Fokaalisointi viittaa siihen, kenen näkökulmasta asioita tarkastellaan.

Reino Lehväslaihon kirjoitus ”Tie auki”, joka kertoo panssarivaunukomppanian etenemisestä Itä-Karjalassa kohti Poventsaa talvella 1941, on yksi esimerkki kertojaposition ja fokalisoinnin muuttumisesta kertomuksen aikana useaan otteeseen. Kertoja käyttää tapahtumia kuvatessaan mennyttä passiivia ja minä- ja me-muotoa, jolloin kertojaposition vaihtelee toimivan minä-kertojan ja ryhmään sulautuvan kertojan välillä. Paikoin kertoja on kaikkietävä, jolloin kertojan oma osallisuus kuvaamiinsa tapahtumiin jää epäselväksi. Kaikkietävä kertoja on tietoinen kuvaamiensa henkilöiden ajatuksista, tuntemuksista ja samanaikaisten tapahtumien kulusta toisaalla, ja fokalisoinnin kautta tapahtumat koetaan aika ajoin kertomuksessa kuvattujen muiden henkilöiden näkökulmasta, niin sanotun *fokalisoidun* silmin.¹¹⁰

Fokalisointi muistelukertomuksissa epäilemättä hämärtää rajaa fiktiivisen ja ei-fiktiivisen kertomuksen välillä ja antaisi perusteita epäillä kertomuksen tapahtumahistoriallista lähdearvoa kuvatuista tapahtumista, mutta lähdeaineistolle esittämieni kysymysten kannalta on merkityksetöntä, kuinka totuudenmukaista muistelukerronta on. Keskeisempää on pohtia, miten muistellaan ja minkälaisin keinoin merkityksenanto kuvatuille tapahtumille tapahtuu.

Kerronnalliset siirtymät kertomuksen viimeisissä kappaleissa, joissa kertoja arvioi tapahtumien merkitystä, ovat osoittautuneet sankaruuskuvan välittymisen kannalta mielenkiintoisiksi. Tapahtumien loppuarvioinnin yhteydessä kertoja saattaa etäännyttää itsensä ikään kuin ulkopuolelta tapahtumia arvioivan positioon, mikä herättää kysymyksiä kertojaposition siirtymisen syistä. Edellä mainitsemani kirjoituksen ”Tie auki” viimeisessä kappaleessa kertojan etäännyminen käy ilmi seuraavasti:

---

¹¹⁰ KT 4/1958, Lehväslaiho, Reino: ”Tie auki”, 97-101.

*"Panssarivaunumiehet eivät kuria käsittäneet minään pakkopaitana, se oli selviö heille, yhteenkuuluvaisuuden tunne, joka loi joukkoihin taisteluitten kovina päivinä raudanlujan taistelutahdon. Siltä pohjalta lähtivät teot. Miehet luottivat esimiehiinsä ja itseensä sekä osasivat tapella. Taistelutahtoa ei murtanut kesän helle, ei hirmupakkaset, ei yöllinen pimeys, ei voimakas vihollinen, ei tappiot – se ei murtunut koskaan."*¹¹¹

Kertojan osallisuus tapahtumiin käy ilmi toisaalla eri positioiden käytön kautta ja kertoja myös puhuu itsestään "mukana olleena". Loppukappaleessa kertoja kuitenkin etäännyttää itsensä tapahtumista ja puhuu oman komppaniansa sotilaista, joihin itsekin lukeutuu, kolmannessa persoonassa "panssarivaunumiehet". Kertojaposition ulkopuolisuus korostuu yhä lauseessa: "Se oli selviö heille". Tällaisen kerronnallisen siirtymän kautta merkityksenannon kohteesta tulee ikään kuin abstrakti. Toisin sanoen vaikeissa olosuhteissa yhteisen päämäärän eteen taistelleiden ominaisuudet sisältyvät panssarivaunumiehen ideaan.

Kirjoituksessa kertoja toki kuvaa myös nimeltä yksittäisten sotilaiden olemusta, kuten puhuessaan vänrikki F. Torppista: "*Hänen hymynsä taakse kätkeytyi mitään tinkimätön, kaikkensa yrittävä tosi sotilas.*"¹¹², mutta yksittäisten henkilöiden kuvaukset voivat mielestäni jopa tukea väitettä siitä, että sankaruuskuva, seuraavassa elementtinä uhrivalmius, piirtyy abstraktilla tasolla olevan panssarivaunumiehen tai ylipäänsä jonkinlaisen sotilaan idean kautta. Tätä voi havainnollistaa fokalisoinnin muuttumisen esimerkillä. Seuraavassa näkökulma muuttuu anonyymien korpraalin tasolle:

---

¹¹¹ KT 4/1958, Lehväslaiho, Reino: "Tie auki", 101.

¹¹² KT 4/1958, Lehväslaiho, Reino: "Tie auki", 101.

”Tuo muutama satametrinen jännitti; siksi korpraali lähettikin kiihkeän rukouksen ylös, Kaikkein korkeimmalle. Se ei kuitenkaan ollut kuolemanhädässä olevan epätoivoista soperrusta, ei omakohtaista pyyntöä itselle, vaan se oli sotilaan yhteyden otto Jumalaan, sanoma Hänelle: olen jälleen valmis kaikkeen, vaikka kuolemaan tuohon aukealle, jos tarvitaan.”¹¹³

Vaikka fokalisointi¹¹⁴ siirtää tapahtumien kuvauksen esitetyn maailman sisään, merkityksenannon tekee kuitenkin kuvaamiensa tapahtumien ulkopuolella oleva kaikkitietävä kertoja eikä fokalisoija. Tekemällä vastakkainasettelun: kuolemanhädässä olevan epätoivoinen soperrus ja sotilaan sanoma valmiudesta kuolla, kertoja määrittelee sotilaan ideaa ja siihen sisältyvää sankaruuskuva.

Lauri M. Toiviaisen kirjoituksessa ”Yli avoimen jääkentän Suursaaren”, joka kertoo Suursaaren valtausoperaatiosta maaliskuussa 1942, merkityksenanto tapahtumille tapahtuu niin ikään etääntyneestä kertojapositiosta. Kertoja selostaa operaatiota varten koottujen taisteluosaston eri joukkojen taisteluiden suunnitelmista, niiden kulusta, onnistumisista ja tappioista varsin seikkaperäisesti jättäen oman osallisuutensa tapahtumiin epäselväksi.¹¹⁵

”Osasto Sotisaaren pääosat olivat samanaikaisesti hyökänneet Suurkylän suuntaan ja useiden kiivaiden taisteluiden jälkeen vallanneet sen klo 15.30. Tst.Os.Miettinen oli yhtynyt idästä hyökkäykseen kello 11”¹¹⁶

---

¹¹³ KT 4/1958, Lehväslaiho, Reino: ”Tie auki”, 100.

¹¹⁴ Fokalisoinnin paljastaa minä-muodon käyttö ja aukeaan viittaaminen ”tuona” eli korpraalin silmien edessä avautuvana asiana kertomuksen maailmassa.

¹¹⁵ KT 4/1958, Toiviainen, Lauri M.: ”Yli avoimen jääkentän Suursaaren”, 104-107.

¹¹⁶ KT 4/1958, Toiviainen, Lauri M.: ”Yli avoimen jääkentän Suursaaren”, 107.

Ajoittainen me-muodon käyttö kuitenkin kertoo sisäistekijän osallisuudesta tapahtumiin:

”Kireä pakkaneen pyrki nipistelemään nenää ja varpaita maaliskuun 12. päivän aamuna 1942, kun pataljoonamme 1/JR 27 kuormasi välineitään ja junaan Raiviolan asemalla.”¹¹⁷

Vaikka kertoja kuvaa oman pataljoonansa edesottamuksia mukana olleena, kertoja etäännyttää itsensä tapahtumista ulkopuoliseen positioon:

”Suursaaren valtaus oli erikoislaatuinen sotatoimi, joka asetti johdon ja joukot kovalle koetukselle, mutta josta suomalainen sotilas selvisi taistelutahtonsa ja yritteliäisyytensä ansiosta.”¹¹⁸

On jälleen mielenkiintoista havaita, kuinka sankaruuden kohteena on itse asiassa abstrakti, ”suomalainen sotilas”, joka selvisi eikä operaation suorittanut ”johto ja joukot”, joka joutui koetukselle, vaikka tietysti kertojan tarkoitus onkin antaa tunnustusta kaikille taisteluista mukana olleille ja lukija sen ymmärtää. Näyttäisi siis siltä, että kertojan etääntyminen ja fokalisointi olisivat kerronnallisina keinoja sankaruuden liittämiseksi jonkinlaiseksi kollektiiviseksi ominaisuudeksi, joka sisältyy sotilaan abstraktiin.

Lapuan hiippakunnan piispan Eero Lehtisen kirjoituksessa ”Muistelma Taipaleen päivänä” kertojapositio ja fokalisointi niin ikään muuttuvat useaan otteeseen. Alussa

---

¹¹⁷ KT 4/1958, Toiviainen, Lauri M.: ”Yli avoimen jääkentän Suursaareen”, 104.

¹¹⁸ KT 4/1958, Toiviainen, Lauri M.: ”Yli avoimen jääkentän Suursaareen”, 107.

kertoja puhuttelee yleisöään ”Taipaleen aseveljiä” suoraan me-muodossa vaalien yhteistä kokemusta ja sen kollektiivistä muistelua. Teksti koostuu muutamasta kirjoittajan omakohtaisen välähdyksenomaisesta muistosta Taipaleen eturintamalta. Teksti on ensimmäisen persoonan retrospektiivisenä kerrontaa, jossa fokalisoijana on toimiva minä-kertoja muistelun kohteena olevien tapahtumien maailmassa. Fokalisoituina, eli fokalisoinnin kohteina tarinan kokijan näkökulmasta käsin, ovat joukkueen miehet, rintamatoverit, joiden nimiä ei kerrota, mutta joiden kanssa minä-kertoja käy dialogia. Tekstin loppukappaleissa kertojapositio kuitenkin muuttuu ja kertoja etääntyy kuvaamistaan tapahtumista analysoimaan talvisodassa uhrikuolemien merkitystä ja arvoa ulkopuolisesta positioista. Kerronnallisessa siirtymässä tapahtuu kaksi asiaa: ihailun ja arvonannon kohteena on yksikkömuodossa ”Taipaleen taistelija”, representaationa ryhmästä taistelijoita, joita yhdisti henkinen kasvu sodan aikana uhrivalmiuteen ja sankaruuden lopullinen lunastaminen kuoleman kautta. Vaikka kertoja puhuttelee tekstin alussa suoraan me-muodossa Taipaleessa hänen kanssaan sotivia tovereita, lopussa kertoja jättää itsensä Taipaleen taistelijan kuvan ulkopuolelle. ”Taipaleen taistelijan kuvaan”, mahtuu vain uhrivalmis ja isänmaan vuoksi kuollut taistelija. Pelkästään Taipaleella mukana olo ei siihen riitä, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi:¹¹⁹

”Kauniina väikkyy ajatuksissani Taipaleen taistelijan kuva. Hiljaisena, kaikesta turhasta, pikkumaisuudesta ja itsekkyydestä puhdistettuna hän polkuansa kulki. Kiirastulen kirkastama hän oli, kuin uudesti syntynyt ollakseen suomalainen mies. Yksi heistä sähähti selkäni takana, kun YH oli vielä meneillään: ”Kunhan alkaa, saavat nuo nappiherratkin totisesti osansa.” Pelkäsin tuota miestä. Tilanne alkoi. Pelkoni katosi. Näin hänen kasvavan mitassa päivästä päivään,

---

¹¹⁹ KT 1/1957 Lehtinen, Eero: ”Muistelma Taipaleen päivänä”, 10.

kunnes se oli täysimmillään. Näin hänen päättäväisin mielin antavan vuorollaan henkensä tämän maan edestä. Lähetimme hänet siunaten kotiin, sankarina.”¹²⁰

Jo aiemmin käsittelemässäni Urpo Erosen kirjoituksessa ”Lipolan taistelijoita”, joka kertoo talvisodan syttymisen ensimmäisen päivän taisteluista joukkueenjohtajan näkökulmasta minä- ja me-muodossa, kerronnallinen siirtymä tekstin lopussa siirtää uhrautuneiden ja uhrivalmiiden sankareiden arvioinnin ulkopuolisen kertojaposition:¹²¹

”Sinne pystytimme leirin ja vaivuimme raskaaseen uneen. Lipolan taistelijat nukkuivat kaikki, toiset ikuista untaan uhrinsa antaneina Lipolan hangilla, toiset kuoleman väsyneinä teltoissaan Pasurinkankaalla tietämättä, milloin ja missä olisi heidän vuoronsa kangistua hangelle ikuiseen lepoon.”¹²²

Osallistuva minä-kertoja kuvaa ryhmänsä levolle asettumista ja nukahtamista, jonka jälkeen fokalisointi muuttuu ikään kuin nukkujia yläpuolelta tarkastelemaan kertojaposition. Minä-kertoja, eli tekstin sisäistekijä ja henkilötekijä, lukeutuu arvioinnin kohteena oleviin ”Lipolan taistelijoihin”, mutta kertoja ei. Ulkopuolisena hän esittelee ”Lipolan taistelijat” ja heitä yhdistävän uhrautumisen.

En pyri yhdellä tai muutamallakaan esimerkillä argumentoimaan sen puolesta, että KT:n kertomuksissa sankaruuskuva määrittäisi pelkästään yksittäisen toimijan yläpuolella olevan käsitteen, kuten ”sotilaan” tai ”taistelijan” kautta, mutta

---

¹²⁰ KT 1/1957 Lehtinen, Eero: ”Muistelma Taipaleen päivänä”, 10.

¹²¹ KT 8/1960, Eronen, Urpo: ”Lipolan taistelijoita”, 236-240.

¹²² KT 8/1960, Eronen, Urpo: ”Lipolan taistelijoita”, 240.

havaitsemani puhetapa, jossa sankaruuden elementit sisältyvät enemmän ideaan, eikä kertomuksen henkilöihin, on mielestäni yksi johtolanka sankaruuskuvan funktion pohtimiselle. Miksi näin tapahtuu? Mitä tarkoitusta tämä palvelee? Syitä on varmasti monia. Tiedostan, että tekstien lähiluvussa on vaara ylitulkinnalle. Pyrin välttämään rohkeiden oletusten tekemistä kirjoittajien ja toisaalta toimituksen tarkoitusperistä. Oli kyse muistelukerrontaan vaikuttavien kirjallisten konventioiden vaikutuksesta tekstiin tai toimituksen editoinnista, kerronnalliset siirtymät ja kertojan etäännyttäminen sankaruuden kuvausten äärellä näyttävät olevan KT:n foorumilla tahattomasti tai tavoitteellisesti toistuvia tapoja muistella ja luoda merkityksiä sotakokemuksille 1950-60-luvun aikalaisille.

Kuten tutkielman johdantoluvussa esitin, KT:n kaltaiselle julkaisulle oli sodan kokeneiden miesten taholta kysyntää. KT:n laajan levikin ja toimitukseen lähetettyjen kirjoitusten valtava lukumäärä kertonevat siitä, että juttujen kertomiselle oli tarve. KT:sta välittyvän sankaruuskuvan funktion pohtiminen on alisteinen tälle tarpeelle kirjoittaa, kertoa ja lukea muiden kokemuksista. Tulkitsen, että kertojan etäännyminen ja merkityksenanto toimijoille ja tapahtumille ”yläpuolelta” arvioijan kertojapositionista ovat keinoja osallistua keskusteluun siitä, minkälainen suomalainen sotilas oli. Toisin sanoen, miksi hän taisteli, minkälaisista arvoista ja motiiveista käsin toimintaansa perusteli ja tekemisellään osoitti. Tämä kytkeytyy suoraan siihen miten nämä näyttävät sankarillisina.

Näen KT:n muistelukerronnassa toistuvat kertojaposition muutokset myös osoituksena erilaisista merkityksellistämisen tasoista. Tarkoitin sitä, että kirjoittaja luo merkityksiä kuvaamilleen tapahtumille tasoilla: oma kokemus – ryhmän kokemus – joukko-osaston kokemus – Suomen armeijan kokemus – isänmaan kokemus. Tulkintani on, että kerronnalliset siirtymät ja kertojan etäännyminen ovat keinoja linkittää näitä tasoja toisiinsa ja esimerkiksi reflektoida omien sotakokemusten merkitystä suhteessa tietyn

taistelun tai sodan vaiheen lopputulokseen, arvioida taistelutoverinsa, ryhmänsä tai joukko-osastonsa ominaisuuksia suhteessa suomalaisen sotilaan sankaruuskuvaan. Kerronnalliset siirtymät näyttävät myös keinoilta vaalia kollektiivista, yhden joukko-osaston jakamaa kokemusta, kuten puheella ”Lipolan” tai ”Taipaaleen taistelijasta”.

4.2 Sisäistekijän, henkilötekijän ja kertojan välinen problematiikka ja toimituksen rooli

Onko KT:n teksteistä tulkittavissa toimituksen vaikutusta kerrontaan, eli siihen miten muistellaan ja minkälaisin kerronnallisoin keinoin sankaruuskuva piirtyy teksteistä?

Tutkielmani lähtöoletus, jota esittelin johdannossa on, että sankaruuskuvan luomisen toimijana on lehden toimitus – tahallaan tai tahattomasti. Toimitus on laatinut kirjoituskilpailuiden tehtävänannot, kuratoinut massasta ne aiheet, kirjoitustyylit, asenteet ja arvot mitkä ovat päätyneet lehteen. Lehden toimitus on päättänyt siitä, mikä jätetään julkaisematta ja millä tavoin juttuja on muokattu. Toimituksen vaikutus on siis jo tutkimuskysymyksessä implisiittinen oletus ja tosiasia.

Toinen ulottuvuus toimituksen vaikutuksen analysointiin on itse teksteissä, niiden kerronnassa. On toki selvää, että vain julkaistuja tekstejä tutkimalla ei ole mahdollista selvittää, mikä osa tekstistä on toimituksen editoimaa, mitä on lisätty tai ehkä jätetty pois. Tekstien tasolla olenkin rajannut fokuksen kirjoitusten otsikoihin ja ingresseihin, sekä lehden taitossa selvästi alussa tai lopussa varsinaisesta tekstistä erotettuihin lyhyisiin osioihin, jotka ovat selkeästi varsinaisesta muistelukertomusjutusta erillisiä tekstiosioita. Lehden taitossa tekstiosat on erotettu katkoviivalla tai esimerkiksi tähden muotoisilla graafisilla elementeillä muusta jutusta. Sisällöllisesti nämä tekstiosat ovat usein kirjoituksessa kuvattuja tapahtumia taustoittavia kiteytyksiä tai niille merkityksiä

antavia johtopäätöksiä. Pohdin seuraavassa tekstin henkilötekijän, sisäistekijän ja kertojan välisten suhteiden erottumista tai hämärtymistä ja analysoin näin tekstin tasolla toimituksen vaikutusta. Tuen argumentointiani konkreettisten esimerkkien avulla KT:n kirjoituksista.

Aarre Merilän kirjoitus *”Ravansaaren päiviä ja öitä”* kertoo kirjoittajan komppanian uuvuttavista puolustustaisteluista Ravansaarella talvisodan lopulla maaliskuussa 1940. Komppania kokee pitkässä taistelussa suuria tappioita ja joutuu lopulta jättämään saaren asemat. Kertomus on kirjoitettu minä- ja me-muodossa, mutta paikoin kertoja etäännyy ulkopuolelta tapahtumia havainnoivaan positioon. Tarinan keskiössä on ajatus siitä, että sota on vain pakko kestää. Sankaruus uhrivalmiutena ja suomalaisen sotilaan ideaaliin linkittyvänä ominaisuutena kiteytyy tilannekuvauksessa, jossa haavoittunut mies tuodaan korsiin, jossa hän kuolee vammoihinsa.¹²³

”Kasvoille on lähestyvä kuolema jo lyönyt leimansa, mutta silmissä on kummallinen, syvä ja säteilevä loisto.

- - ’Minä tunnen, että minä kohta lähden pois joukostanne. Niin on paras, sillä se on Jumalan tahto. Nyt minun on hyvä olla.

- - Minä lähden tästä hyvästä komppaniasta. Älkää antako pojat rohkeutenne lannistua. Jumala ottaa minut...’

Kuolevan puhe on katkennut, hengitys lakannut. Suomalainen sotilas on ylittänyt rajan, jonka takana ei ole verta, ei nokea, ei kylmää eikä tulipalojen kajoa”¹²⁴

---

¹²³ KT 8/1958, Merilä, Aarre: *”Ravansaaren päiviä ja öitä”*, 231-233.

¹²⁴ KT 8/1958, Merilä, Aarre: *”Ravansaaren päiviä ja öitä”*, 233.

Toimituksen vaikutusta arvioitaessa Merilän kirjoitus on esimerkki ingressissä tapahtuvasta merkityksenannosta ja sankaruuskuvan vahvistamisesta. Olettaen, että KT:n toimitus on ingressin kirjoittanut, sisäistekijän ja henkilötekijän erottuvat tässä toisistaan. Kirjoituksen ingressissä on kiteytys kirjoituksen sisällöstä ja se noudattaa lähes sanasta sanaan tekstin lopussa olevaa minä-kertojan kuvausta ja merkityksenantoa kuvaamistaan tapahtumista, mutta ikään kuin muistelukertomuksen yläpuolelta tapahtumille merkityksiä antavasta positiosta.

Ingressi:

”Talvisodan Ravansaari oli pakko jättää ylivoimaisen vihollisen rynnistyksen edessä. Mutta sen veren tahraamalla kamaralla käydyt taistelut kertovat suomalaisen sotilaan kunniakkaasta kärsimyksen tiestä. Komppania, johon kertoja kuului, oli huvennut joukkueeksi ankarien taisteluiden päivinä ja öinä, mutta se oli sittenkin kestänyt ja täyttänyt velvollisuutensa.”¹²⁵

Ingressi vahvistaa kertojan kuvaamaa uhrivalmiutta. Tämän lisäksi se arvioi komppanian *täyttäneen velvollisuutensa*. Fokalisoijana on kertoja, joka katsoo ylhäältä päin komppaniaa, johon kirjoituksen sisäistekijä, eli lukijan oletama kirjoittaja ja tapahtumat kokenut henkilö, kuului. Kiteytettynä havaintoni on, että ensinnäkin ingressin kirjoittaja, joka todennäköisesti on lehden toimitus, merkityksellistää kuvatut tapahtumat osoitukseksi uhrivalmiista velvollisuuden täyttämistä. Tämä tapahtuu tavalla, jossa henkilötekijän, sisäistekijän ja kertojan väliset erot erkanevat toisistaan. Kyse on siis tietynlaisesta kerronnan fiktivoinnista. Lukijalle voi hämärtyä se, onko tapahtumia arvioija kertoja sama henkilö kuin tapahtumat kokenut henkilö vai pelkkä ääni kertomuksen sisällä. Ja onko tekstin todellisia kirjoittajia, eli henkilötekijöitä yksi vai useampi.

---

¹²⁵ KT 8/1958, Merilä, Aarre: ”Ravansaaren päiviä ja öitä”, 231.

Olli Niirasen kirjoitus ”Sinnehan se on mentävä - eihän tässä muukaan auta, 2.osa” on minä- ja me-muodossa kirjoitettu kertomus omakohtaisista panssarintorjunnan ryhmänjohtajan kokemuksista 13. – 14.6.1944 Siiranmäen taisteluista. Vihollisen äärimmäinen kranaatti- ja tykistökeskitys ja panssarivaunuhyökkäys murtaa puolustuslohkon ja tappaa lähes koko komppanian. Kirjoittaja vie viestin komppanian päällikön korsiin ja luutnantti Walden päättää lähteä itse taisteluun ”kun muutakaan ei voi”. Waldenista tulee kertomuksen sankari, jonka kautta piirtyy sankarillinen kuva suomalaisesta upseerista pelkäämättömänä ja vastuuta etummaisena miehinä kantavasta johtajasta. Tulihelvetin, kuoleman ja pelon makaaberimaisema vahvistaa upseerin päättäväisyyttä ja pelottomuutta. Walden menehtyy uhrivalmiina sankarina.¹²⁶

Toimituksen vaikutus tekstistä välittyvään sankaruuskuvaan tapahtuu tekstilaatikkoon erotetussa ingressissä, jossa yksittäisen taistelun näkökulmasta kerrottu tarina asetetaan laajempaan kontekstiin, eli 2.Divisioonan perääntymiseen ja torjuntataisteluihin kesällä 1944 Siiranmäessä.

Ingressi:

”Karjalan konnaksen armeijaan kuuluva 2. divisioona oli venäläisten suurhyökkäyksen painostamana kesäkuun puoliväliin mennessä 1944 toistellen vetäytynyt ennen jo varustelulle VT-linjolle. Siellä divisioona asettui tehtävänsä mukaisesti osillaan puolustukseen Siiranmäelle, jonka kautta rajalta etelästä ja idästä johtavat maantiet Kivennavan, Valkjärven ja Raudun suuntiin ja joka sen vuoksi oli venäläisten sotatoimien tärkeimpiä tavoitteita. Suomalaisten

---

¹²⁶ KT 4/1960, Niiranen, Olli: ”Sinnehan se on mentävä - eihän tässä muukaan auta (2.osa)”, 116-121.

pataljoonien vastoiskuin pysäytettiin ylivoimaisten vihollisjoukkojen eteneminen Siiranmäen rinteille.”¹²⁷

Ingressin perspektiivi liittää Niirasen kirjoituksen ikään kuin suuremman narratiiviin kontekstiin, jossa korostuu suomalaisten torjuntataisteluiden merkitys jatkosodan lopussa. Ingressin kertoja alleviivaa Siiranmäen taisteluiden strategista tärkeyttä ja suomalaisten onnistumista niissä. Materiaalisesti ylivoimaisen vihollisen hyökkäys pystyttiin torjumaan ilman lopullisen läpimurron sattumista, vaikka perääntymään jouduttiin ja taisteluissa koettiin suuria tappioita.

Kuvattujen tapahtumien merkitystä arvioidaan eri kertojapositioista ingressissä ja minä-kertojan muistelukerronnassa. Sisäistekijän oma kokemus muistelukerronnassa suhteutuu laajempaan, kollektiiviseen kokemukseen ingressissä. Ingressin kertojaääni, joka korostaa taisteluiden strategista tärkeyttä, vahvistaa minä-kertojan kuvaamaa luutnantti Waldenin uhrivalmistista sankaruutta.

Mitä tämä tarkoittaa KT:sta välittyvän sankaruuskuvan kannalta? Analyysini on, että mikäli toimitus on ingressin takana, se on yhtenä tekstin henkilötekijänä vaikuttanut tapahtumien merkityksellistämisen tasoon. Ingressin näkökulma ikään kuin varmistaa sen, että yksilön toiminta, esimerkissäni luutnantti Waldenin kaltainen sankaruus, näyttäytyy osoituksena suomalaisen sotilaan sankaruudesta. Tiedostan, että kyse on KT:n yksittäisistä teksteistä, mutta tarkoitukseni on tuoda esiin muutamien esimerkkien kautta sitä niitä mekanismeja, joilla toimituksella saattoi olla rooli sankaruuskuvan muovaamisessa.

---

¹²⁷ KT 4/1960, Niiranan, Olli: ”Sinnehän se on mentävä - eihän tässä muukaan auta (2.osa)”, 116.

4.3 Sankaruuskuva ja kritiikki heikosta valmistautumisesta ennen talvisotaa

KT:n teksteissä on hyvin vähän kansallista yhteinäisyyttä ravistelevia elementtejä, mutta kriittisille kirjoituksille on myös sijansa. Sankaruuskuvan kannalta relevantti ja toistuva aihe on suora kritiikki Suomen poliittisia päättäjiä kohtaan heikosta varustautumisesta sotaan, joka näkyi talvisodassa materiaalisena puutteena. Kaikille ei riittänyt asepujuja tai edes henkilökohtaista asetta. Huomionarvoista KT:n sankaruuskuvan kannalta on, että kritiikin yhtenä rakennusaineena on vastakkainasettelu uhrivalmiin, velvollisuudentuntoisen isänmaan puolustajan ja vastuuttomien poliittisten päättäjien välillä. Sankaruuskuva vahvistuu materiaalisen alivoiman kautta ja toisaalta vastakkainasettelu eheän sankaruuskuvan ja poliittisen johdon välillä vahvistaa kritiikkiä.

Tiivistettynä kritiikin ytimessä on ajatus, että miehet kärsivät ja myös kuolivat taisteluissa turhaan heikon varustuksen takia. Tätä pidetään poliittikkojen vastuuttoman toiminnan seurauksena ja siten heidän syynään. Heikosta varustuksesta huolimatta miehet osoittivat uhrivalmista sankaruutta ja toimivat rohkeasti ja pyytettömästi. Tekstin kerronnassa kritiikin rakennus näkyy kertojan ulkopuolisuutena kuvaamiinsa tapahtumiin. Poikkeavaa ja huomionarvoista on kertojan tietynlainen antropologinen etäisyys suomalaisjoukkoihin, joiden toimintaa hän kuvaa. Fokalisointi saattaa siirtyä tapahtumien maailman sisään. Kertojafokalisoi osoittaa näin osallisuutensa tapahtumiin, mutta ei sisällytä itseään joukkoon. Hän pysyy etäällä ja tarkkailevassa roolissa. Kertoja saattaa kuvata ”suomalaisia” tai esimerkiksi ”rajaseudun kansaa” yhdistäen heidän tahtotilansa, mielenmaisemansa, motiivinsa ja taistelutahtonsa koko ryhmää määrittäviksi ominaisuuksiksi. Narratiivin kannalta, jossa keskiössä on yhtenäinen ja eheä sankarisubjekti, antropologinen etäisyys vaikuttaisi olevan keino yleistää tai jopa mystifioida kuvatuissa taisteluissa sotivien suomalaisten

omalla toiminnalleen luomia merkityksiä. Nostan esiin muutaman esimerkin KT:n teksteistä, joiden avulla havainnollistan kertojan antropologista etäisyyttä sankaruuden toimijoihin sekä sitä, miten sankaruuden kuvaus valjastuu kritiikiksi poliittisia päättäjiä kohtaan.

Kenraalimajuri evp Erkki Raappanan kirjoitus ”Pohjois-Karjalan rajakansa sodan kynnyksellä” kuvaa korkean upseerin näkökulmasta paikallisia valmistautumistoimia talvisodan syttymisen aikaan 1939 Pohjois-Karjalassa. Kirjoittaja muistelee kohtaamisiaan rajaseudun väen kanssa. Ihailun kohteena on *rajakansa*, jota yhdistää sukupolvelta toiselle niukka ja köyhä elämä vaatimattomissa oloissa, mutta toisaalta rauhallinen ja päättäväinen asenne selvitä ja sopeutua urheasti. Kertoja kuvaa tapahtumia ulkopuolelta tarkkailevasta ja myös kaikkietävästä positiosta käsin ”rajaseudun” ja ”rajarahvaan” arkista elämää ja reagointia sodan syttymiseen. Paikoin fokalisointi siirtyy kertomuksen tapahtumien maailmaan, jossa minä-kertoja seuraa läheltä rajaseudun väen toimintaa. Kuvauksen kohteena on ”rajakansa” yhtenäisesti talvisodan kynnyksellä tilanteeseen suhtautuvana ja neuvokkaasti toimivana kansanosana. Ihaltavat ominaisuudet rauhallisuudesta ja urheudesta liittyvät ”rajakansan” abstraktiin.¹²⁸

”Maailman melskeet eivät kyenneet häiritsemään rajakansan rauhaa. Saloilla eli suomalainen kansa niukkaa ja kovaa jo ammoin totuttua elämäänsä.”

”Tämän suuren rauhan ja arkisten askareitten keskeltä tapasi rajakansan sanoma: ”Ylimääräiset kertausharjoitukset käsketty ... Miten suhtautui tämän polven suomalainen rajoillamme annettuun [Yh-] käskyyn? Rauhallisesti. Tämä ainoa sana jo riittää kuvaamaan rajakansan mielialaa noita aikoina. Se oli sukupolvesta sukupolveen elänyt vaaravyöhykkeessä ja saanut

---

¹²⁸ KT 1/1957, Raappana, Erkki: ”Pohjois-Karjalan rajakansa sodan kynnyksellä”, 16-17.

esivanhemmiltaan verenperintönä rajankiroissa eläjän rohkeuden ja alistumisen vaikean taidon”¹²⁹

Tekstin lopussa tähän kansan henkiseen vahvuuteen ja uhrivalmiuteen kutoutuva sankaruus asettuu vastakkain poliittisten päättäjien kanssa, jotka olivat ”laiminlyöneet” tehtävänsä:

”Nämä muutamat muistikuvat raskaitten taisteluvuosien varrelta olen tahtonut lukijoille esittää esimerkkinä kansamme korkealle kehityneestä henkisestä ja siveellisestä tasosta ja sisäisestä ryhdistä, jotka yhdessä suomalaisten uhrivalmiuden kanssa saivat korvata sen puutteellisen varustuksen ja aseistuksen, jonka isänmaamme oli vapautensa puolustajille varannut. Me tiedämme nyt, kuinka kalliiksi maallemme maanpuolustuksen laiminlyönti tuli.”¹³⁰

Reino Kalervon kirjoitus ”Talvisodan ankarat tuhoistelut Laatokan koillispuolella” kertoo Laatokan Karjalassa tammi-helmikuun vaihteessa 1940 käydyistä suurista mottitaisteluista, joissa suomalaiset onnistuivat tuhoamaan vihollisen lähes koko pataljoonan ilman merkittäviä tappioita. Joukko-osastotasolla 4. armeijankunnan ja siihen kuuluvien osastojen liikkeitä tarkasti selostava kerronta jättää epäselväksi kertojan oman osallisuuden kuvaamiinsa tapahtumiin. KT:n aineistossa tämä sotahistoriallistyylinen joukkojen liikkeiden, taisteluiden ja strategian dokumentaarinen kuvaaminen on yksi toistuvista tyyleistä. Tyylin edustajat ovat usein korkeita upseereita, mikä on toki luontevaa, koska heidän perspektiivinsä sodankäyntiin on ollut yksittäisiä rivimiehiä tai joukkueenjohtajia laaja-alaisempi. Kalervon kirjoituksessa raja

---

¹²⁹ KT 1/1957, Raappana, Erkki: ”Pohjois-Karjalan rajakansa sodan kynnyksellä”, 16.

¹³⁰ KT 1/1957, Raappana, Erkki: ”Pohjois-Karjalan rajakansa sodan kynnyksellä”, 17.

muistelukerronnan ja muihin lähteisiin perustuvan historiikirjoituksen välillä on häilyvä ja epäselvä. Kertojan osallisuudesta osaan tapahtumista antaa viitteitä fokalisointi, eli se kenen näkökulmasta tapahtumia kuvataan. Fokalisoiija on aika ajoin sisällä tapahtumien maailmassa ja kuvaa aistihavaintoja, kuten seuraavassa katkelmassa:¹³¹

”Mitä pitemmälle yö kului, sitä enemmän vastustajan tuli laimeni. Ensin vaikenivat konekiväärit, sitten automaatti- ja puoliautomaattiaseet, vain kuiva kiväärituli riiskyi sieltä täältä. Vallitsi kireä pakkanen ja erinomaisina pidetyt automaattiaseet jäättyivät yksi toisensa jälkeen.”¹³²

Paikoin taas kertoja etäännyy tapahtumien historioitsijan näkökulmasta kertovaan kaikkitietävään positioon, mikä jättää avoimeksi sen, mikä perustuu omaan muisteluun ja mikä muihin lähteisiin. Annan esimerkin seuraavalla lainauksella:

”Jätämme mainitut moottoroidut ratsuväkirykmentit oman onnensa nojaan toteamalla vain lyhyesti, että ne sidottiin jatkuviin taisteluihin Nietjärven lounaispuolella eivätkä koskaan päässeet tätä pitemmälle. Hiihtopataljoonistakin tyydymme käsittelemään vain kahta ensiksi mainittua. Er.HiihtoP kietoutui näet sekini samoihin taisteluihin kuin moottoroidut rykmentit.”¹³³

Kysymyksenasetteluni kannalta epäselvä raja kirjoittajan oman muistelun ja muihin lähteisiin perustuvan kerronnan välillä ei kuitenkaan aiheuta hankaluuksia. Olennainen

---

¹³¹ KT 4/1960, Kalervo, Reino: ”Talvisodan ankarat tuhoistelut Laatokan koillispuolella”, 33-37

¹³² KT 4/1960, Kalervo, Reino: ”Talvisodan ankarat tuhoistelut Laatokan koillispuolella”, 37.

¹³³ KT 4/1960, Kalervo, Reino: ”Talvisodan ankarat tuhoistelut Laatokan koillispuolella”, 35.

havaintoni on, että suomalaiset sotilaat jäävät kerronnassa etäiseksi massaksi. Toimijoina ovat armeijakunnan ja sen pataljoonien ja rykmenttien johtajat – eli joukkoja komentavat upseerit. Kerronnan tyyli ja etäisyys yksittäisten sotilaiden ja ryhmän toiminnasta jättävät rivimiehen tason kokemukset tai edesottamukset kertomatta. Mielenkiintoista on, että puhetapa kuitenkin muuttuu tekstin lopussa, kun kirjoittaja kohdistaa kritiikkinsä poliittisia päättäjiä kohtaan armeijan heikosta varustelutasosta.

”Tarvitaanko parempaa todistusta joukkojemme silloisesta korkeasta taistelutaidosta ja laadullisesta voimasta? Ja näiden taistelijoittemme selän takana nukkuivat rauhallista untaan nekin ”valtiomiehemme”, joita ei ollut aikanaan huolettanut valtiomme turvana oelman armeijan varustaminen.”¹³⁴

Vastakkain jälleen asettuu suomalaisten sotilaiden taistelutaito ja kyky selviytyä heikostikin varustautuneena valiojoukoista koostuvaa vahvempaa vihollista vastaan. Loppuarvioinnin yhteydessä yksittäisten taistelijoiden kokemus valjastuu argumentoinnin välineeksi. Erityisen kiinnostavaa on puhettavan muutos. Lopussa kertoja irtaantuu etääntyneestä historioitsijan positiosta ja puhuu ”taistelijoistamme” ja ”joukoistamme”.

---

¹³⁴ KT 4/1960, Kalervo, Reino: ”Talvisodan ankarat tuhoistelut Laatokan koillispuolella”, 37.

5 Johtopäätökset KT:n sankaruuskuvasta

Käsittelin kahdessa edellisessä pääluvussa KT:n sankaruuskuvan elementtejä sekä tämän tuottamiseen liittyviä kerronnallisia erityispiirteitä. Palaan nyt graduni viimeisessä luvussa alussa esittämiini tutkimuskysymyksiin ja kiteytän johtopäätökseni tutkielmani tuloksista.

Tutkimustani ohjasivat kysymykset siitä, minkälainen sankaruuskuva välittyi KT:n toimitetusta muistelukerronnasta. Tarkoitukseni oli selvittää mitä elementtejä sankaruus pitää sisällään ja minkälaisin kerronnallisoin keinoin niistä muodostuva sankaruuskuva välittyy lehden sotamuistelukertomuksista. Kuvasin johdannossa sitä yhteiskuntahistoriallista kontekstia, jossa lehti perustettiin. KT:n perustaminen, lehden saama suosio ja sen välittämä kuva suomalaisten sotakokemuksista liittyvät muistamisen kulttuurin liikkumatilaan Suomessa 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa. Tunteettomasta sotilaasta kehkeytynyt kiivas keskustelu toi esiin sen, että rivimiehen perspektiivin huomiomiselle oli tilausta. Tuli myös näkyväksi, että Linnan kuvaus suomalaisen sotilaan mielenmaisemasta ja suhtautumisesta sotaan oli mielipiteitä jakava. KT: perustaminen oli reaktio tähän keskusteluun – myötä- ja vastareaktio.

Vaikka KT:n kirjoitukset ovat sisällöllisesti, tyylillisesti ja kerronnallisesti monenkirjavia ja kuvaamieni sankaruustyyppien välillä on selkeitä eroja siinä, mikä tekstissä merkityksellistyy poikkeuksellisen ihailun kohteeksi, KT:n sankaruuskuvaa voisi luonnehtia eheäksi. Sankaruustyyppien välillä ei ole merkittäviä sisäisiä ristiriitaisuuksia perustavanlaatuisissa arvopohjaisissa kysymyksissä, kuten esimerkiksi sotien ja väkivallan käytön oikeutuksessa, Suomen armeijan legitimitetissä tai isänmaallisuudessa. Sankarityyppien välillä yhtenäisyyttä ravistelee eniten jermuilevan

sankarin ominaisuudet suhteessa muihin kolmeen kategoriaan. Arvoihin perustuvaa suurta railoa ei kuitenkaan synny, koska jermuilevankin sankarin toiminta kielii yhteiseen tavoitteeseen sitoutumisesta, taistelutaidosta ja määrätietoisuudesta.

KT:n sankaruuskuvan eri tyyppjä läpileikkaavana taustatarinana toistuu eräänlainen mahdottomuuden ympäristössä selviäminen. Sodan julma järjettömyys, ylivoimaisesta vihollisesta johtuva toivottomuus, tappamisen tai tapetuksi tulemisen vaihtoehdottomuus luo kontekstin sankaruudelle. KT:n kirjoituksista välittyy ajatus, että taisteluiden edesottamuksissa oli kyse ennen kaikkea selvitytymisestä ja pakon edessä, jopa kauhuissaan toimisesta – kun muutakaan ei voinut. Asetelma alleviivaa sitä, että ei sankariteoille ei ole tilaa, ainoastaan yrityksille selviytyä. Toisaalta mahdottomuuden ympäristön toistuva kuvaus, jossa sotilaat epätoivoisesta tilanteesta huolimatta toimivat periksi antamatta ja ryhmäänsä jättämättä, piirtää kuvan taistelutahtonsa säilyttävästä suomalaisesta sotilaasta, ihailun kohteesta, johon linkittyy KT:n sankaruuden eri tyyppit uhrivalmiudesta, taistelutaidosta, moraalisuudesta. Näen tässä merkityksellistämisen tavassa paljon yhtäläisyyttä Arto Jokisen tutkimustuloksiin¹³⁵ siitä, että vaikka talvisodan kirjallisuudessa kuvaukset ovat realistisia eikä runebergiläisen romanttisia, ihailun kohteena oleva äärimmäisissä oloissa kärsivä miestaistelija kasvaa sankaruuteen ja myös miehuuteen vasta epäinhimillisen sodan kautta.

Sankaruus merkityksellistyy kaikissa sankaruustyypeissä myös vastakkainasettelujen kautta. Taistelutaitoinen sankari vertautuu taitamattomaan viholliseen; moraalisen sankarin kyky välttää turhaa julmuutta merkityksellistyy perusteettoman väkivallan kertomusten kautta. Uhrivalmius maskuliinisena velvollisuutena sukupolvien

---

¹³⁵ Viittaan tässä johdannossa käsittelemääni kirjallisuuteen.

jatkumossa vahvistuu tämän tehtävän toteuttamista ihailevan naisen kautta, jonka roolina on toimia sankaruudeksi merkityksellistämisen subjektina.

Kuten johdannossa toin esiin, KT:n ensimmäisessä numerossa toimituskunnan puheenjohtaja K. L. Oesch kritisoi Linnaa Tunteattoman sotilaan negatiivisesti maanpuolustukseen suhtautuvasta ”taustaanestä”. Oesch uskoi, että suomalaiset sotilaat kokivat puolustavansa itselleen tärkeitä arvoja ja motivoituivat siitä. Tätä taustaa vasten voisi tulkita, että KT:sta välittyvä sankaruuskuva myötäilee eheydessään toimituskunnan näkemystä. Ainakaan se ei sisällä huomattavia aineksia kriittisestä suhtautumisesta maanpuolustukseen. Ihailun kohteena ei ole ajatuksia, asenteita tai toimintaa, jotka asettuisivat poikkitelein edellä mainitsemieni perustavanlaatuisen arvojen kanssa, jotka olivat Tunteattomassa sotilaassa kovemmassa käsittelyssä. Näyttäisi siltä, että siinä missä Linnan teoksen on tulkittu asettavan kyseenalaiseksi 1920- ja 1930-lukujen valkoisen Suomen arvomaailman ihanteet, KT:n sankaruuskuva on Linnaa armollisempi kyseisiä arvoja kohtaan, joskaan ei niitä yksilotteisesti sellaisenaan toisintava.

KT:n sankaruustyyppien keskinäiset painosuhteet kertovat myös oma kieltään KT:n sankaruuskuvan suhteutumisesta suomalaisen sotilaan ideaaliin, joka kriisiytyi Tunteattomasta syntyneessä kuohunnassa. KT:n yleisimmän sankaruustyyppin, uhrivalmiuden ytimessä on äärimmäinen velvollisuudentunto tehtävän suorittamista, isänmaata ja taistelutovereita kohtaan. KT:n sankaruuskuva on siten suurelta osin poikkeuksellista sitoutumisista yhteisen tavoitteen edessä. Näen tämän saman suuntaisena ihanteena maanpuolustustahdon kanssa. Maanpuolustukseen liittyvä negatiivinen taustaanesti, josta KT:n toimituskunnan puheenjohtaja Oesch oli harmissaan Tunteattomassa, loistaa KT:ssa poissaolollaan.

Kysymyksessä *miten* jokin merkityksellistyy tekstissä sankaruudeksi on kyse kerronnasta – puhetavasta. Kertojapositionien muutokset niissä kohdin, kun tapahtumille luodaan merkityksiä olivat tutkimuksessani johtolankoja paitsi kerronnallisten keinojen erottamiseksi, mutta myös KT:n funktion pohtimiseksi. Tulkintani on, että kerronnalliset siirtymät, esimerkiksi kertojan etäännyttäminen kuvaamistaan tapahtumista on tarjonnut kirjoittajille keinon arvioida omien sotakokemusten linkittymistä laajempaan, kollektiiviseen sotakokemukseen ja narratiiviin, jossa toimijana on suomalainen sotilas. Sankaruuskuvan näkökulmasta onkin oleellista, että sankaruus kytkeytyy tämän puhetavan kautta usein suomalaisen sotilaan abstraktiin ideaan, josta muistelukertoumuksessa ihailun kohteena olevat miehet ovat ikään kuin representaatioita. Näin ajateltuna tämä puhetapa on ollut myös keino osallistua keskusteluun siitä, minkälainen suomalaisen sotilaan ideaali on ja minkälaisia ihanteita siihen liittyy. Suomalaisen muistamisen kulttuurin kontekstista tarkastellen kerronnallisten siirtymät ja eri merkityksellistämisen tasot yksilön, ryhmän, joukko-osaston ja koko kansan tasolla kertovat varmasti myös KT:n kirjoittajista ja lukijoista koostuvan yhteisön tavoista vaalia kollektiivisia kokemuksia, hakea yhteenkuuluvuuden tunnetta samoissa joukoissa sotineiden kesken ja selvitä muistoista psyykkisesti.

Sisäistekijän, henkilötekijän ja kertojan välisten suhteiden analyysissä pohdin toimituksen osuutta kirjoituksiin tekstin tasolla. Näyttäisi siltä, että kirjoitusten ingressit ja varsinaisesta kertomuksesta lopussa erotetut yhteenvetävät loppuanalyysit ovat olleet keino fasilitoida kuvattujen tapahtumien merkityksen korostamisessa ja liittämässä laajempaan kontekstiin. Tällä on ollut osaltaan vaikutus siihen, mikä KT:ssa merkityksellistyy sankaruudeksi. Ottaen kuitenkin huomioon KT:n saaman laajan suosion ja toimitukseen lähetettyjen kirjoitusten määrän, merkittävin vaikutus toimituksella KT:sta välittyvään sankaruuskuvaan on ollut julkaistavien tekstien valinnassa.

Yhtenä lisätutkimuskysymyksenäni oli selvittää onko talvi- ja jatkosodan kirjoituksia koskevassa sankaruuden elementeissä merkittäviä eroavaisuuksia. Selkeimmin erot tulivat ilmi moraalisen sankaruuden kohdalla, jossa on kiteytettynä kyse turhan julmuuden välttämisestä ja väkivallan oikeamielisestä mitoittamisesta kohtuuttoman väkivaltaisessa ympäristössä. Kuten aiempi tutkimus on osoittanut, jatkosodan pitkittyessä sodassa kuoleminen merkityksellistämisen sankariuhriuden kautta kävi haastavaksi verrattuna nopeasti päättyneeseen talvisotaan. Väkivallan käytön moraalinen selkänöja oli talvisodan kohdalla vahvempi, kun kyse oli puolustautumisesta ulkoista hyökkääjää vastaan. Tämä moraalinen dilemma heijastuu myös KT:n jatkosodan kirjoituksista: suomalaisen sotilaan ideaaliin linkittyvä sankaruuskuva on kompleksimpi talvisodan kirjoituksiin verrattuna. Sen piirteissä korostuu enemmän sotilaiden inhimillisyyden tunteineen ja pelkoineen.

KT:n laajaan aineistoon tutustuessani minulle havainnollistui tutkijan ja lähdeaineiston välinen diaogisuus ja sen tuomat haasteet ja mahdollisuudet. Lähdeaineistolle esittämieni kysymysten lisäksi minun olisi hyväksyttävä tutkimuskysymysten muuttuminen aineistosta saamani impulssin takia. Käytännössä tämä tarkoitti iteratiivista aineiston käsittelyä ja fokuksen tarkentamista tutkimuksen edetessä. Toisaalta oli tärkeää tehdä päätöksiä siitä, mihin ei ole mahdollista pureutua tutkielmani viitekehysessä, vaikka se olisi saattanut tuoda jonkin uuden mielenkiintoisen näkökulman aiheeseen. Nähdäkseni KT tarjoaakin jatkotutkimukselle monia mahdollisuuksia, joihin tarttua. Tutkielmani rajaus kattaa vain lehden ensimmäiset vuodet, joten olisi mielenkiintoista selvittää miten sankaruuskuvassa on mahdollisesti tapahtunut muutoksia tulevien vuosien aikana. Lehden taipale kuitenkin jatkui pitkälle 1980-luvulle saakka Aarne Blickiä seuranneiden päätoimittajien luotsaamana.

Käsittelin kerronnan analyysiä koskevassa pääluvussa havaitsemaani kritiikkiä poliittisia päättäjiä kohtaan talvisotaan varustautumisesta. Jatkotutkimukseen piiriin jäi kysymys siitä, mikä on tämän keskustelun laajempi konteksti ja mihin ilmiöön se kytkeytyy 1950-60-luvun kontekstissa. Onko kärkevällä kritiikillä ollut jokin poliittinen päämäärä tai funktio? Mielenkiintoista KT:n aineistossa on myös se, mistä ei puhuta tai mikä jää vähemmälle huomiolle. Lapin sotaa käsitteleviä juttuja oli rajaukseni puitteissa odotetun vähäisesti eikä suhdetta saksalaisiin sotilaisiin tai heidän sodanpäämääriin pohdittu juurikaan. Jatkosodan muistelukertomuksissa talvisodassa menetettyjen rajojen ylityksen merkityksestä on myös vähän pohdintaa. Aiheet ovat olleet hankalia 1950-60-luvun muistelun kulttuurissa. Onko näitä aiheita käsitelty KT:n sivuilla tulevina vuosina, jää innokkaille tutkijoille selvitettäväksi.

Lähteet

Lyhenteet

KT = Kansa taisteli. Miehet kertovat: kuvauksia sotiemme tapahtumista –lehti

Julkaistu alkuperäisaineisto

- Kansa taisteli. Miehet kertovat: kuvauksia sotiemme tapahtumista, Sotamuistoyhdistys, Helsinki 1957–1961, 1982. Suomen Sotahistoriallinen Seura ry digitoinut ja julkaissut painetut lehdet www-sivuillaan <<http://kansataisteli.sshs.fi/>>.
- *Helsingin Sanomat* (HS) 27.12.1986: ”Kansa taisteli –lehti lopetti itsensä”.
- *Helsingin Sanomat* (HS) 27.5.2007: ”Jermujournalismin lipunkantaja”.
- Radiokeskustelu: ”Väittelyä Tuntemattomasta”. Esitetty 27.01.1955, kesto: 34.47. Ylen elävä arkisto: <http://yle.fi/elavaarkisto>.

Kirjallisuus

- Ahlbäck, Anders (2010): Sotasankaruus miehuuden esikuvana. Jääkäriupseerit ja suomalainen sotilaskoulutus. Teoksessa Peltonen, Ulla-Maija ja Ilona Kempainen, Ilona (toim.): *Kirjoituksia sankaruudesta*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

- Fingerroos, Outi – Riina Haanpää (2006): Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Fingerroos, Outi – Riina Haanpää – Anne Heimo – Ulla-Maija Peltonen (toim.): *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Jokinen, Arto (2006): Myytti sodan palveluksessa – suomalainen mies, soturius ja talvisota. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.): *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodassa*. Minerva Kustannus Oy, Helsinki, Jyväskylä.
- Kempainen, Ilona (2006): *Isänmaan uhrin – sankarikuolema Suomessa toisen maailmansodan aikana*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Kempainen, Ilona ja Peltonen, Ulla-Maija (2010): Muuttuva sankaruus. Teoksessa Peltonen, Ulla-Maija ja Kempainen, Ilona (toim.): *Kirjoituksia sankaruudesta*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki
- Kilkki, Pertti (1991): Suomen maanpuolustuslehdistö. Tommila, Päiviö (toim.): *Suomen lehdistön historia. 9, Aikakauslehdistön historia: Erikoisaikakauslehdet, Aikakauslehtien liitto r.y, Kuopio*.
- Kinnunen, Tiina (2006): *Kiitetyt Ja Parjatut: Lotat Sotien Jälkeen*. Otava, Helsinki.
- Kinnunen, Tiina & Jokisipilä, Markku (2012): Shifting Images of "Our Wars". Finnish Memory Culture of World War 2. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.): *Finland in World War II. History, Memory, Interpretations*. Brill, Leiden.

- Kivimäki, Ville (2003): *Murtuneet Mielet: Taistelu suomalaissotilaiden hermoista 1939-1945*. WSOY, Helsinki.
- Linna, Väinö (1956): *Tuntematon Sotilas*. 1. kansanpainos. WSOY, Porvoo.
- Mosse, George L. (1996): *The Image of Man: The Creation of Modern Masculinity*. Oxford University Press, New York.
- Niemi, Juhani (1988): *Viime Sotien Kirjat*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Paavolainen, Olavi (1946): *Synkkä Yksinpuhelu: Päiväkirjan Lehtiä Vuosilta 1941-1944*. WSOY, Porvoo.
- Peltonen, Ulla-Maija (1996): *Punakapinan muistot: tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Rauma.
- Pöysä, Jyrki (2006): Kilpailukirjoitukset muistitietotutkimuksessa. Teoksessa Fingerroos, Outi – Riina Haanpää – Anne Heimo – Ulla-Maija Peltonen (toim.): *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Rimmon-Kenan, Shlomith (1991): *Kertomuksen poetiikka*. (Narrative fiction) suomentanut Auli Viikari. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Salmi-Niklander, Kirsti (2004): *Itsekasvatusta ja kapinaa: tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjoittavasta keskusteluyhteisöstä 1910- ja 1920-luvuilla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- Sulamaa, Kaarle (2006): "Himmat ei muistot koskaan saa". Veteraanien järjestäytyminen ja muutokset muistamisen mahdollisuuksissa. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.): *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodassa*. Minerva Kustannus Oy, Helsinki, Jyväskylä.
- Ukkonen, Taina (2000): *Menneisyyden tulkinta kertomalla : muistelupuhe oman historian ja kokemukset kertomusten tuottamisprosessina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Weininger, Otto ja Turunen, Panu (2000): *Sukupuoli ja luonne: Periaatteellinen tutkimus*. Ranvaik, Turku.

Liitteet

Liite 1: Taulukko 3. Sankaruustyypit ja niiden esiintyminen KT:n kirjoituksissa lehtien numeroissa 1/1957-3/1961.

Vuosi	Nro	sivu nro	Kirjoittaja	Sotilasarvo	Otsikko	Uhri- valmis sankari	Taistelu- taitoinen sankari	Moraali- nen sankari	Jermui- leva sankari
1957	1	4	Peitsara Tapio	Eversti	Hajakuvia ylipäälliköstä "välirauhan" ja vuosien 1941-44 sodan ajoilta	x			
1957	1	8	Blick A	Kenraaliluutnantti evp	Yksimielisyyden voima	x			
1957	1	10	Lehtinen Eero	upseeri	Muistelma Taipaleen päivänä	x			
1957	1	11	Linnanterä Paavo	kapteeni	Vastaisku	x			
1957	1	13	Magnusson G	Eversti evp	Lentolaivue 24:n toiminta syksyllä 1942 Suomenlahdella ja Karjalan		x		
1957	1	16	Raappana Erkki	Kenraalimajuri evp	Pohjois-Karjalan rajakansa sodan kynnyksellä	x			
1957	1	23	Kolehmainen, H	kersantti	Ei ollut tykistöä, ei ainuttakaan tulenjohtajaa				
1957	2	12	Luukkanen E	everstiluutnantti	Sotiemme ensimmäinen pudotus		x		
1957	2	18	Kalervo Reino	Everstiluutnantti evp	Vain konekiväärit kuormattiin, miehet marssivat — ja lauloivat	x			
1957	2	24	Rautasalo A	Majuri	Rajajääkärien rohkeutta ja neuvokkuutta	x			
1957	3	8	Pyykkö Veikko	upseeri	Alikersantti Kauko Tuomala	x	x		
1957	3	20	Kolehmainen, H	kersantti	Oma tykistökeskitys tuhosi vihollisen valiopataljoonan				x

Vuosi	Nro	sivu nro	Kirjoittaja	Sotilarvo	Otsikko	Uhri- valmis sankari	Taistelu- taitoinen sankari	Moraali- nen sankari	Jermui- leva sankari
1958	1	13	Martti Haapamäki	upseeri	Talvisodan joulu Taipaleella		x		
1958	1	16	Reino Kalervo	upseeri	"En minä ole antanut kenraalille autokomppanioita siviiliväestön evakuointia varten, vaan.." – 4. Armeijakunnan vaiheita Talvisodassa				
1958	1	28	H. Kolehmainen	kersantti	Ja poika nauroi kuoleman raapiessa selkää" – otteita kersantin sotapäiväkirjasta	x			
1958	2	41	Pekka Oinonen		Lepohetki, josta tuli elämäni suurin voimannittelö				x
1958	2	49	Reino Kalervo	upseeri	Tuli pimeää ja yhä pysyi pataljoona paikoillaan – 4. armeijakunnan vaiheita Talvisodassa				
1958	2	53	Terttu Roiha	lotta	Opin tuntemaan kuoleman	x			
1958	2	57	Kaarlo Eho		"Sanoinhan, että kyllä siellä hymy hyyyty!"				x
1958	2	60	J. Rautio		Ässä-rykmentin sotaa sammakkoperspektiivistä (juttu jatkuu)		x		x
1958	2	61	Urho Ylitalo		Punaiset tomaatit				x
1958	3	65	Lauri Lamminpää	vänrikki	Vain edesspäin oli taivas avoin				
1958	3	71	Hugo Kujala		"Me emme, pojat, antaudu."	x	x		
1958	3	79	Olavi M. Venesoja	upseeri	Aamupesä Syvärillä	x			
1958	3	90	Yrjö Helkiö	kersantti	"Ammuit sie, gersantti? Näitkö jotaguta?"				x
1958	4	97	Reino Lehväslaiho		Tie auki	x			
1958	4	104	Lauri M. Toiviainen		Yli avoimen jääkentän		x		
1958	4	115	Heikki Kuokkanen		Hiljaa, poika, älä hermostu	x	x		
1958	4	117	Reino Kalervo	upseeri	Nyt oli Er.P 10:n vuoro iskeä. Sitä odotettiin, mutta odotus toi pettymyksen – 4. Armeijakunnan				
1958	5	139	Yrjö Korhonen	upseeri	Vapaaehtoisesti tykinruoaksi		x		

Vuosi	Nro	sivu nro	Kirjoittaja	Sotilasarvo	Otsikko	Uhri- valmis sankari	Taistelu- taitoinen sankari	Moraali- nen sankari	Jermui- leva sankari
1958	5	148	Ilmari Pimiä	rivimies	Pelastuksen ihme – "Ei aina väellä eikä näkyvillä aseilla"	x			
1958	6-7	178	Reino Kalervo	upseeri	Rintama taipui arveluttavasti, ja oli suorastaan ihme, ettei se murtunut" – 4. Armeijakunnan vaiheita Talvisodassa				
1958	6-7	189	Vesa Korhonen	miehistö	Aamukävely Syvärillä				x
1958	6-7	192	Olavi M. Venesoja	upseeri	Kaksi suurta paukkua				
1958	8	213	Urpo Arhosuo		Kuokkala oli kuiva paikka				x
1958	8	221	Reino Kalervo	upseeri	Viivytys keskitetyin voimin ei käynyt Ilomantsissa -4. AK:n vaiheita Talvisodassa				
1958	8	226	Yrjö Lehtomäki		Kartta kuin jalkarätti	x		x	
1958	8	231	Aarre Merilä		Ravansaaren päiviä ja öitä	x			
1958	9	246	U.E. Moisala		Tornion motissa ja Rovaniemen tiellä koettua	x		x	
1958	9	248	Keijo Katajainen	upseeri	Maihinnousu Laatokalla elokuussa 1941	x		x	
1958	10	284	Jorma Karhunen	upseeri	Ammuin "haaskalta" Hurricanen		x		
1959	1	1	Heikki Lampi	vänrikki	Avoin kirje luutnantti Feodoroville			x	
1959	1	4	U.A. Ottonen	alikersantti	Teikarinsaarta valtaamassa elokuussa 1941		x		
1959	1	17	Reino Kalervo	Upseeri	4. Armeijakunnan vaiheita Talvisodassa" (Osa artikkelisarjaa, joka alkanut jo 1957				
1959	2	33	Aino Marja Räsänen- Lemaitre	Lotta	Kello 3.33, otteita sotapäiväkirjastani	x			
1959	2	38	Reino Lämsä	Upseeri	Piiri pieni pyörii				x
1959	2	42	Leo Y. Helle		Juhannusaaton partio		x		x
1959	2	45	J. Nurmi	Upseeri	Motti motissa		x		
1959	2	47	Niilo Kenjakka	Upseeri	Taipaleenjoella tammikuun lopulla 1940	x			
1959	2	51	V.Arrela		Sissien sotaa, esikuntamiehen näkökulmasta				x

Vuosi	Nro	sivu nro	Kirjoittaja	Sotilasarvo	Otsikko	Uhri- valmis sankari	Taistelu- taitoinen sankari	Moraali- nen sankari	Jermui- leva sankari
1959	2	55	Y.S. Partanen	Upseeri	Tällaistako on kuolla			x	
1959	3	65	B. Saarmaa	Upseeri	Talvisodan viimeinen päivä				
1959	3	79	Reino Kalervo	Upseeri	4. Armeijakunnan vaiheita Talvisodassa – Saarrostava hyökkäys pannaan käyntiin				
1959	3	88	Niilo Sauhke		Ka tilanneko, se on riehkan kanssa samanlainen				
1959	4	97	Veikko Moilanen	Kersantti	Myö ei lähetä tappelematta	x	x		x
1959	4	107	Henrik J. Vuokkola		Kuin myrskytuuli” –”eli kertomus erään korpikylän kohtalonyöstä	x		x	
1959	4	109	Reino Kalervo	Upseeri	4. armeijakunnan vaiheita Talvisodassa (sarja jatkuu)				
1959	4	116	Niilo Kenjakka	vänrikki	Taipaleenjoella tammikuun lopulla 1940 (toinen osa)	x	x		
1959	5	129	Ensio Henttonen		Taistelu Somerista – merivoimien kunniakas merkkipäivä		x		
1959	5	137	Reino Kalervo	Upseeri	4. Armeijakunnan vaiheita Talvisodassa” (sarja				
1959	5	140	Urpo Arhosuo	miehistön jäsen	Kaukopartion kauko-ohjausta		x		
1959	5	144	U.A. Ottonen	alikersantti	Teikarinsaarta valtaamassa elokuussa 1941 –				x
1959	5	149	V. Arrela		Sissien sotaa” –esikuntamiehen näkökulmasta (toinen osa, sarja jatkuu)			x	
1959	6-7	161	Toivo Korhonen	Upseeri	Rukajärveltä alkanut sissiretki päättyi Helsingissä Maneesikadulla vuonna 1947		x		
1959	6-7	165	Heimo Lampi		Kohtalo	x			
1959	6-7	171	A.E. Tuunainen		Järisevä terässateessa	x	x	x	
1959	6-7	173	Sulho Kivimäki		Pakkolasku	x			
1959	6-7	176	Hemmi Alasaukko-oja		Aleksejef, vartioi tuota miestä			x	
1959	6-7	186	Veikko Jokela	vänrikki	Oulangalta Vuorikylän tielle	x			

Vuosi	Nro	sivu nro	Kirjoittaja	Sotilasarvo	Otsikko	Uhri- valmis sankari	Taistelu- taitoinen sankari	Moraali- nen sankari	Jermui- leva sankari
1959	6-7	193	Uula Aappa		Viimeiseen mieheen		x		
1959	6-7	195	Urpo Arhosuo	miehistön jäsen	Sissiosaston mukana Shemenskin-Pertjärven suurtaistelussa	x	x		
1959	8	209	Kalervo Talvitie		Kun "Ojaseen bunkkeri" tuhottiin		x		
1959	8	230	Matti Mikkola		Kohtalon saatto" (sarja jatkuu, 5.osa)	x			
1959	9	241	Eero Kuussaari	Upseeri	Puolustustahtoisien voimannäytteen 20-vuotismuisto –vapaaehtoiset linnoitustyöt kesällä 1939				
1959	9	252	Leni Hoffren		Vapaaehtoiset" (1.osa)	x	x	x	
1959	9	256	K.O.J. Raivio	Upseeri	Dramaattinen Syvärin ylitys			x	
1959	9	268	Tauno Lankinen	alikersantti	Olin sotilaskarkuri"				x
1959	10	273	Paavo Korven-Korpinen		Kun kansa linnoitti Karjalan kannasta				
1959	10	282	Leni Hoffren		Vapaaehtoiset (2.osa)	x	x		
1959	10	285	Sulo Pasanen		Operaatio hirvenliha				x
1959	10	294	Veikko Moilanen	Upseeri	Kaksintaistelu Siiranmäellä Sotkan kanssa	x			
1959	10	302	Eero Kuussaari	Upseeri	Uusi muistojulkaisu puolustusvoimista				
1959	11-12	305	K.L. Oesch	Upseeri	20 vuotta sitten				
1959	11-12	314	Urpo Arhosuo		Vastaisku Vammeljjoella 1939		x	x	x
1959	11-12	321	Kaarlo Erho	miehistön jäsen	Unohtumaton jouluaatto	x	x		
1959	11-12	324	Reino Kalervo	Upseeri	Laatokan koillispuoleisen alueen puolustus suunnitelma ja kenttälinoitustyöt				
1959	11-12	330	Aatos Pärnänen	Upseeri	Kuolaanjoelta Hippolanjärvelle	x			
1959	11-12	341	Reino Himanen	miehistön jäsen	Arvet	x			
1960	1	6	Heikki Sajanto	Vääpeli	Rajamiesten kokemuksia Lieksan suunnalla Talvisodan kolmena ensimmäisenä				x

Vuosi	Nro	sivu nro	Kirjoittaja	Sotilasarvo	Otsikko	Uhri- valmis sankari	Taistelu- taitoinen sankari	Moraali- nen sankari	Jermui- leva sankari
1960	2	33	Reino Kalervo	upseeri	Talvisodan ankarat tuhotaistelut Laatokan koillispuolella” (jatkuva juttusarja, joka jatkuu tulevassa	x			
1960	2	42	Heikki Virtanen	alikersantti	Sotamies Viljo Vättö – mies, joka halusi olla viimeinen	x			
1960	3	65	K.L. Oesch	upseeri	Talvisota on päättynyt, rauha on palannut				
1960	3	69	Reino Kalervo	upseeri	Talvisodan ankarat tuhotaistelut Laatokan koillispuolella” (jatkuu tulevassa	x	x		
1960	3	77	Åke Sourander	Pataljoonan komentaja	Summan lohkon viimeinen taistelu Munasuolla		x		
1960	3	84	Olavi Järveläinen	miehistön jäsen	Periksi ei annettu Vuosalmella talvisodan viimeisenäkään päivänä	x	x		
1960	4	99	Reino Kalervo	upseeri	Talvisodan ankarat erämaataistelut Laatokan koillispuolella” (sarja jatkuu lähes samalla nimellä)	x			
1960	4	102	Matti Harvio		”Viipurin puolustajia” (3. Osa, sarja jatkuu)	x			
1960	4	111	Toivo Vuorela	aliupseeri	Haukiperän taistelu	x			
1960	4	116	Olli Niiranen	aliupseeri	Sinnehän se on mentävä - eihän tässä muukaan auta”	x			
1960	4	122	E. Leppänen	miehistön jäsen	Kun Muurmannin rata räjäytettiin”				x
1960	4	125	Vilho Särkkä	alikersantti	”Iti sutaa”		x		x
1960	5	130	Erkki Kario	upseeri	Olemme väsyneet eripuraisuuteen				
1960	5	130	Ilmari Lehto	upseeri	Koillis-Lapin ratkaisutaistelut talvisodassa	x	x		
1960	5	135	Niilo Rajaharju	Hevosmies	Kun aisat rasahtivat poikki	x			
1960	5	140	V. Tiikanen	aliupseeri	Eräs ihme				
1960	5	144	P. Manninen	aliupseeri	Yläsommeen liukuradalla	x			
1960	6	161	Veikko Jokela	upseeri	Kituva nuotio				
1960	6	172	A. Kajala	Lääkintämies	Juhannus Talissa vuonna 1944	x			

Vuosi	Nro	sivu nro	Kirjoittaja	Sotilasarvo	Otsikko	Uhri- valmis sankari	Taistelu- taitoinen sankari	Moraali- nen sankari	Jermui- leva sankari
1960	7	197	V. Volanen	upseeri	Motteja ja siperialaisia Kuhmon talvisodassa" (1.osa, sarja jatkuu)		x		x
1960	7	200	Raine Hynninen & Karri Korkeala		Valokuvauslento Vianmeren rannalle			x	
1960	7	214	Meri Schadewitz	Lotta	Tulta..kuolemaa..ja kyyneleitä	x			
1960	7	219	Eino Seitavuori	upseeri	Kävin tuonelan porteilla	x			
1960	8	225	Lauri Lämminpää	miehistön jäsen	Itsenäisyyspäivän ihme		x		
1960	8	231	V. Volanen	upseeri	Motteja ja siperialaisia Kuhmon talvisodassa" (2. Osa, sarja jatkuu)		x		x
1960	8	236	Urpo Eronen	upseeri	Lipolan taistelijoita		x		
1960	9	264	Onni Karvinen		Kohtalokas lento	x			
1960	9	272	Pentti O. Kelavirta		Taru ja kahdeksantoista tuntia				x
1960	9	280	Vilho Taskinen	upseeri	Suomalaiset sissit partisaanijahdissa		x		
1960	9	283	T.H. Lankinen		Hiihdon maailmanmestari korpisoturina	x	x		
1960	9	286	Iivari Hyttinen	korpraali	Viimeiseen mieheen – Olin siellä 14 tuntia mistä paluuta ei ole	x			
1960	10	293	Emil Lappalainen	aliupseeri	Tapahtui Rukajärven suunnalla	x			
1960	10	306	Jorma Karhunen		Kuolema teki kunniaa		x		
1960	10	310	Toivo Korhonen	upseeri	Noin se käy, kun älyttömästi päälle tunkee		x		
1960	12	364	H.I. Päivärinta	aliupseeri	Yllätyksien Laatokka				x
1961	1	1	Reino Manninen	miehistön jäsen	Niin polvistuin siihen samaan kivikkoon	x			
1961	1	20	Heikki Pohjanpää		Sellaista se oli	x			
1961	2	44	Tenho Ojanen	miehistön jäsen	kohtaaminen		x		
1961	2	48	Toivo Vuorela	upseeri	Väijytys	x			x
1961	3	69	Pukka	upseeri	Eräs partiomatka	x			